

POIS MAASTA, POIS SYRJÄYTYMISESTÄ

EU:n nuorten vapaaehtoistyöohjelman hallinnan analyyttistä tarkastelua

Meri Tennilä

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustiede

Kasvatustieteenlaitos

Huhtikuu 2008

Helsingin yliopisto

Elina Lahelma

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	NUORUUS, SYRJÄYTYMINEN JA VAPAAEHTOISTYÖOHJELMAT	9
2.1	Nuoruus.....	9
2.2	Syrjäytyminen	11
	<i>Nuorten syrjäytyminen ja nuorisopolitiikka.....</i>	<i>13</i>
	<i>Nuorisoprojektit vastauksena syrjäytymisen ongelmaan.....</i>	<i>16</i>
2.3	Nuorten kansainväliset vapaaehtoistyöohjelmat.....	19
	<i>Perinteinen vs uusi vapaaehtoistyö.....</i>	<i>19</i>
	<i>Euroopan unionin nuorten vapaaehtoistyöohjelma EVS.....</i>	<i>24</i>
	<i>Lyhykestoinen EVS.....</i>	<i>26</i>
3	ELÄMÄNHALLINTA.....	29
3.1	Moderni hallintavalta	31
3.2	Hallinnan analytiikka	34
3.3	Elämönhallinta ja edistynyt liberalismi.....	36
	<i>Hallinnan tekniikat edistyneessä liberalismissa .....</i>	<i>40</i>
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	43
4.1	Tutkimusongelmat	43
4.2	Aineiston esittely.....	44
4.3	Aineiston diskurssianalyttinen luentatapa.....	45
	<i>Foucault'lainen diskurssianalyysi.....</i>	<i>46</i>
	<i>Retorisen ulottuvuuden huomioiminen .....</i>	<i>47</i>
4.4	Johdatus analyysiin	48

5	HALLINNAN MAAILMAN KARTOITUSTA	50
5.1	Elämänhallinnan rationaliteetit	51
	<i>Työttömyys</i>	51
	<i>Perhetausta</i>	52
	<i>Hoivan vai kasvatuksen tarvetta?</i>	54
5.2	Elämänhallinnan tekniikat.....	56
	<i>Ohjelmaan osallistuminen</i>	56
	<i>Kontrolloitu riski</i>	57
	<i>Pois maasta, pois syrjäytymisestä</i>	60
	<i>Lyhytkestoisen EVS:n piilo-opetussuunnitelma</i>	61
5.3	Hallinnan kohteena olevat identiteetit.....	69
	<i>Eksynyt lammas</i>	70
	<i>Vastuuton karkulainen</i>	74
	<i>Ennakkoluuloinen erakko</i>	76
5.4	Kokoavia ajatuksia.....	79
6	POHDINTAA.....	82
6.1	Kolme argumenttia.....	82
6.2	Vaihtoehtoisia näkökulmia?.....	84
6.3	Paluu tietämättömyyteen vai uusia haasteita?.....	87

N& J VGGV

N&V VGGV"

LIITE 1:	Yhteenvedo tutkimuksessa esiintyvistä lyhenteistä	95
LIITE 2:	Use Your Hands to Move Ahead -oppaan sisällysluettelo	96

Puhe nuorten syrjäytymisestä on arkipäivää sekä yleisen että nuorisopoliittisen diskurssin tasolla. Suomalaisissa medioissa viimeisen vuoden aikana keskustelua ovat hallinneet etenkin erilaiset laskelmat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrästä sekä yhteiskunnallisista kustannuksista. Esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa mainittiin kuluvan vuoden maaliskuussa siitä, miten 65 000 suomalaista nuorta on vaarassa syrjäytyä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, ja miten tämä luku kasvaa vuosittain jopa tuhannella (HS 17.3.2008). Nuorten syrjäytyminen nähdään suurena ongelmana ensinnäkin siksi, että se tulee yhteiskunnalle hyvin kalliiksi. Laskelmien mukaan pelkästään menetetyistä verotuloista saattaa seurata jopa miljoonan euron lasku yhtä syrjäytynyttä yksilöä kohden. Toisaalta huolta herättävät myös syrjäytyneiden nuorten mielenterveysongelmat sekä ajautuminen alkoholismiin tai huumeiden ja rikollisuuden piiriin.

Ei ole siis ihme, että nuorten syrjäytymisen estoon on alettu satsata kovin myös nuorisopoliittisella tasolla. Suomessa hyvä esimerkki tästä on uusi Lapsi- ja nuorisopoliittinen kehitysohjelma, jossa nuorten syrjäytymisongelmaan pyritään tarttumaan jo ennaltaehkäisevällä otteella. Kyseinen ohjelma näkyy myös Matti Vanhasen toisen hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman taustalla. Huoli nuorten syrjäytymisestä on virinnyt myös eurooppalaisella tasolla etenkin 2000-luvun aikana. Esimerkiksi EU:n nuorisopolitiikan valkoisen kirjan mukaan Euroopan laajentumisen jälkeen Euroopassa elää 75 miljoonaa 15–25-vuotiasta nuorta, joihin ”investoiminen merkitsee investoimista yhteiskuntiemme nykyiseen ja tulevaan rikkauteen” (KOM 2001, 6). Vuonna 2000 lanseeratun sosiaalisen osallisuuden politiikan (social inclusion policy) myötä voimavaroja alettiin yhä keskitetympin kohdistaa erilaisiin marginaaliryhmiin, kuten syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, näiden ryhmien integroimiseksi osaksi eurooppalaista projektia.

Syrjäytymiskeskustelua kuvastaa usein käsitteen ”syrjäytyminen” epämääräisyys. Milloin puhutaan poliittisesta passiivisuudesta, milloin syrjäytymisestä työstä ja milloin marginaalisuudesta. Tyypillistä on myös syrjäytymisen syiden palauttaminen yksilöllisiin luonteenpiirteisiin, kuten passiivisuuteen, poikkeavuuteen ja avuttomuuteen (esim. Helne

2002, ix). Tällaisessa keskustelussa jää usein varjoon syrjäytymispuheen yhteiskunnallinen rooli. Linkittämällä yhteen erilaisia ei-toivottuja elämänhallinnan piirteitä, kuten työttömyyttä, köyhyyttä ja erilaisia elämäntapoja, syrjäytymispuhe myös *tuottaa* syrjäytymistä (Pohjola 2001, 190). Käsitteen epämääräisyydestä huolimatta, nuorten syrjäytymisongelmaan on sekä kansallisella että eurooppalaisella tasolla pyritty tarttumaan monin eri tavoin, kuten kartoittamalla nuorten syrjäytymiseen johtavia syitä ja kehittämällä erilaisia sosiaalipoliittisia tukijärjestelmiä. Syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden luonteeseen on 2000-luvulle tultaessa vaikuttanut etenkin ajatus nuorten moniongelmaisuudesta. Siinä missä esimerkiksi 1990-luvulla nuorten syrjäytymisongelmaa pidettiin työvoima- ja koulutuspoliittisena ilmiönä, on 2000-luvulla alettu vaatia kokonaisvaltaisempaa otetta taistelussa nuorten syrjäytymistä vastaan (Paju & Vehviläinen 2001, 41–50.) Koska syrjäytymisen vastakohtana puhutaan yleensä elämänhallinnasta, voi syrjäytymisvaarassa olevat nuoret periaatteessa sijoittaa näiden kahden ääripään välille. Sen varmistamiseksi, että vaaka tulee yksilön kohdalla kallistumaan oikeaan, eli elämänhallinnan suuntaan on virallisten toimenpiteiden ohelle syntynyt suuri määrä projektimaisia hankkeita, kuten työttömien nuorten työpajoja ja erilaisia elämänhallintahankkeita. Nuorisoprojektien kohderyhmää ovat yleensä nuoret, jotka eivät itse osaa hakeutua yhteiskunnan tukipalveluiden piiriin, mutta joilla katsotaan olevan jo niin monia elämänhallintaa ehkäiseviä riskitekijöitä, etteivät he kykene itse siirtymään elämässään ”eteenpäin”. Projektien tarkoituksena on lisätä nuorten aktiivista sitoutumista yhteiskuntaan, kuten työelämään, koulutukseen ja muihin sosiaalisiin verkostoihin. (Paju & Vehviläinen 2001, 60, 130–131.)

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on valottaa niitä tapoja, joita eräs nuorisoprojektin muoto, EU:n lyhytkestoinen vapaaehtoistyöohjelma, soveltaa pyrkiessään lisäämään syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänhallintaa. EU:n lyhytkestoinen vapaaehtoistyöohjelma eli lyhytkestoinen EVS (European Voluntary Service) on niin sanotuille ”heikommat lähtökohdat omaaville nuorille” suunnattu kansainvälinen vapaaehtoistyöohjelma. Lyhytkestoisesta EVS-ohjelman kautta eurooppalaiset nuoret voivat lähteä toisiin EU-maihin tai EU-hakijamaihin maksimissaan puolen vuoden mittaisiin vapaaehtoistyöprojekteihin työskentelemään ja ennen kaikkea oppimaan.

Lyhytkestoinen EVS-ohjelma on ensisijaisesti oppimistoimintaa joten sen voi kohderyhmänsä huomioon ottaen määrittää oppimistoiminnaksi, jonka tavoitteena on vahvistaa nuorten elämänhallintaa. Elämänhallinnan käsitteellä viitataan yleensä yksilön kykyyn hallita ja kontrolloida omaa elämäänsä, jolloin elämänhallinnan taidot palautuvat pitkälti yksilöllisiin taitoihin ja kompetensseihin, kuten pitkäjänteisyyteen ja itsekontrolliin (esim. Riihinen 1996, 16–21). Nuorten kohdalla elämänhallintapuhe liittyy myös vahvasti työmarkkinavalmiuksiin tai niiden parantamiseen, unohtaen kuitenkin usein ne yhteiskunnalliset reunaehdot, joiden puitteissa nuorten on ylipäättään mahdollista elämäänsä hallita (Paju & Vehviläinen 2001, 112–113). Tästä huolimatta erilaisten elämänhallintaprojektien määrä lisääntyy jatkuvasti, joten on mielenkiintoista kysyä: Miten nuorisoprojektien avulla katsotaan voivan parantaa nuorten elämänhallintaa, vaikka elämänhallinnan todellisten reunaehtojen voikin katsoa sijaitsevan jossain aivan muualla? Tämä on syy, miksi tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut nimenomaan *mitenkysymyksistä*. Miten nuorten yksilöllistä elämänhallintaa pyritään vahvistamaan ja mihin suuntaan? Lähtökohtani mitenkysymysten esittämiselle pohjaavat myös vahvasti teoreettisiin lähtökohtiini. Näkökulmani elämänhallinnan käsitteeseen on tutkimuksessani velkaa etenkin Foucault'laiselle *hallinnan analytiikalle*. Hallinnan analytiikan näkökulmasta elämänhallintaa ei voi pitää puhtaana yksilöllisenä psykologisena ominaisuutena, vaan sen taustalla on näkemys uudenaikaisesta yhteiskunnallisesta vallan harjoittamisen tavasta, vapaudella hallinnasta. Tällainen näkemys hallinnasta, joka suoran vallan käytön sijaan pyrkii ohjailemaan yksilöiden toimintaa, tunteita, tahtoja sekä identiteettejä ja näin saamaan heidät hallitsemaan itse itseään, tiivistyy edistyneen liberalismiin mukaisessa hallinnan mentaliteetissa. Näkemykseni edistyneen liberalismiin mukaisesta hallinnasta ovat pitkälti peräisin Nikolas Rosen ja Mitchell Deanin kirjoituksista, joissa he soveltavat Foucault'n hallintamentaliteettiajattelua moderniin liberalismiin ja sen kautta syntyneisiin uudenaikaisiin hallintakäytäntöihin.

Hallinnan analyttisen tarkastelutavan anti on siinä, että se pyrkii avaamaan itsestäänselvyyksinä pidettyjä ”luonnollisia” asioita tarkastelemalla niitä osana yhteiskunnallisia valtasuhteita. Tarkoitukseni on siten ennemminkin kuvailla kuin kritisoida lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyön pyrkimyksiä lisätä nuorten elämänhallintaa. Puhumalla kuvailusta, en kuitenkaan tarkoita sitä, että uskoisin voivani saavuttaa tutkimukseni kohteesta jotain ”puhdasta” tietoa, koska tämä on teoreettisten

lähtökohtieni valossa mahdotonta. Sen sijaan kuvailun tavoitteena on hahmottaa sitä moninaista hallinnan maailmaa, johon nuoret lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä sijoitetaan. Tämän maailman hahmottamiseksi olen hyödyntänyt Mitchell Deanin (1999) ajatuksia hallinnan eri ulottuvuuksista. Deanin mukaan modernia hallintavaltaa voidaan lähestyä eri näkökulmista sen suhteen ollaanko kiinnostuneita hallinnan taustalla olevista rationaliteeteista, hallinnan soveltamista tekniikoista vai hallinnan kohteista. Laaja tutkimusongelmani on: Miten lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön avulla pyritään tuottamaan nuorten yksilöllistä elämönhallintaa? Tämän pääongelman olen Deanin hallinnan ulottuvuuksien pohjalta jakanut kolmeen osaan, joten tulen pohtimaan millaisiin rationaliteetteihin lyhytkestoinen EVS-ohjelma pohjaa, millaisin menetelmin tai tekniikoin nuorten elämönhallintaa pyritään lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön kontekstissa tuottamaan sekä sitä millaisia identiteettejä nuorille tässä hallinnan prosessissa tarjoutuu.

Oma kiinnostus aiheeseen

Henkilökohtainen kiinnostukseni EVS-vapaaehtoistyötä kohtaan on jokseenkin vanhaa perua. Olin itse vuoden 2001 ohjelman kautta Belgiassa ja työskentelin tuolloin vapaaehtoisena eräällä nuorisotalolla. EVS-vuoden jälkeen olen ollut aktiivisesti mukana erään EVS-vapaaehtoisia lähettävän järjestön (EVS-ohjelman rakenteesta lisää luvussa 2.3) toiminnassa ja osallistunut myös EVS-ohjelmaa kehittäviin kansainvälisiin seminaareihin. Etenkin kyseisissä seminaareissa olen usein huomannut, että tiettyjä käsitteitä, kuten ”aktiivista kansalaisuutta”, ”eurooppalaisuutta”, ”suvaitsevaisuutta”, puhumattakaan vapaaehtoistyöstä itsessään, ei ole soveliasta kyseenalaistaa. Sen sijaan näitä käsitteitä kohdellaan itsestäänselvyyksinä, vain ja ainoastaan arvokkaina ja tavoiteltavina asioita, joiden puolesta kaikkien meidän tulee ponnistella. Vaikka olinkin, ja olen yhä edelleen, suuri EVS-vapaaehtoistyön puolestapuhuja, heräsi mielenkiintoni näiden ”itsestäänselvyyksien” kyseenalaistamiseen.

EVS-vapaaehtoistyöstä on myös saatavilla hyvin vähän tutkimusta, vaikka siihen on viimeisen kymmenen vuoden aikana osallistunut yli 30 000 eurooppalaista nuorta. Suomenkielistä tutkimusta EVS:stä ei löydy lainkaan. Euroopan komission, ajoittain yhdessä Euroopan neuvoston kanssa, tuottamaa tutkimusta aiheesta löytyy jonkin verran

etenkin erilaisten seminaari- ja evaluaatioraporttien muodossa (esim. KOM 2001b; Ciężka & Ratajczak 2004; Williamson, Hoskins & Boetzelen 2006). Varsinkaan diskursiivista tutkimusta EVS-vapaaehtoistyöstä, samoin kuin muistakaan EU:n nuorisopolitiikan toimenpiteistä, ei ole aikaisemmin tehty, mikä kannusti entistä enemmän tarttumaan aiheeseen nyt.

Tässä teoreettisen osuuteni ensimmäisessä osiossa lähdän liikkeelle esittelemällä lisää sitä keskustelua, johon tutkimukseni pyrkii osaltaan ottamaan osaa, toisin sanoen keskustelua nuoruudesta ja syrjäytymisestä. Aloitan nuoruuden käsitteen määrittelystä. Nuoruutta lähestytään tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisesti tuotettuna tilana, joka saa merkityksenä suhteessa toiseen, aikuisuuteen. Samoin kuin nuoruus, myös syrjäytyminen on käsitteenä suhteellinen ja edellyttää esimerkiksi lisäkysymyksiä kuten: mistä syrjäydytään? Tämän jälkeen käsittelen hieman nuorten syrjäytymiskeskustelua kansallisella ja EU-tasolla, josta siirryn esittelemään nuorisoprojekteja syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistettuina toimenpiteinä pitkälti Petri Pajun ja Jukka Vehviläisen (2001) tutkimukseen pohjaten. Viimeisessä alaluvussa, nuorten kansainväliset vapaaehtoistyöohjelmat, esittelen sitä kehityskulkua, jonka kautta myös vapaaehtoistyöstä on tullut yksi syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistettu projektimaisen nuorisotyön muoto.

2.1 Nuoruus

Nuoruuteen liittyy länsimaisissa moderneissa yhteiskunnissa kulttuurinen odotus kasvamisesta ja edistymisestä – tulee opiskella, hankkia työpaikka ja perustaa perhe. Tällaiseen näkemykseen yksilön elämäkulusta viitataan usein institutionaalisen elämäkulun käsitteellä. Siinä tiettyjen tapahtumien katsotaan seuraavan järjestyksessä toisiaan yksilön eri elämänvaiheissa (Nyyssölä & Pajala 1999, 11). Nuoruuden määrittäessä siirtymävaiheeksi lapsuudesta aikuisuuteen, on otettava huomioon käsitteen monitulkintaisuus. Katja Komosen (2001, 27) mukaan nuoruutta voi lähestyä kronologisena ikävaiheena, psykologisena kehitystilana tai kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti tuotettuna tilana. Teoreettisen viitekehýkseni näkökulmasta käsitän nuoruuden viimeksi mainittuna eli yhteiskunnallisena tilana, joka on tarkoin kontrolloitu ja normitettu. Tällöin muun muassa institutionaalisen elämäkulun mallin voi katsoa sisältävän normatiivisia oletuksia siitä, miten määrätyn ikäisen tulee käyttäytyä, mitä häneltä voidaan edellyttää ja mitä hänelle voidaan sallia (Aho & Vehviläinen 1997, 30).

Yhteiskunta asettaa kasvavalle sukupolvelle omat vaatimuksensa ja odotuksensa. Yksi normatiivisimmista siirtymistä nuorilla on siirtyminen koulutuksen kautta työelämään. Koulutukseen osallistumisella on työelämän kompetenssien kannalta korostunut merkitys länsimaisessa yhteiskunnassa ja siihen liitetään myös moraalisia merkityksiä. Jos leikki on lapsen työtä, on opiskelu nuoren työtä, koska koulutuksen avulla nuoret oppivat työn merkitystä ja siihen liittyvää arvomaailmaa. (Nyyssölä & Pajala 1999, 36.) Koulutus ei siten enää näyttäydy pelkästään yksilön oikeutena vaan myös yhteiskunnallisena velvollisuutena, joten täysivaltaisen kansalaisuuden statuksen saavuttamiseksi nuorilta odotetaan integroitumista koulutusmarkkinoihin tavalla tai toisella (Komonen 2001, 33). Koulutuksen päämääränä on työelämään siirtyminen, joka linkittyy siten myös vahvasti kansalaiseksi kasvamiseen ja siihen liittyvien ominaisuuksien saavuttamiseen, kuten autonomiaan ja vastuuseen (Wyn & White 1997, 96). Työmarkkinoiden epävakautumisen myötä reitit lapsuudesta koulunpenkin kautta työelämään ovat kuitenkin yksilöllistyneet ja moninaistuneet, jolloin täysivaltaisen kansalaisuuden edellyttämä taloudellinen itsemääräämisoikeus ja työmarkkinakansalaisuus saattaa monilla viivästyä (Frazer & Emler 1997, 175).

Ulrich Beck (1992) on kuvannut yksilöllisten valintojen lisääntymistä ihmisten elämäkerroissa riskiyhteiskunnan käsitteellä. Beckin (emt. 135-136) mukaan modernissa yhteiskunnassa yksilöllistäminen tapahtuu normaalistavien käytäntöjen kautta, jolloin minästä tulee tietynlainen tee-se-itse projekti. Tämä lisää yksilöllisten valintojen ja vastuun määrää, myös aiemmin hyvin itsestäänselvyyksiltä tuntuneiden päätösten osalta. Nykyaikaisissa länsimaisissa yhteiskunnissa onkin Sirpa Martin (1999, 306) mukaan huomattu, etteivät myöskään perinteiset aikuistumisen polut enää kuvaa nuorten elämäntulkua. Institutionaalisen elämäntulkun malli on siten jäänyt monen nuoren kohdalla ainakin elettyinä subjektiivisena kokemuksena historiaan, koska se tukeutui vahvasti taloudellisen kasvun odotukseen ja vakituisen työuran varaan. Nuorten siirtymävaiheissa onkin alettu korostaa sitä, etteivät nuoret ole homogeeninen ryhmä, vaan monet eri tekijät, kuten luokka, sukupuoli, maantieteellinen sijainti ja ympäröivä kulttuuri vaikuttavat ”aikuistumisen prosessiin” (Wyn & White 1997, 95). Keskeistä nuorten siirtymävaiheita tarkasteltaessa on myös se, että suuri osa aikuisuuden merkeistä on ohimeneviä ja kumottavissa. Nuori voi muuttaa takaisin kotiin yksin asumisen jälkeen, aloitettu opiskelu voidaan keskeyttää tai toisaalta opiskelu voi jatkua pitkin elämää. (Wyn

& White 1997, 96.) Nuoruuden käsite onkin hyvin suhteellinen. Näin ensinnäkin siksi, että se saa merkityksensä suhteessa toiseen eli aikuisuuteen. Lisäksi siirtymiä, kuten aikuisuuttakin, pidetään usein normeina, vaikkei aikuisuuskaan käsitteenä ole mitenkään yksiselitteinen. Arnett (1997, 4) korostaakin, että aikuisuus on nuoruuden lailla sosiaalinen konstruktio. Tällöin myös niihin liittyvien siirtymien muodot ovat riippuvaisia niin ajasta kuin paikastakin. Nuoruuden ja aikuisuuden rajat ovatkin viime vuosikymmeninä hämärtyneet, kun aikuistumiseen perinteisesti kuuluneet siirtymät saavutetaan yhä myöhemmällä iällä.

Kun nuoruuden määrittää ikävaiheeksi lapsuuden ja aikuisuuden välille, muotoutuu sen pääasialliseksi määrittäjäksi aina *joksikin tuleminen*: aikuiseksi, kansalaiseksi, itsenäiseksi, kypsäksi ja vastuulliseksi. Tämä 'tuleminen' konkretisoituu tulevaisuudessa, jolloin myös syrjäytymisvaarasta puhuminen viittaa tämän tulevaisuuden vaarantumiseen. (vrt. Kelly 2001, 23–25, 30.) Vaikka syrjäytymisen voi siten käsittää nuoruuden tapaan suhteellisenä käsitteenä, on siitä tullut länsimaisen yhteiskuntapolitiikan muotisanoja viimeisten vuosikymmenien aikana.

2.2 Syrjäytyminen

Syrjäytymisen ohella on puhuttu muun muassa marginaalisuudesta, deprivatiosta, moniongelmaisuudesta ja huono-osaisuudesta. Vaikka käsitteiden välillä on myös eroja, on niitä yhdistävä tekijä poikkeavuus yhteiskunnallisista valtanormeista, instituutioiden ulkopuolella oleminen ja siten ”tavallisen” yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolelle jääminen. (Nyyssölä & Pajala 1999, 28.) Usein syrjäytymisestä puhutaan kasaantuneena huono-osaisuutena, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymisestä puhuttaessa ollaan siten yleensä tilanteessa, jossa yksilö tai ryhmä on syrjäytynyt eli ”joutunut sivuun” jostain keskellä olevasta ja ”normaalista”. Tästä seuraa syrjäytymisen käsitteen suhteellisuus eli riippuvaisuus siitä, mitä missäkin yhteiskunnassa ja kulttuurissa pidetään normaalina (Helne 2002, 7–8, 99). Syrjäytymiseen liittyy aina myös ajatus irtautumisesta jostain *yhteisyydestä*, jolloin syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet pyrkivät tämän yhteisyyden palauttamiseen. Juuri tämä on Tuula Helneen (2002, 113) mukaan sosiaalipoliittisen keskustelun suuri

paradoksi: Määrittelemällä tietyt ihmisryhmät syrjäytyneiksi, luodaan toiseutta, joka samalla halutaan palauttaa yhteisyyteen, jota ei ole. Tämä paradoksi kuitenkin elää yhteiskunnissamme syvällä ja aikaansaa eriarvoisuutta. Koska toiseuden käsitteellä viitataan sosiologisessa tutkimuksessa aina johonkin alempiarvoiseen tai normaalista negatiivisesti poikkeavaan, saa syrjäytyminen siten yhteiskunnassamme vahvoja symbolisia merkityksiä, jonka takia ”syrjäytyneeksi” luokittelu leimaa koko yksilön olemusta, eikä vain esimerkiksi tiettyjä elämänalueita, kuten työllistymistä. (Helne 2002, 113–117.) Helneen (2002, 78) mukaan syrjäytymiskeskustelussa on paradoksaalista myös se, että jos kaikki ”syrjäytyneet ryhmät” lasketaan yhteen, jää jäljelle vain hyvin pieni osa väestöstä. Withers ja Batten (1995, teoksessa Kelly 2001, 24–25) ovat huomanneet samansuuntaista tutkiessaan keskusteluja nuorista riskiryhmänä (youth at risk). Heidän mukaansa nuoruuden määrittäessä siirtymävaiheeksi lapsuudesta aikuisuuteen, sisältyy tähän siirtymään aina siinä määrin sosiaalista stressiä ja jännitteitä, että kaikki nuoret ovat jossain määrin riskinalaisia (at risk). Näin riskiajattelun voi nähdä siirtyneen yhteiskunnallisista marginaaliryhmistä koko nuorten populaation tasolle.

Siirtymävaiheena nuoruus näyttäytyy siten jo itsessään tietynlaisena marginaaliasemana, jonka lisäksi muutokset ympäröivässä yhteiskunnassa, kuten työmarkkinarakenteissa, tuovat mukanaan uudenlaisia riskejä ja epävarmuutta. Nykyaikaisissa moderneissa yhteiskunnissa osallisuus ei siten ole automaattisesti saavutettavissa ”kasvamalla aikuiseksi”. Wyn & Whiten (1997) mukaan nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa olisi kiinnitettävä huomio niihin yhteiskunnallisiin käytänteisiin, jotka sulkevat tietyt nuorisoryhmät yhteiskunnallisen osallisuuden ulkopuolelle, toisin sanoen tulisi kysyä mistä syrjäydytään? Kirjoittajat mainitsevat kolmenlaisia käytänteitä: tuotannon, kulutuksen ja perheen perustamisen. Tuotannon näkökulmasta muutokset työmarkkinarakenteissa ovat johtaneet ”pätkätöiden” lisääntymiseen. Nämä työllistävät juuri vähiten työkokemusta ja koulutusta omaavia yksilöitä ja siten suurta osaa nuorista. Pätkätöiden aiheuttama taloudellinen epävarmuus puolestaan sulkee yksilöitä kulutuksen ulkopuolelle. Nykyaikana myös kulutuksen voi käsittää yhdenlaiseksi yhteiskunnalliseksi normiksi, jonka ulkopuolelle jääminen on syrjäytymistä. Syrjäytyminen tuotannosta ja kuluttajakansalaisuudesta puolestaan viivästyttää nuorten mahdollisuuksia muuttaa pois kotoa ja perustaa oma perhe. (Wyn & White 1999, 120–124.) Nuoret eivät siten ole yhtenäinen ja homogeeninen ryhmä, vaan esimerkiksi luokka- ja sukupuolierot sekä

etninen tausta vaikuttavat perhesuhteisiin, koulutushalukkuuteen ja kompetensseihin työmarkkinoilla.

Pajun ja Vehviläisen (2001) mukaan nuorten syrjäytymisongelmasta on tullut 2000-luvulla yleinen sosiaalipoliittinen kysymys, kun se vielä 90-luvun laman aikana määrittyi pitkälti työvoima- ja koulutuspoliittisena ongelmana. Tämä on kirjoittajien mukaan nähtävissä siinä, että nuorisotutkimuksessa alkoi korostua näkemys monista eri osatekijöistä rakentuneesta nuorten elämänhallinnasta, jota ei voinut palauttaa muun muassa eri työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Sen sijaan nuorten syrjäytymisongelman hoitamiseksi peräänkuulutettiin kokonaisvaltaista kartoitusta nuoren elämästä, jolloin on mahdollista analysoida eri osatekijöiden yhteisvaikutusta. Käytännön sosiaalityössä ja projektihankkeissa tämä vaatimus määrittellään tarpeeksi kartoittaa nuoren *kokonaiselämäntilanne*. Tällöin toimenpiteiden kohteena olevat nuoret ovat paitsi tulevaisuuteen myös menneisyyteen kohdistuvan kontrollin alla. Menneisyyteen kohdistuva kontrolli on seurausta tulkinnoista, joissa niin sanotut riskinuoret ovat lähtöisin riskiperheistä, tai riskiyhteisöistä, jolloin syrjäytymisen voi nähdä kulttuurisena perintönä, jota nuori itsessään kantaa. Nuorten kokonaiselämäntilanteita katsottiin tarpeen alkaa kartoittaa, kun lisääntyi puhe nuorten *moniongelmaisuudesta*. Nuorten syrjäytymistä pidetään tällöin seurauksena eri osaongelmista, kuten sosiaalisten tukiverkkojen puutteesta, aikuistumisen myöhästymisestä, köyhyydestä, päihteistä tai aggressiivisuudesta. (emt. 46–49.) Nuorten kohdalla syrjäytymisen sijaan puhutaan usein *syrjäytymisvaarassa* tai *syrjäytymisuhan alla olemisesta*. Tällöin viitataan vasta joidenkin riskitekijöiden olemassaoloon tiettyjen nuorisoryhmien kohdalla (Lämsä 1999, 55). Kiistanalaisista määrittelyistään huolimatta nuorten syrjäytyminen on herättänyt paljon poliittista keskustelua. Koska tutkimukseni kohde, EU:n lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö, liittyy vahvasti EU:n nuorisopolitiikan toimeenpanoon, katson tarpeen esitellä hieman myös nuorten syrjäytymiseen liittyvää nuorisopolitiittista keskustelua.

Nuorten syrjäytyminen ja nuorisopolitiikka

Nuorten syrjäytymiskeskustelu on vilkastunut 2000-luvulle tultaessa niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Nuorten syrjäytymisen syitä haetaan milloin työmarkkinoilta ja koulutuksesta, milloin kodista ja yhteiskunnasta. Tulen seuraavaksi

esittelemään nuorten syrjäytymiskeskustelua nuorisopoliittisella tasolla. Lähden liikkeelle syrjäytymiskeskustelusta tutkimusasetelmalleni keskeisestä EU:n kontekstista, jonka jälkeen esittelen sen suhdetta suomalaiseen keskusteluun.

EU:ssa

Marginaalisten ryhmien integroiminen eurooppalaiseen yhteiskuntaan on ollut EU:n eri politiikkojen osatavoitteena aina sen perustamisajoista asti. Kuitenkin 2000-luvulta tultaessa tämä tavoite alkoi saada selkeämpiä raameja EU:n lanseeratessa sosiaalisen osallisuuden politiikan (social inclusion policy) käsitteen vuonna 2000. Sosiaalisen osallisuuden politiikan myötä EU:lle on kehittynyt kolmikantainen lähestymistapa suhteessa marginaalisiin kansalaisryhmiin. Ensinnäkin on taattava näiden ryhmien pääsy samoihin palveluihin ja mahdollisuuksiin kuin valtavirran edustajat. Toisaalta EU pyrkii edistämään lainsäädäntöä, joka estää syrjinnän sen eri muodoissa. Kolmantena lähestymistapana on sellaisten kohdistettavien toimenpiteiden kehittäminen, joilla pyritään vastaamaan kyseessä olevien marginaalisten ryhmien erityistarpeisiin. (Euroopan komission kotisivut, Työllisyys- sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosasto, ks. KOM 2008.)

EU:n nuorisopolitiikassa osallisuuskysymys on otettu huomioon etenkin nuorisopoliittisia suuntaviivoja määrittelevissä keskeisissä dokumenteissa, nuorisopolitiikan Valkoisessa kirjassa ja Eurooppalaisessa nuorisosopimuksessa. EU:lla ei ole kuitenkaan nuorisoasioissa yhteislainsäädäntöä, vaan toimivalta on kansallista. Sen sijaan EU voi antaa komission ehdotuksesta suosituksia nuorisopoliittisiin teemoihin, joita sitten toteutetaan niin sanotun avoimen koordinaation menetelmän avulla. (Kuure 2007, 378.) Avoimen koordinaation menetelmällä (Open Method of Coordination) tarkoitetaan kansallisille toimijoille annettuja suuntaviivoja ja ehdotuksia, joiden avulla pyritään saamaan jäsenmaat toteuttamaan yhteneväistä politiikkaa. Menetelmän tehokkuus perustuu seurantaan ja maiden väliseen vertailuun. Avoimen koordinaation tavoitteena on EU:n yleisten strategisten päämäärien soveltaminen maiden omien lähtökohtien mukaisesti. Näin pyritään minimoimaan EU:n ja kansallisten hallinnollisten menettelytapojen välille syntyvät ristiriidat. Avoimen koordinaation menetelmä koostuu neljästä eri osatekijästä: tavoitteiden määrittely keskitetysti, vaikuttavuuden arviointi,

hajautettu käytännön sovellus ja systemaattinen prosessin valvonta. (Walters & Haahr 2005, 114–115.)

Osallisuuden politiikalla on ollut selkeä vaikutuksensa myös EU:n omaan *Youth in Action* nuorisotoimintaohjelmaan (jatkossa YIA), jonka yksi toimi EVS-vapaaehtoistyö on. Sekä nuorisotoimintaohjelmassa että sen osallisuusstrategiassa puhutaan syrjäytyneiden tai marginaalissa olevien sijaan nuorista, joilla on muita heikommat mahdollisuudet osallistua EU:n nuorisotoimintaohjelmaan (young people with fewer opportunities). YIA-ohjelman osallisuusstrategian (KOM 2007b, 3) mukaan nuorten osallistumismahdollisuuksiin saattavat vaikuttaa monet eri tekijät. Niin sanottuja sosiaalisia syitä ohjelmasta syrjäytymiselle ovat strategian mukaan esimerkiksi rikkonaisuudesta perheestä tuleminen, rikollinen menneisyys, epäsosiaalinen käyttäytyminen, alkoholi- ja huumeongelmat sekä syrjityksi joutuminen esimerkiksi rodun, sukupuolen, uskonnon tai seksuaalisen suuntautumisen takia. Taloudellisista syistä johtuvia tekijöitä ovat puolestaan esimerkiksi työttömyys, riippuvaisuus sosiaaliavusta, kodittomuus, velkaisuus, ja niin edelleen. Näiden lisäksi, myös monet muut tekijät, kuten maantieteellinen eristyneisyys, terveysongelmat ja kehitysvammaisuus mainitaan osallistumista ehkäisevinä tekijöinä. Nuorisotoimintaohjelmassa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret on huomioitu kaikissa sen alatoimissa. Myöhemmin esittelen tarkemmin lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä, jonka synty, perinteisen EVS:n ohelle, on tästä kehityksestä yksi selkeä esimerkki.

Suomessa

Suomessa nuorten syrjäytymispuhe on lisääntynyt monissa eri poliittisissa asiakirjoissa ja ohjelmissa hiljalleen 1990-luvun lopulta lähtien. Muun muassa eri poliittisissa ohjelmissa nuorten syrjäytymistä on lähestytty useista eri näkökulmista. Tämän hetkistä poliittista mielenkiintoa nuorten syrjäytymiskysymystä kohtaan heijastavat etenkin vuoden 2006 uusi *nuorisolaki* sekä *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma*. Sekä nuorisolain että kehittämisohjelman valmisteluissa EU:n nuorisopoliittiset suuntaviivat otettiin tarkasti huomioon, ja etenkin aikaisemminkin mainitsemillani EU:n nuorisopolitiikan Valkoisella kirjalla sekä Eurooppalaisella nuorisosopimuksella oli keskeinen rooli kyseisten dokumenttien valmistelussa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla on

merkittävä asema suomalaisen nuorisopolitiikan suuntaviivojen määrittelyssä, koska siinä määrittyvät valtakunnalliset lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteet vuosille 2007–2011. Kehittämishjelma muodostaa myös perustan pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituskauden *Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmalle*, joka seuraa ja tukee kehittämissohjelman toteutumista vaalikauden aikana. (VN 2007, 8.)

Nuorten syrjäytymiseen pyritään Suomessa edellä mainitun politiikkaohjelman mukaan vaikuttamaan etenkin ennaltaehkäisevän työn avulla. Nuorten syrjäytymisuhat on osattava ensinnäkin tunnistaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yksi keskeinen syrjäytymisuhka on ”ylisukupolvinen syrjäytyminen”, jolla tarkoitetaan kotoa saatuja, myönteisen elämänhallinnan kehittymistä rajoittavia malleja, kuten alkoholinkäyttöä ja väkivaltaa. Muina nuorten syrjäytymiseen johtavina tekijöinä nähdään esimerkiksi opiskelun ja työelämän ulkopuolelle jääminen sekä vähäinen osallistuminen eri harrastetoimintoihin, kuten liikuntaan ja kulttuuriin, mutta myös demokraattisiin osallistumismuotoihin, kuten kansalaistoimintaan ja politiikkaan. Syrjäytymistä ennaltaehkäisevä toiminta näyttäytyy politiikkaohjelman puitteissa etenkin nuorten elämänhallinnan ja koulutusmotivaation vahvistamisena sekä nuorten syrjäytymistä koskevan tiedon ja hallinnonalojen välisen yhteistyön lisäämisinä. (VN 2007.)

Kuten edellä kävi ilmi, korostuu etenkin suomalaisessa nuorisopoliittisessa diskurssissa ennaltaehkäisevä ote nuorten syrjäytymisongelman käsittelyyn. Koska kuitenkin on jo olemassa suuri joukko nuoria, joiden katsotaan jo pudonneen tai ainakin olevan suuressa vaarassa pudota kelkasta ”oman elämänsä hallinnan” suhteen, tarvitaan ennaltaehkäisevien toimenpiteiden lisäksi myös niin sanottuja korjaavia toimenpiteitä. Erilaisten nuorisoprojektien lisääntyminen näyttäytyy tästä oivana esimerkkinä.

Nuorisoprojektit vastauksena syrjäytymisen ongelmaan

Nuorten elämänhallintaa tukevat instituutiot voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan. Niin sanotuiksi yleisiksi elämänhallinnan instituutioiksi voidaan laskea esimerkiksi koulut ja nuorisojärjestöt. Sen sijaan niin sanotut korjaavat instituutiot pyrkivät vaikuttamaan nuorten käyttäytymiseen voimakkaammin ja kohdistetummin. (Raitakari 2004, 56.) Kuten olen aikaisemminkin maininnut, puhutaan nuorten kohdalla syrjäytymisen sijaan

esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olemisesta. Tällöin viitataan vasta joidenkin syrjäytymiseen johtavien riskitekijöiden olemassaoloon tiettyjen nuorisoryhmien kohdalla. Mitä useampia riskitekijöitä nuorella ilmenee sitä tehokkaampaa ja kokonaisvaltaisempaa väliintulon on oltava. Pajun ja Vehviläisen (2001, 130) mukaan erilaisten nuorisoprojektien lisääntyminen on merkki tällaisen tehokkaamman väliintulon kasvavalle tilaukselle. Myös EU:n nuoriso-ohjelman lyhytkestoinen vapaaehtoistyöpalvelu on projektimainen toimenpide, joka on julkilausutusti kohdennettu syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, joten katson tarpeelliseksi avata hieman myös nuorisoprojektien yhteiskunnallista roolia ja keskeisimpiä toimintaperiaatteita.

Etenkin erilaiset nuorten elämänhallinnan projektit voidaan laskea korjaavien instituutioiden piiriin, koska niiden toiminta kohdistuu sellaisiin syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, jotka eivät osaa itse hakeutua yhteiskunnan tukipalveluiden piiriin. Koulutuksesta työelämään siirtymisen hankaloituessa on tällaisten projektien määrä kasvanut huomasti. Projektien lisääntymisen taustalla voi nähdä ajatusmallin, että sosiaaliset ongelmat on mahdollista poistaa keskittymällä yksittäisten nuorten elämänhallintataitojen kehittämiseen. Tällöin sen sijaan, että sosiaalisiin ongelmiin puututtaisiin yhteiskunnallisten uudistusten avulla, lähestytään niitä kasvatuksellisinä kysymyksinä. (Raitakari 2004, 56.)

Etenkin elämänhallinnan käsitteestä on tullut asiantuntijakeskusteluissa muotisana 2000-luvulle tultaessa. Vastauksena syrjäytymiseen, sen nähdään kattavan lähes kaikki nuorten ongelmat, oli sitten kyse työttömyydestä, huumeiden käytöstä tai epäsosiaalisesta käyttäytymisestä. Elämänhallinnan käsitteeseen liittyy siten implisiittinen ajatus ihmisen kyvystä hallita ja kontrolloida omaa elämäänsä. Kun elämänhallintaan liittyy tunne omista vaikutusmahdollisuuksista, viittaa elämänhallinnan kadottaminen tämän tunteen heikentymiseen. Yksilön elämää alkavat hallitsemaan ”suuremmat voimat”. Nuorten osalta retoriikkaa kuvaa Pajun ja Vehviläisen (2001) mukaan esimerkiksi puhe nuorten ”ajautumisesta” yhteiskunnan ulkopuolelle, jonka vastakohtana olevia elämänhallinnan mittareita ovat tällöin pitkäjänteisyys, tasapaino, yksilöllisyys ja sopeutumiskyky. Pitkäjänteisyydellä viitataan nuorten kykyyn suunnitella tulevaisuuttaan ”rationaalisesti”. Nuoren on osattava ohittaa hetkellistä nautintoa tuottavat houkutukset ja katsottava elämäänsä pidemmällä aikavälillä. Tasapaino tarkoittaa riippumattomuutta ja

kohtuullisuutta. Kaikki on sallittua, mutta kohtuuden rajoissa. Riippumattomuus edellyttää kykyä vastustaa sosiaalista painetta, toisin sanoen vahvaa itsetuntoa, itseluottamusta ja ennen kaikkea yksilöllisyyttä. Yksilöllinen ihminen on oman itsensä asiantuntija, joka tunnistaa omat tunteensa, tarpeensa ja toiveensa myös sosiaalisen paineen keskellä. Myös yksilöllisyydessä on kuitenkin muistettava kohtuus. Yhteiskunta sanelee vahvasti ehtoja sille, millaiset mahdollisuudet yksilöllä on todellisuudessa toteuttaa itseään. Ihmisen on siten osattava myös kriittisesti arvioida omia toiveitaan suhteessa yhteiskunnallisiin ”realiteetteihin” ja lopulta sopeutua (Paju & Vehviläinen 2001, 112–115.)

Nuorisoprojektien toimintamuodot voivat vaihdella esimerkiksi työpajatoiminnasta erilaisiin kansalaisjärjestöhankkeisiin. Pajun ja Vehviläisen (2001, 119) mukaan erilaisia nuorisoprojekteja kuitenkin yhdistävät usein niin sanotut totunnaistamiseen¹ pyrkivät menetelmät. Totunnaistamiseen tähtäävän toiminnan perusajatus on, että toiminnan tulee lähteä liikkeelle nuoren omista kiinnostuksen kohteista, joista sitten lopulta siirrytään kohti vaativampia ja vieraampia oppimistehtäviä. Nuorten motivoinnin ei siten tule perustua ulkoisiin pakkoihin vaan nuoren omaan kokemusmaailmaan.

Nuorisoprojektit on havaittu oivaksi keinoksi paikata vakiintuneiden instituutioiden puutteita. Samoin kuin kohteenaan olevat nuoret, sijaitsevat myös nämä projektit perinteisten ohjausjärjestelmien ulkopuolella, joten niistä on 1990-luvulta lähtien muodostunut olennainen osa nuorten hyvinvointipalveluja (Paju & Vehviläinen 2001, 130). Nuorisoprojektit ovat projektimaisia organisaatioita, joiden ensisijaisena tavoitteena voi olla esimerkiksi nuorten työllistäminen ja kouluttaminen tai toimeentulon ja elämänhallinnan parantaminen (Paju & Vehviläinen 2001, 19). Tutkimukseni kohteella, EU:n lyhytkestoisella EVS-vapaaehtoistyöohjelmalla, on monia yhteisiä piirteitä tässä luvussa esittelemäni projektimuotoisen nuorisotyön kanssa. Ensinnäkin sen kohderyhmään kuuluvat nuorisoprojektien tapaan niin sanotut syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, jonka lisäksi toiminta on projektimaista ja julkilausutusti oppimistoimintaa. Koska vapaaehtoistyötä ei ole aikaisemmin tutkittu syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin

---

¹ Totunnaistamisen käsite pohjaa alun perin Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin klassisiin kirjoituksiin toimintatapojen totunnaistumisesta. Bergerin ja Luckmannin mukaan totunnaistuminen ”vapauttaa yksilön alituisen valitsemisen ikeestä”, jolloin vapautuu suuri määrä energiaa merkittäviin ja elintärkeisiin päätöksiin (Berger & Luckmann 1994/1966, 66).

kohdistuvana kasvatustoimintana, katson tarpeen kontekstin hahmottamiseksi esitellä hieman vapaaehtoistyön kenttää sekä siinä tapahtuneita muutoksia. Tarkoitukseni on siten hahmottaa sitä kehityskulkua, jonka kautta vapaaehtoistyöstä on kansainvälisen vapaaehtoistyön kontekstissa tullut osa ”taistelua nuorten syrjäytymistä vastaan”.

2.3 Nuorten kansainväliset vapaaehtoistyöohjelmat

Yksilöiden palkattomasta ja yleishyödyllisestä toiminnasta on historian saatossa ja eri kulttuurisissa konteksteissa käytetty monia eri käsitteitä. Siinä missä esimerkiksi Suomessa aikoinaan puhuttiin talkootyöstä ja hyväntekeväisyydestä, on viime vuosikymmenien aikana lisääntynyt puhe vapaaehtoisuudesta (engl. volunteering), vapaaehtoistyöstä ja vapaaehtoistoiminnasta (Nylund & Yeung 2005, 14). Vaikka käsitteistä puhutaankin usein varsinkin arkikielessä synonyymeinä, on niiden väliltä kuitenkin löydettävissä teoreettisia eroja. Kun vapaaehtoisuudesta ja vapaaehtoistyöstä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä yksilöiden tai ryhmien konkreettista toimintaa, viittaa vapaaehtoistoiminnan käsite enemmän toimijoiden mukanaoloon vapaaehtoisuuteen perustuvassa kansalaistoiminnassa. Kun kansalaisuudella viitataan yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen, on kansalaistoiminta tämän suhteen toteuttamista käytännössä. Vapaaehtoistoiminnan käsite sitoo siten vapaaehtoistyön vahvemmin sen yleishyödylliseen elementtiin ja siten myös kansalaisuuteen ja kansalaisyhteiskuntaan. (Harju 2003, 104, 118.) Tutkimukseni kohteena oleva Euroopan unionin vapaaehtoistyöohjelma puolestaan on laskettavissa niin sanotun vapaaehtoispalvelun (voluntary service) piiriin. Vapaaehtoispalvelu on vapaaehtoistyön tapaan palkatonta toimintaa, johon yksilö sitoutuu vapaasta tahdostaan. Vapaaehtoispalvelulla on kuitenkin myös ominaispiirteitä, kuten sen rajattu kesto ja projektimaisuus. Näiden seurauksena vapaaehtoispalvelulle on tyypillistä muun muassa selkeästi määritetyt tavoitteet, eri toimijoiden roolit sekä arviointikriteerit. (Costanzo 2002, 9.)

Perinteinen vs uusi vapaaehtoistyö

Vapaaehtoistyö on dynaaminen ilmiö, joka on kautta historian paitsi reagoinut herkästi yhteiskunnallisiin muutoksiin ja trendeihin, myös luonut näitä trendejä ja ollut siten mukana muuttamassa kulttuuriamme ja toimintatapojamme (Nylund & Yeung 2005, 26).

Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana näyttää kuitenkin tapahtuneen jotain aivan poikkeuksellista muutosta. Tästä antaa viitteitä muun muassa eri tutkimuksissa ja kirjoituksissa esiintyvä puhe ”postmodernista vapaaehtoistyöstä” (esim. Matthies 1994) tai ”uudesta vapaaehtoistyöstä” (esim. Hustinx 2001). Yhteistä näille käsitteille on näkemys yksilöllisen hyödyn korostumisesta nykyajan vapaaehtoisten motiiveissa, minkä lisäksi ainakin uudella vapaaehtoistyöllä viitataan myös uusiin vapaaehtoistyön muotoihin, kuten vapaaehtoistyön kansainvälistymiseen.

Mistä nämä muutokset vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveissa ja vapaaehtoistyön muodoissa sitten ovat seurausta? Siinä missä perinteistä vapaaehtoistyötä kuvastaa tiivis yhteys ympäröivään yhteisöön ja sen arvoihin, on tämä yhteys globalisaation myötä suuntautunut uusiin yhteisöihin ja mitä moninaisimpiin arvoihin. Globalisaation myötä myös vapaaehtoistyö on siten kansainvälistynyt ja saanut uusia muotoja. Sana 'globalisaatio' saa eri diskursseissa erilaisia merkityksiä. Mary Kaldorin (2006, 154–157) mukaan käsitteellä viitataan ensinnäkin globaalin kapitalismin leviämiseen ja tätä leviämistä edesauttaviin talouspolitiikan linjauksiin, kuten markkinoiden vapautumiseen ja yksityistämiseen. Toinen näkemys puolestaan korostaa globalisaation seurauksena tapahtunutta yhteiskunnan eri alojen, kuten talouden, kulttuurin ja politiikan keskinäisen riippuvuuden lisääntymistä. Keskinäisen riippuvuuden lisääntyessä valtiot ovat menettäneet autonomisen asemansa sääntöjen laatijoina ja valvojina, ja näin erilaisten kansainvälisten organisaatioiden merkitys kasvaa. Tähän näkemykseen liittyy myös ajatus siitä, että yksittäisten ihmisten elämään vaikuttavat yhä enemmän myös tapahtumat muualla maailmassa. Välimatkat ovat lyhentyneet muun muassa teknologian ja erityisesti viestintäteknologian kehityksen johdosta, jolloin on syntynyt uudenlaisia ”horisontaalisia” yhteisöjä, joiden jäseniin yksilö saattaa samaistua paljon vahvemmin kuin fyysisesti lähellä oleviin. Kolmas tulkinta liittyy globalisaation puolestaan globaalin tietoisuuden syntymiseen. Kaldor (2006, 156) puhuu ”ihmiskunnan yhteisen tietoisuuden maailmanlaajuisesta kehittymisestä”, jossa ihmisten kaikkien sosiaalisten suhteiden kokonaisuus alkaa toimia viitekehyksenä yksittäisille suhteille. Tästä näkökulmasta muun muassa erilaiset globaalit konfliktit, kuten syyskuun 11:s, rakentavat kollektiivista muistia ja edesauttavat näin maailmanlaajuisen etiikan ja vastuuntunnon kehittymistä. Tällainen kollektiivisen tietoisuuden kehittyminen liittyy globaalin kansalaisyhteiskunnan syntyyn. Kuten globalisaatioon, myös globaaliin kansalaisyhteiskuntaan liitetään kuitenkin erilaisia

merkityksiä, riippuen esimerkiksi siitä näyttäytykö globaali kansalaisyhteiskunta edelläkin mainitun globaalien kapitalismin vastustamisena vai kolmansien maiden humanitaarisena auttamiskenttänä. Käsitteen monitulkintaisuudesta huolimatta Anheier, Glasius ja Kaldor (2001, 17) ovat päätyneet määrittelemään globaalien kansalaisyhteiskunnan ideoiden, arvojen, instituutioiden, organisaatioiden, verkostojen ja yksilöiden sfääriksi, joka sijoittuu perheen, valtion ja markkinoiden väliin ja toimii kansallisten yhteiskuntien, politiikan ja talouksien rajausten ulkopuolella.

Vapaaehtoistyön muodonmuutokseen vaikuttaa Jeffrey Brudneyn (2005, 7) mukaan globaalien kansalaisyhteiskunnan kehittymisen lisäksi myös länsimaisten yhteiskuntien individualisoituminen. Täten vapaaehtoistyön motiiveissa alkaa antamisen lisäksi korostua myös saaminen, jonka lisäksi vapaaehtoistyön tulee yhä vahvemmin myös mukautua osaksi yksilön elämää, eikä toisinpäin. Motiivien lisäksi muutosta on tapahtunut siten myös vapaaehtoistyön muodoissa. Lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä on monia uuden vapaaehtoistyön piirteitä, kuten episodisuus ja kansainvälisyys². Episodisen vapaaehtoistyön lisääntyminen on selkeä, uudelle vapaaehtoistyölle tyypillinen, muutostrendi. Episodisessa vapaaehtoistyössä on kyse joko kertaluontoisesta aktiviteetista tai jatkuvasta, mutta vain vähän aikaa vievästä toiminnasta (Macduff 2005). Myös kansainvälinen vapaaehtoistyö, jota käsittelem enemmän myöhemmin tässä luvussa, on usein episodista vapaaehtoistyötä, mutta sille on vielä keskeisempää vapaaehtoistyöntekijän matkustaminen kokonaan toiseen maahan. Riippuen siitä, painottuuko yksilön motiiveissa enemmän globaali vastuu vai yksilöllinen hyöty, voi kansainvälistä vapaaehtoistyötä joskus nähdä kutsuttavan myös turismivapaaehtoistyön nimikkeellä (esim. Davis Smith, Ellis & Brewis 2005).

Kaikki eivät siten jaa näkemystä vapaaehtoistyön kansainvälistymisestä puhtaana globaalien kansalaisyhteiskunnan ja globaalien vastuun kehittymisen seurauksena. Nuorten kansainvälisistä vapaaehtoisohjelmista kirjoittaneiden Luis Amorimin ja Tony Geudensin (2002) mukaan eri vapaaehtoistyötä koordinoivilla organisaatioilla, kuin myös vapaaehtoisilla itselläänkin, saattaa ollakin hyvin eriäviä näkemyksiä toiminnan merkityksistä yksilöille ja yhteiskunnalle. Siinä missä yksi ohjelma saattaa esimerkiksi

---

² Muita vapaaehtoistyön uusia muotoja ovat esimerkiksi virtuaalinen vapaaehtoistyö ja firmojen vapaaehtoistyö ”tempaukset” (ks. esim. Brudney 2005).

korostaa globaalin solidaarisuuden kehittymistä nuorille, voi toisella ohjelmalla olla tavoitteena nuorten integrointi yhteiskuntaan. Kirjoittajat ovat jakaneet eri vapaaehtoistyöohjelmat sen perusteella voiko niiden toiminnan tavoitteita luonnehtia idealistisiksi vai pragmaattisiksi. Idealistisia tavoitteita vaalivilla vapaaehtoistyöohjelmilla keskeiseen rooliin nousevat nuorten kansalaisuuden tukeminen ja toiminnan kohteena olevan organisaation saama hyöty. Kansalaisuudella viitataan nimenomaan aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tällaiset vapaaehtoistyöohjelmat näkevät vapaaehtoistyön oivana keinona vahvistaa nuorten kansalaisuutta, altruistisen muiden auttamisen keinoin. Organisaatioiden hyötyä korostavat ohjelmat puolestaan arvioivat vapaaehtoistyön merkitystä toimintamallien tehokkuuden ja lopputuloksen suhteen. Ellei ympäröivä yhteisö ole saanut toiminnasta hyötyä, ei sitä ole tarpeen jatkaa. Pragmaattisiksi tavoitteiksi kirjoittajat luonnehtivat vapaaehtoistyön työllistäviä vaikutuksia sekä yksilöllistä kehitystä painottavat ohjelmat. Vapaaehtoistyön työllistäviä vaikutuksia painottavat ohjelmat näkevät toiminnasta koituvan nuorille hyötyä tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyön katsotaan lisäävän nuorten työmarkkinakelpoisuutta muun muassa erilaisten tietojen, taitojen ja kvalifikaatioiden lisääntymisen myötä. Yksilöllistä kehitystä vaalivat organisaatiot näkevät, että vapaaehtoiset itsessään tekevät toiminnan merkitykselliseksi. Tällöin vapaaehtoistyön vaikutus muun muassa ympäröivään yhteisöön jää toissijaiseksi ja vapaaehtoistyön katsotaan olevan tärkeää jo pelkästään siitä syystä, että se edistää yksilöiden henkilökohtaista kasvua tarjoamalla uusia kokemuksia ja onnistumisen tunteita. (Amorim & Geudens 2002, 14–15.)

Edellä kuvaillut pragmaattiset tavoitteet ovat yhteneväisiä Lesley Hustinxin (2001) kuvaileman uuden vapaaehtoistyön kanssa, joka kuitenkin menee analyysissään Amorimia ja Geudensia syvemmälle pohtiessaan länsimaisen kulttuurin individualisoinnin suhdetta vapaaehtoistoiminnan eetokseen. Hustinx (emt. 58) kritisoi vapaaehtoistyön tulevaisuuteen liitettyjä pessimistisiä uhkakuvia ja etenkin niiden säilyttämistä nuoren ”individualistisen sukupolven” harteille. Vapaaehtoistoiminnan synkeät tulevaisuudenkuvat ovat sen sijaan seurausta virheellisestä tavasta liittää yksilöllistyminen puhtaaseen oman edun tavoitteluun. Hustinxin (emt. 73–74) mukaan olisi kiinnitettävä huomio niihin uusiin mahdollisuuksiin, joita muuttuva vapaaehtoistyön eetos tuo mukanaan. Vaikka uusi vapaaehtoistyö tuokin paineita muun muassa toimintaa

pyörittäville organisaatioille, saattavat ne myös hyötyä uusista kunnianhimoisista vapaaehtoisistaan ja näin ajanmukaistaa toimintamuotojaan.

TAULUKKO 1. Perinteinen vs uusi vapaaehtoistyö

	Perinteinen vapaaehtoistyö	Uusi vapaaehtoistyö
Kulttuuri	Yhteisölliset arvot ja normit	Individualismi tai globaali vastuu
Toiminnan kohde	Perinteiset yhteisöt, kuten uskonnolliset ja ideologiset ryhmät. Fyysisesti lähellä olevat yhteisöt ja ongelmat.	Henkilökohtaisen kiinnostuksen pohjalta valittu kohde, johon samaistuminen saattaa olla vahvaa tai vain tilapäistä. Horisontaaliset yhteisöt, globaalit ongelmat.
Toimintamuodot	Riippuen yhteisön arvoista ja tarpeista.	Henkilökohtaiset taidot ja mielenkiinnonkohteet yhdistettynä organisaation tarpeisiin.
Kesto ja sitoutuminen	Pitkäkestoista ja säännöllistä	Lyhytkestoista ja satunnaista
Toiminnasta hyötyjä	Toiminnan kohde	Toiminnan kohde ja vapaaehtoinen itse
Toiminnan intressi	Idealistinen	Pragmaattinen

(Hustinx 2001, 65) sovellettuna

Kansainvälisten vapaaehtoistyöohjelmien kehittämisessä keskeinen rooli on ollut erilaisilla ylikansallisilla toimijoilla, kuten Unescolla, Euroopan neuvostolla (EN) ja Euroopan unionilla (EU). Unesco perusti jo vuonna 1948 kansainvälisten vapaaehtoistyöjärjestöjen kattojärjestön CCIVS:n (Co-ordinating Committee of International Voluntary Service), jonka tarkoituksena oli eri järjestöjen välinen tiedonvaihto sekä kansainvälisistä vapaaehtoistyöohjelmista tiedottaminen. EN ja EU aktivoituivat aiheessa 1990-luvulla. EN otti tällöin päättehtäväkseen vapaaehtoisten liikkuvuuden ja oikeudellisen aseman parantamisen. EU puolestaan alkoi rahoittaa nuorten vapaaehtoistyöohjelmia vuonna 1996 silloisen nuorisohjelmansa ”Youth for Europe” puitteissa. Samalla lanseerattiin käsite European Voluntary Service (EVS)³, joka tarjosi 18–25-vuotiaille⁴ nuorille mahdollisuuden pitkäkestoiseen vapaaehtoistyöhön ensin EU:n jäsenvaltioissa ja vuodesta 2000 lähtien myös EU:n hakijamaissa. (Hofmann 2002, 12.) Seuraavassa luvussa esittelen enemmän EU:n omaa vapaaehtoistyöohjelmaa.

³ European voluntary service suomennetaan Youth in Action -nuorisotoimintaohjelmassa Eurooppalaiseksi vapaaehtoistyöksi. Käytännön syistä kutsun ohjelmaa kuitenkin jatkossa sen perinteisellä lyhenteellä EVS.

⁴ Nykyään ikäraja on 18–30.

Euroopan unionin nuorten vapaaehtoistyöohjelma EVS

EU:n aloittaessa kehittää omaa vapaaehtoistyöohjelmaansa 1990-luvun alussa, tarkoituksena oli luoda eurooppalaisille nuorille kanava, joka tekee mahdolliseksi harjoittaa epämuodollista oppimista, edistää Euroopan keskinäistä solidaarisuutta sekä kannustaa nuoria kohti aktiivisempaa kansalaisuutta. Pitkän kehittelyn seurauksena EVS:n pilottiohjelma aloitti vuonna 1996, ja lopulta vuonna 1998 EU alkoi rahoittaa nuorten vapaaehtoistyöohjelmia silloisen nuorisohjelmansa ”Youth for Europe” kautta. Tällä hetkellä EVS on osa edellisessä luvussa esiteltyä Youth in action -nuorisotoimintaohjelmaa, joka on EVS:n osalta vaikuttanut muun muassa sen ikärajoihin ja maakriteereihin.

EVS on siten yksi nuorisotoimintaohjelman toimista ja sen tavoitteena on nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja keskinäisen ymmärryksen edistäminen (YIA 2007). Nuorisotoimintaohjelman ohjelmaoppaan (YIA 2007, 64) mukaan edellä mainitut tavoitteet ovat vapaaehtoistoiminnon avulla saavutettavissa, koska se 1) tukee nuorten osallistumista erilaisiin vapaaehtoistoihintoihin Euroopan unionissa ja sen ulkopuolella, 2) antaa nuorille tilaisuuden ilmaista henkilökohtaista vakaumustaan toteuttamalla vapaaehtoistoimia Euroopassa ja kansainvälisellä tasolla, 3) ottaa nuoret mukaan Euroopan unionin kansalaisten välistä yhteisvastuullisuutta edistävään toimintaan sekä 4) antaa nuorille vapaaehtoisille tilaisuuksia osallistua muualla kuin asuinmaassaan yleishyödylliseen ja palkattomaan toimintaan yhteisön hyväksi. Vaikka EVS-vapaaehtoistyöstä onkin löydettävissä myös yhteisvastuullinen ulottuvuus, on sen kautta tehtävä vapaaehtoistyö kuitenkin ensisijaisesti oppimistoimintaa. Nuorten katsotaan sen avulla parantavan tai hankkivan sellaisia tietoja ja taitoja, joista on hyötyä sekä heidän henkilökohtaisen, koulutuksellisen tai ammatillisen kehityksensä että yhteiskuntaan integroitumisensa kannalta. (YIA 2007, 64.)

Eurooppalainen vapaaehtoistyöjakso suoritetaan aina muualla kuin nuoren omassa asuinmaassa. Nuori ei saa työstään palkkaa, mutta EU maksaa kuukausittain taskurahaa sekä muun muassa ylläpidon ja mahdolliset työmatkakulut. Vapaaehtoistyötä voi tehdä monilla eri aloilla, kuten lasten, nuorten, sosiaalihuollon, urheilun tai kulttuurin piirissä.

Keskeinen vapaaehtoistyöpaikan eli EVS-projektin ehto on se, että toiminnan tulee olla kokonaisuudessaan voittoa tavoittelematonta ja yleishyödyllistä, eikä vapaaehtoisilla tule korvata palkattua työvoimaa. Nuorella vapaaehtoisella tulee EVS:ään osallistuessaan olla valittuna niin sanottu lähettävä ja vastaanottava järjestö. Yhteisten laatuvaatimusten noudattamiseksi näiden organisaatioiden on täytynyt saada valtuutus, joka oikeuttaa osallistumaan eurooppalaiseen vapaaehtoistyöhön. Valtuutukset toimintaan myöntää niin sanottu kansallinen toimisto, joka esimerkiksi Suomessa on Kansainvälisen henkilövaihdonkeskus CIMO. Lähettävä ja vastaanottava organisaatio hoitavat vapaaehtoistyöjakson rahoitukseen liittyvän byrokratian kansallisen toimiston kautta EU:n suuntaan sekä vastaavat vapaaehtoisen tuesta ja valmennuksesta. Vapaaehtoistyöjaksoon kuuluu lähtö- ja tulovalmennus kotimaassa sekä ryhmätapaamisia kohdemaassa. EVS-ohjelmalla viitataan siten yleensä itse vapaaehtoistyön lisäksi myös sitä edeltäneisiin valmisteluihin ja koulutukseen, sekä vapaaehtoistyöjakson jälkeisiin jatkotoimiin. Youth in Action -nuorisotoimintaohjelmassa tästä kokonaisuudesta puhutaan vapaaehtoistoimintona, josta varsinainen vapaaehtoistyö on siten vain osa. (YIA 2007, 64–81.)

EVS:llä on yhteisiä piirteitä muiden kansainvälisten vapaaehtoistyöohjelmien kanssa, mutta myös paljon ominaispiirteitä. Keskeisin ero muihin ohjelmiin on se, että EVS:n kohderyhmää ovat alusta alkaen olleet syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Niin sanotut perinteiset nuorten vapaaehtoistyöohjelmat koettiin EVS:n kohderyhmälle liian vaativina, sekä niiden sisältämien koulutus- tai ammatillisuusvaatimusten että taloudellisten tekijöiden takia. Monet kansainväliset vapaaehtoistyöohjelmat kun ovat ainakin osittain omakustanteisia. Täten EVS:n kohderyhmäksi määrittyivät ne nuoret, joilla ei ollut mahdollisuuksia osallistua muihin ohjelmiin tieto/taitojensa tai taloudellisen tilanteensa vuoksi. EVS:n alkuperäinen ajatus oli siten ulottaa mahdollisuus kansainväliseen vapaaehtoistyöhön koskemaan kaikkia nuoria. (SALTO 2004, 7–8.)

Jo muutaman ensimmäisen toimintavuoden aikana tultiin kuitenkin huomaamaan, ettei kohderyhmää ollutkaan niin helppo tavoittaa. EVS vapaaehtoistyöhön sen ensimmäisinä vuosina osallistuneet nuoret edustivat yhä edelleen perinteistä kansainvälisten vapaaehtoistyöohjelmien kohderyhmää eli opiskelijoita, joilla saattoi olla jo paljonkin kansainvälistymiskokemuksia taustalla. Ohjelman rakenteen osoittautuminen omaa

kohderyhmäänsä syrjiväksi, oli EVS:lle dilemma, jonka ratkaisemiseksi alettiin nopeasti kehittää ratkaisuja. Monien tutkimusten ja työryhmien pohdintojen seurauksena tarjottiin kohderyhmän nuorille vuonna 2000 perustetussa uudessa nuoriso-ohjelmassa mahdollisuus osallistua huomattavasti EVS:n normaalikestoa (6–12 kk) lyhyempiin jaksoihin. Tästä vaihtoehdosta alettiin pian käyttää nimitystä EVS Short Term eli lyhytkestoinen vapaaehtoistyöpalvelu (jatkossa lyhytkestoinen EVS). (SALTO 2004, 8–9.) Lyhytkestoisen EVS:n syntymisellä oli suuri vaikutus jaksojen pituuden lisäksi koko ohjelman luonteeseen. Käyn seuraavassa luvussa tarkemmin läpi lyhytkestoisen EVS-ohjelman peruspiirteitä.

Lyhytkestoinen EVS

Lyhytkestoinen EVS ei varsinaisesti ole oma ohjelmansa, vaan EU:n osallisuuden politiikan myötä vanhan EVS-ohjelman rinnalle tullut toimintamalli, jonka avulla pyritään saamaan pitkäkestoisen EVS-ohjelman⁵ ulkopuolelle jääneet nuorisoryhmät mukaan vapaaehtoispalvelun piiriin.

Lyhytkestoinen EVS-ohjelma eroaa pitkäkestoisesta EVS-ohjelmasta monin eri tavoin. Ensinnäkin, kuten aikaisemminkin mainitsin, sen *kesto* on EVS:n normaalikestoa lyhyempi. Lyhytkestoisessa EVS:ssä jaksojen pituudet vaihtelevat kolmesta viikosta puoleen vuoteen. Jakson pituuteen vaikuttavat nuoren henkilökohtaiset ominaisuudet sekä vastaanottavan projektin luonne. Vapaaehtoisjakson pituuden lisäksi lyhytkestoinen EVS eroaa myös *kohderyhmän* osalta pitkäkestoisesta EVS:stä. Lyhytkestoisen EVS:n kohderyhmää ovat nuoret, joilla ei katsota olevan mahdollisuuksia osallistua muihin samankaltaisiin vapaaehtoishjelmiin tai EU:n omaan nuoriso-ohjelmaan. Syrjäytyminen muista kansainvälisistä vapaaehtoistyöohjelmista voi riippua esimerkiksi taloudellisista tekijöistä. EVS on jo itsessään täysin EU-rahoitteinen. Rahoitukseen kuuluu matkat, asuminen, ylläpito, mahdolliset työmatkakulut sekä kuukausittain maksettava taskuraha. Lyhytkestoisessa EVS:ssä voi lähtijä näiden tukien lisäksi saada vielä *lisätukea*, esimerkiksi kohdemaan ilmastoon sopivan vaatetuksen hankkimiseen tai mahdollisiin apuvälineisiin (erityisesti kehitysvammaisten kohdalla). Pitkäkestoisessa EVS:ssä

---

⁵ Pitkäkestoinen EVS-ohjelma ei ole ohjelman oikea nimi, vaan yleensä puhutaan EVS-ohjelmasta ja lyhytkestoisesta EVS-ohjelmasta. Sekaannusta välttääkseni tulen kuitenkin jatkossa puhumaan lyhyt- ja pitkäkestoisesta EVS:stä.

kuitenkin ohjelman pituuden lisäksi myös sen tarjoamat tyypilliset *työnkuvat* katsottiin vaikeasti lähestyttäväksi tietyille kohderyhmille. Etenkin pitkäkestoisille projekteille tyypillisten sosiaalialan töiden ohelle alkoi syntyä projekteja, joissa vapaaehtoistyö sisälsi enemmän käytännön tehtäviä. Yksi keskeinen tapa, jolla lyhytkestoinen EVS-ohjelma myös eroaa pitkäkestoisesta EVS-ohjelmasta, liittyy *ohjelman eri osa-alueiden väliseen suhteeseen*. Lyhytkestoisessa EVS-ohjelmassa maailmalle lähtevien nuorten valmennukseen käytetään enemmän ajallisia, mutta myös taloudellisia resursseja, kuin pitkäkestoisesta EVS:n kohdalla. Täten koko vapaaehtoistoiminto (valmennukset + vapaaehtoistyöjakso + paluutoimenpiteet) saattaa olla molemmissa yhtä pitkä, vaikka itse vapaaehtoistyöjakso olisikin lyhytkestoisessa EVS-ohjelmassa huomattavasti lyhyempi. (YIA 2007, 64-81.)

Lyhytkestoiseen EVS-ohjelmaan osallistuu vuosittain hieman alle tuhat eurooppalaista nuorta. Tämän lisäksi pitkäkestoiseen ohjelmaan osallistuu vajaat 4000 nuorta. Vuosittainen budjetti, jolla näiden nuorten EVS-ohjelmaan osallistuminen katetaan on noin 40 miljoonaa euroa, joka tarkoittaa nuorta kohden laskettuna keskimäärin 7000 euron tukea. (KOM 2007a.) Suomesta EVS-vapaaehtoistyöhön lähtee vuosittain noin 70 nuorta, jonka lisäksi Suomeen saapuu EVS-vapaaehtoisiksi noin sata nuorta vuosittain. (CIMO 2006.)

Lyhytkestoisesta EVS-vapaaehtoistyön näkökulmasta vastaus syrjäytymisvaarassa olevien nuorten integroimiseksi osaksi yhteiskuntaa löytyy *epämuodollisesta oppimisesta*. (KOM 2007b, 4). Käsite on peräisin elinikäisen kasvatuksen tutkimuskentästä, jossa eri kasvatuksen muodot on jaettu muodolliseen (formal), epämuodolliseen (non-formal) ja informaaliin (informal) kasvatukseen, jolloin oppiminen on näissä muodoissa tapahtuvaa oppimista. Muodot eroavat toisistaan esimerkiksi harkinnan asteen, oppimispaikan, painotusten (taidot, tiedot vai arvot) sekä muodollisen tunnistamisen asteen mukaan. Epämuodollinen oppiminen voidaan yleisellä tasolla määrittää muodollisen koulutuksen ulkopuolella, kuten harrastustoiminnan, järjestötyön ja työn parissa tapahtuvaksi oppimiseksi. Epämuodollisen oppimisen pääpaino onkin yleensä erilaisten taitojen kehittämisessä ja kokemukseräisyydessä. Epämuodollinen oppiminen on kuitenkin muodollisen oppimisen tapaan systemaattista tietojen, taitojen ja asenteiden omaksumista, siinä missä taas informaalin oppimisen tulokset ovat tietoisella tasolla tavoittelemattomia,

toiminnan ”sivutuotteita”. Oppiminen ei silloin ole itse toiminnan päätavoite, vaan ennemminkin ”piilofunktio”. (Rinne & Salmi 2000, 149–151.) Epämuodollinen oppiminen nähdään nuorisotoimintaohjelman osallisuustrategian (KOM 2007b) mukaan EVS:n kohderyhmien nuorille sopivana lähestymistapana, koska monilla nuorista saattaa olla huonoja kokemuksia muodollisesta koulutuksesta. EVS-vapaaehtoistyön tarjoamien oppimiskokemusten katsotaan siten merkittävällä tavalla täydentävän muun muassa kansallisia osallisuushankkeita. (KOM 2007b, 4–5.)

Edellisessä luvussa esittelin sitä kehityskulkua, jonka kautta EU:n lyhytkestoisesta EVS-vapaaehtoistyöstä on tullut syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistettu kasvatuksellinen toimenpide. Lyhytkestoinen EVS pyrkii vastaamaan nuorten ”syrjäytymisen ongelmaan” nimenomaan epämuodollisen oppimisen keinoin, miten tämä sitten käytännössä tapahtuu, jää kuitenkin yhä kysymysmerkiksi. Aikaisemmin olen pyrkinyt vastaamaan erilaisten tutkimusten pohjalta kysymyksiin kuten, ”kuka” on syrjäytymisvaarassa oleva nuori, mitä on syrjäytyminen ja mitä on elämänhallinta. Kerta toisensa jälkeen määrittelyt kuitenkin ajautuvat umpikujaan, josta ainoa poispääsy vaikuttaa olevan paluu siihen mistä tulikin, toisin sanoen tietämättömyyteen. Tietämättömyyteen palaaminen ei kuitenkaan houkuta, joten olen päättänyt valita kiertotien. Sen sijaan, että kysyisin ”mitä elämänhallinta on?” kysyn siten ”miten sitä tuotetaan?”.

Tässä teoreettisen viitekehitykseni toisessa osassa, tulen määrittelemään teoreettiset lähtökohdat miten-kysymysten esittämiselle. Perustelut pohjaavat vahvasti näkökulmaan, josta elämänhallintaa tullaan tarkastelemaan. Vaikka käsitteestä onkin tullut 2000-luvulla muotisana asiantuntijoiden, nuorisotutkijoiden ja yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa, saa se yhä edelleen puhujasta riippuen yhä hyvin erilaisia merkityksiä. Joissain yhteyksissä elämänhallintaa käytetään esimerkiksi suomennoksena kehityspsykologiasta lainatulle *coping*-käsitteelle, joka myös yhteiskuntatieteellisissä sovelluksissa palauttaa elämänhallinnan ainakin joiltain osin yksilöllisiin tekijöihin, kuten luonteenpiirteisiin. Myös käsitteen suomalaisen kirjallisuuteen alun perin tuoneen J.P. Roosin näkemykset elämänhallinnasta ovat hyvin psykologislähtöisiä. Roos (1988) jakaa teoriassaan elämänhallinnan käsitteen sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Ulkoisella elämänhallinnalla Roos viittaa yksilön kykyyn ohjata oman elämänsä kulkua niin, että hänen henkilökohtaisista tavoitteistaan irralliset ”ulkoiset” tekijät vaikuttaisivat tähän kulkuun mahdollisimman vähän. Siinä missä elämänhallinnan ulkoinen elementti viittaa konkreettisiin ruumiillisiin toimintoihin, tapahtuu sisäinen hallinta yksilön pään sisällä. Yksilön on opittava itse hallitsemaan elämäänsä, opittava virheistään ja sopeuduttava uusiin haasteisiin ponnistellen ja alistumatta. (Roos 1988, 206–207.)

Yksilöllinen elämänhallinta kuitenkin tapahtuu tietyissä yhteiskunnallisissa ja taloudellisissa olosuhteissa, joten muun muassa työmarkkinoiden rakenne vaikuttaa siihen, minkälaista elämää nuorten on ylipäättään mahdollista saada hallintaan. Nuorten elämänhallinnan retoriikka liitetäänkin vahvasti etenkin työmarkkinavalmiuksiin ja niiden kehittämiseen. (Paju & Vehviläinen 2001, 69, 112–113.) Tässä tutkimuksessa elämänhallintaa on päädytty tarkastelemaan foucault'laisen *governmentality*-käsitteen valossa. Täten kiinnostuksen kohteena ei ole se kenellä on elämä hallussaan tai kenellä ei vaan nuorten elämänhallinnan lisäämiseen pyrkiviä toimenpiteitä tullaan tarkastelemaan hallinnan tekniikoina. *Hallinta* (government)⁶ on foucault'laisen teorian puitteissa uusi normalisaatioon perustuva vallankäytön muoto, joka on tyypillinen moderneille länsimaisille yhteiskunnille (esim. Helén 1994, 282). Siinä missä elämänhallinta coping-mielessä keskittyy yksilön henkilökohtaisiin ponnisteluihin, liittyy *governmentality*-käsite elämänhallinnan vahvemmin osaksi yhteiskunnallisia valtavverkostoja⁷. Koska myös *governmentality*-elämänhallintaan⁸ liittyy itsehallintaa, ei *governmentality*- ja coping-elämänhallintaa voi pitää toisilleen täysin vastakkaisia, vaan niiden voi katsoa ennemminkin täydentävän toisiaan. *Governmentality*-elämänhallinnan voi siten katsoa tarkastelevan yksilöllistä elämänhallintaa siitä näkökulmasta, miten sitä moderneissa yhteiskunnissa tuotetaan hallintavallan kautta. (Ylistö 2006, 6.)

Elämänhallinnan käsittäminen hallinnan analytiikan näkökulmasta edellyttää foucault'laisen vallan käsityksen hahmottamista. Foucault'n tuotannosta on eriteltävissä kaksi eri vaihetta, joita kuvastaa siirtyminen länsimaisen rationalismin ja tieteellisen tiedon problematisoinnista (tiedon arkeologinen kausi) kohti eri tiedon ja vallan muodostelmien analyttistä erittelyä (vallan genealoginen kausi). (esim. Helén 1994, 271–274.) Molemmille kausille oli yhteistä kielen merkityksen korostaminen sosiaalisen todellisuuden tuotannossa. Näkemys on yhteneväinen poststrukturalistisen filosofian

---

⁶ Käsitteistä *governmentality* ja *government* on tarjolla monia eri suomennoksia. Tässä työssä käyttämäni suomennokset hallintamentaliteetti ja hallinta ovat peräisin Sakari Hänniseltä ja Jouko Karjalaiselta (1997 - hallintamentaliteetti) ja Ilpo Heléniltä (2004 - hallinta), vaikka olenkin selkeyden vuoksi päätenyt käyttämään sanasta *governmentality* pitkälti sen englanninkielistä muotoa.

⁷ Ajatus jaotteluun *governmentality*-elämänhallinnan ja coping-elämänhallinnan välillä on peräisin Sami Ylistön elämänhallintaa sosiologisesta näkökulmasta tarkastelevasta pro gradu -tutkielmasta (Ylistö 2006). Vastaavanlaista jaottelua ei ole aikaisemmin tehty.

⁸ Joissain yhteyksissä elämänhallinta kirjoitetaan erikseen, elämän hallinta, silloin kun halutaan painottaa yksilöllisen elämänhallinnan suhdetta yhteiskunnallisiin valtakamppailuihin. Tässä tutkimuksessa olen päätenyt käyttämään yhteneväistä kieliasua, elämänhallinta, puhuin sitten yksilöllisestä tai *governmentality*-elämänhallinnasta, koska niiden erottaminen toisistaan on teoreettisten lähtökohtieni valossa mahdotonta.

kanssa, vaikkakaan Foucault ei halunnut luokitella tutkimuksiaan minkään filosofisen koulukunnan mukaan. Myös postsrukturalismi kiinnittää Foucault'n lailla huomion kieleen ja diskursseihin, joiden nähdään olevan historiallisesti ja kulttuurisesti kehittyneitä. Siten myös subjektin, tiedon ja totuuden katsotaan olevan erottamaton osa diskursiivista ”todellisuutta” ja siitä syystä myös jatkuvasti muuttuvia. (Peters & Burbules 2004, 19.)

Tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat peräisin etenkin Foucault'n myöhäistuotannosta eli vallan genealogiasta. Foucault työsti erilaisia diskursiivisia käytäntöjä koko tuotantonsa ajan, mutta vallan geneologisella kaudella liitti ne vahvasti vallan problematiikkaan. (Anttonen 1998, 117.) Esittelen seuraavassa Foucault'n vallan genealogian pääkohtia, jonka jälkeen siirryn Foucault'n vallan analytiikasta hallinnan analytiikkaan.

3.1 Moderni hallintavalta

Yhteiskunnallinen valta on saanut aikojen saatossa hyvin erilaisia piirteitä. Foucault'n genealogisen metodin tarkoituksena oli selvittää niitä suhteita, joissa valta, tieto ja identiteetti kytkeytyvät historiallisesti toisiinsa. Governmentality-käsitteellä viitataan uudenlaiseen vallan harjoittamisen tapaan moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa. Foucault'n (1991/1978) mukaan tätä muutosta kuvaava piirre on valtion hallinnallistuminen, jolla hän viittaa muun muassa erilaisten sosiaalitekniikoiden mahdollistamaan ihmisten hallintaan kokonaisuutena väestönä. Valtion hallinnallistumisen prosessi oli Foucault'n mukaan seurausta *kurinpitovallan* kehittymisestä. Kurinpitovalta on luonteeltaan normatiivisesti integroivaa, koska se pyrkii saamaan vallan kohteen toimimaan jonkin normatiivisen mallin mukaisesti. Esimerkkejä kurinpitovallasta Foucault esitteli muun muassa tutkimuksissaan modernista vankilajärjestelmästä ja mielisairaaloitten varhaismuodoista. Normatiivisuuden avulla kurinpitovalta pyrkii parantamaan tiettyjen ihmisryhmien yhteiskunnallista toimintakykyä. Foucault'n normin käsite liittyy erottamattomasti siihen mitä pidetään normaalina, sen mitä pidetään normaalina, määrittäessä suhteessa eri tieto/valta rakenteisiin (Helén 1994, 285). Näin kurivallan tehokkuus on loppujen lopuksi mitattavissa sillä, miten hyvin vallan kohteet sopeutuvat vallan normeihin tiettyjen tieto/valta muodostelmien puitteissa (Dreyfus &

Rabinov 1983, 159–160). Foucault (1988, 158–159) näkee eri ihmistieteiden, kuten psykologian, väestötieteen ja kriminologian synnyn 1600- ja 1700- luvulla juuri seurauksena kurinpitäjärjestelmien kehittämistarpeesta. Taustalla oli ajatus siitä, että kurinpito voi toimia tehokkaasti vain mikäli järjestelmällä on riittävästi tietoa kurinpidon kohteista, joten niiden lähtökohtana oli ihmisten luokittelu. Ihmistieteillä katsottiin olevan valtion vaurauden kehittymisen kannalta korvaamaton tehtävä, koska ne auttoivat ylläpitämään kansalaisten yhteiskunnallista toimintakykyä (Dreyfus & Rabinov 1983, 139, 160). Kurinpitovalta synnytti siten monia erilaisia hallinnan tekniikoita, kuten tiedonkeruun mahdollistaen näin ihmisten hallinnan kokonaisuena väestönä.

Ruumiiseen kohdistuvan kurinpitovallan yhdistymisestä kokonaisen väestön tasolla toimivaan elämänhallintaan, Foucault (1998/1976, 99–100) käyttää biovallan nimitystä. Biovallassa vallankäyttö ja elämänhallinta kohdistuvat eläviin ihmisyksilöihin ja populaatioihin pyrkien ”muovaamaan, hyödyntämään ja voimaperäistämään ihmisten ruumiillisia, sielullisia tai yhteisöllisiä kykyjä ja ominaisuuksia”. (Helén 2004, 207.) Biovallan myötä väestön hyvinvoinnin ylläpitäminen nousi kaiken yhteiskunnallisen vallankäytön kiistattomaksi rationaliteetiksi. Biovalta ylläpitää väestön hyvinvointia normaalistamalla erilaisia elämäntapoja, käyttäytymismalleja ja identiteettejä. Taustalla oli 1800-luvulta empiirisissä ihmistieteissä yleistynyt normaali/patologinen-erottelu, joka nyt yhdistyessään kehittyvään tilastotieteeseen, loi uusia luokitteluja ja jatkumoitteja, joille jokainen yksilö oli helposti sijoitettavissa. (Helén 1994, 285.) Foucault’lle biovalta oli siten ennen kaikkea normalisoivaa valtaa, joka mahdollisti yhteiskunnallisen hallinnan kohdistumisen samanaikaisesti kaikkiin yhdessä ja kuhunkin erikseen (Hänninen & Karjalainen 1997, 11–12).

Foucault (1982, 220–221) tiivisti modernin hallinnan ajatuksen normalisointiin perustuvaksi ”käyttäytymisen ohjaamiseksi” (conduct of conduct), mikä ulotti hallinnan toisista ihmisistä myös yksilön itsehallintaan. Hallinnan käsitteellä ei siten viitata valtioon tai muihin valtaa käyttäviin instituutioihin, vaan tietynlaiseen vallan harjoittamisen tapaan, jota harjoitetaan eri yhteyksissä, moniin eri kohteisiin ja monien eri subjektien toimesta. (Helén 2004, 206–209.) Hallinta voidaan siten Deanin (1999, 10–11) mukaan määritellä laskelmalliseksi ja rationaaliseksi toiminnaksi, jota monet auktoriteetit ja toimijatahot harjoittavat, joka käyttää hyväkseen erilaisia tekniikoita ja tietomuotoja ja

jolla pyritään yksilöllisen käyttäytymisen muovaamiseen tietyn normiston mukaiseksi. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on pohtia miten syrjäytymisvaarassa olevien nuorten käyttäytymiseen pyritään vaikuttamaan EVS-vapaaehtoistyön avulla. Edellisen valossa tutkimusongelmani taustalla on siten ajatus paitsi käyttäytymisen ohjaamisen taustalla olevista normalisoivista tavoitteista ja hallinnan itsehallinnollisista ulottuvuuksista, myös näkemys käyttäytymisen ohjaamisesta yhteiskunnallisen vallankäytön muotona.

Vallan ja tiedon suhde

Keskeinen Foucault'n myöhäistuotannosta paikannettu vallan ominaisuus tiivistyy mantrassa ”valtaa ei omisteta vaan harjoitetaan” (Foucault 1998/1976, 70–71). Huomion kiinnittäminen vallan harjoittamiseen sen omistamisen sijaan, korostaa valtasuhteiden käsittämistä suhteellisina, tai kuten Ilpo Helén (1994, 276) sitä kuvailee: taktisina ja strategisina. Täten valtaa ei voida palauttaa tietäviin subjekteihin, hierarkioihin, institutionaalisiin järjestelmiin tai muihin valtasuhteen eri jäseniin, vaan kiinnostus on itse suhteen ominaisuuksissa. Voidaan esimerkiksi kysyä, millaisia kontrollin, manipulaation tai pakottamisen keinoja ja mekanismeja valtasuhteessa ilmenee. Vallan käyttö ei ole kuitenkaan vain yksisuuntaista toimintaa, joka lähtee vallan harjoittajasta ja kohdistuu vallan objektiin. Vallan ilmiö on Foucault'lle sen sijaan moniulotteinen punos, josta tiedon ja identiteetin käsitteet ovat erottamattomia osasia. (Kusch 1993, 105, 109.) Foucault'n näkemys vallan ja tiedon monitasoisesta suhteesta tiivistyy hyvin seuraavassa lainauksessa.

Valta ja tieto edellyttävät toinen toistaan; ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi mitään vastaavaa tietokenttää, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja samalla muodostaisi valtasuhteita. Näitä vallan ja tiedon välisiä suhteita ei siis voida eritellä lähtemällä tietävästä subjektista, joka olisi joko vapaa tai riippuvainen valtarakenteista; on otettava päinvastoin huomioon, että tietävä subjekti, tunnettavat kohteet sekä tiedon soveltamistavat ovat kaikki seurausta näistä vallan ja tiedon suhteiden perusedellytyksistä ja niiden historiallisista muutoksista. (Foucault 2000, 42.)

Vallan ja tiedon suhde on siten ensinnäkin kaksisuuntaista: Tieto luo tilaa vallan toiminnalle, kun taas valta luo uusia tiedon kohteita. Tällöin tietoa tuottava toiminta on

vallan käyttöä ja tuloksena syntynyt tieto luo jälleen uutta tilaa vallankäytölle. Foucault'n (1982) määritellesä vallan harjoittamisen ”toisten ihmisten mahdollisten toimintakenttien muovaamisena”, hän haluaa korostaa, etteivät vallan vaikutukset ole läheskään aina negatiivisia. Vallan harjoittamisella ja valtamekanismeilla voi olla myös uutta tuottavia ja positiivisia vaikutuksia, kuten vallan kohteen omaksumat uudet taidot hänen toimintansa tarkkailun tuloksena. (emt. 221.) Yksilön omaksuessa uusia tietoja ja käyttäytymismalleja, on kyse Foucault'n vallan määritelmän toisesta ominaisuudesta: valtasuhteesta sisäisenä vuorovaikutussuhteena. Valtasuhteen sisäisyydestä seuraa, ettei esimerkiksi yksilön identiteettiä voi erottaa niistä valtasuhteista, joissa hän elää. Siksi vallan käyttö ei välttämättä ole subjektin intressien kannalta suorasti sortavaa, koska subjekti ja hänen intressinsä ovat alunperinkin valtasuhteiden kautta syntyneitä. (Kusch 1993, 111–113.)

3.2 Hallinnan analytiikka

Hallinnan analytiikka pohjaa edellä esiteltyyn Foucault'n vallan analytiikkaan. Hallinnan analyttistä tutkimusta tehtäessä mielenkiinto ei ole siten siinä, kuka valtaa pitää tai keneen valta kohdistuu, vaan *miten* valta toimii ja millaisia identiteettejä se tuottaa (Helén 2004, 210). Hallinnan analytiikkaa on Helénin (2004, 206) mukaan sovellettu moniin eri tutkimuskohteisiin, kuten kasvatukseen ja koulutukseen (Silvennoinen 2002) sekä kansalaisuuteen (Igin & Wood 1999). Helénin (2004, 206) mukaan hallinnan analytiikan keskeisin tutkimuskohde on kuitenkin paikannettavissa hyvinvointivaltion muutokseen ja edistyneen liberalismiin mukaiseen hallinnan eetokseen. Tämän tutkimussuuntauksen kehittäjiä ovat olleet etenkin australialainen sosiologi Mitchell Dean sekä brittiläinen sosiologi Nikolas Rose, joiden ajatuksiin myös oma hallinnan analyttinen kehykseni pitkälti pohjaa. Hallinnan analytiikan kulmakivi on aikaisemminkin mainittu Foucault'n (1991) hallintamentaliteetin käsite, jolla hän viittaa sosiaalisesti jaettuihin ja tietyille historiallisille ajanjaksoille tyypillisiin näkemyksiin siitä, miten hallintaa tulee yhteiskunnassa toteuttaa. Hallintamentaliteetteja tutkimalla pyritään siten vastaamaan kysymyksiin kuten: miksi, miten ja mitä hallitaan? Näiden kysymyksien voi siten katsoa muodostavan hallinnan tutkimuksen kolme eri ulottuvuutta: hallinnan rationaliteetit, hallinnan tekniikat ja hallinnan kohteet eli identiteetit (Dean 1999, 30–33).

Hallinnan rationaliteetit vastaavat kysymykseen ”miksi hallitaan?”. Rationaliteetit ovat niitä tiedon ja asiantuntijuuden muotoja, joiden tehtävänä on tuottaa erilaisille toiminnoille järjestelmällisesti totuuksia (Dean 1999, 31–32). Hallinnan rationaliteetteja tutkittaessa ollaankin kiinnostuneita siitä, mitä eri asioita pidetään totuuksina eri tieto/valta asetelmissa. Thomas Lemken (2001, 191) mukaan hallinnan rationaliteetit toimivat diskursiivisissa muodostelmissa, joissa tietynlainen vallan harjoittaminen on rationaalisenä pidettyä ja yleisesti hyväksyttyä. Diskursiiviset muodostelmat rajaavat ja kohdentavat hallinnan toimia muun muassa erilaisten toimijoiden ja instituutioiden avulla hallinnoidakseen poliittisten rationaliteettien objekteja ja subjekteja. Kielellä on siten keskeinen asema hallinnassa, koska hallinta tapahtuu juuri kielen kautta.

Hallinnan tekniikoissa on tiivistetysti kysymys eri keinoista ja käytänneistä, joilla hallintaa toteutetaan. Ne sijoittavat rationaliteetit käytännön elämän tasolle ja näin aikaansaavat sosiaalisen elämän hallinnointia. (Dean 1999, 31.) Rationaliteettien ja tekniikoiden välinen suhde voi tosin toimia myös toiseen suuntaan, mikäli tiettyjä toimintoja aletaan rationalisoida hallinnan tekniikoiden avulla. Muun muassa kielen avulla voidaan siten luoda uusia hallinnan kohteita, mikäli ne sopivat yhteen vallitsevien tieteellisten ”totuuksien” ja yhteiskunnallisten arvojen kanssa. (Pyykkönen 2007, 200–201.) Hallinnan tekniikat linkittyvät myös yksilötason poliittiseen hallintaan, jolloin on kyse minätekniikoista. Minätekniikat ovat tietoisia ja vapaaehtoisia käytäntöjä, joiden avulla ihmiset asettavat itselleen käyttäytymissääntöjä suhteessa tiettyihin yhteiskunnallisiin normeihin. Minätekniikat ovat yhteiskunnasta löytyviä diskursseja ja menetelmiä, joiden avulla yksilöitä suositellaan kiinnittämään identiteettiinsä yhteiskunnan tai yhteisön normien mukaisia ”positiivisia” elementtejä. (Foucault 1988/1981, 145–162.)

Lopuksi hallinnan analytiikan avulla on myös mahdollista tutkia niitä *identiteettejä tai subjektipositioita*, joita hallinnan rationaliteetit ja tekniikat edellyttävät ja toisaalta uudelleen tuottavat (Dean 1999, 32–33). Kuten jo aikaisemmin esittelin, nähdään identiteetit foucault’laisessa viitekehyksessä eri vallan ja tiedon asetelmissa muotoutuvina. Täten identiteettiä ei voi perinteiseen tapaan jakaa esimerkiksi persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin, vaan identiteetti on tiettyjen normalisointipyrkimysten tuloksena muotoutunut tapa ymmärtää ”itseänsä”. Täten

tutkimuksessani identiteetti ymmärretään erilaisina ryhmäkuuluvuuksina, painottaen kuitenkin, että nämä ryhmäkuuluvuudet saavat merkityksensä eri valta/tieto rakenteissa. Poststrukturalistisen teorian näkökulmasta nämä tieto/valta suhteet näyttäytyvät yhteiskunnassa esimerkiksi erilaisissa dikotomioissa (mies/nainen, ruumis/mieli, järki/tunne) ja niiden nähdään olevan olennainen osa länsimaista ajattelumaailmaa. Nämä binäärisuhteet ovat arkipäiväisiä ja usein tiedostamattomia, mutta silti niissä on havaittavissa erilaisia hierarkisia arvoasetelmia, joten ne toimivat yhteiskunnassamme alistavina käytäntöinä. Poststrukturalistinen analyysi haluaa siten avata näitä valta-asetelmia ja niiden suhdetta tietoon, niin sanotusti dekonstruoimalla edellä mainittuja dikotomioita. (Peters & Burbules 2004, 19.) Tässä tutkimuksessa dekonstruktioon pyritään muun muassa analysoimalla niitä identiteettejä, joita edistyneen liberalismiin mukaisessa hallinnassa nuorille tarjoutuu.

3.3 Elämänhallinta ja edistynyt liberalismi

Uudesta hyvinvointivaltion jälkeisestä elämänhallinnan mentaliteetista on käytetty muun muassa nimityksiä edistynyt liberalismi ja uusliberalismi. Käsitteitä käytetään usein rinnakkain, mutta niiden väliltä on löydettävissä teoreettinen ero. Monet hallinnan analyytikot, kuten Nikolas Rose ja Mitchell Dean käyttävät edistyneen liberalismiin käsitettä korostaessaan sitä, että liberalismiin opit elivät jo hyvinvointivaltiollisen hallinta-ajattelun taustalla (esim. Helén 2004, 218). Edistyneessä liberaalissa hallinnassa aktiivisen ohjailun sijaan valtio tyytyy luomaan puitteet yhteiskunnallisille toimintoille, jotka lopulta toteutetaan yhteisön keskuudessa esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöjen tasolla.

Edistynyt liberalismi on muuttanut käsitystä yksilöstä oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Passiivisen etuuksien nauttijan sijaan yksilön tulee olla aktiivinen toimija, joka ottaa vastuun omasta ja muiden hyvinvoinnista. Aktiivisuuden lisäksi tavoiteltavassa kansalaisuudessa korostuu siten myös sen eettinen ulottuvuus, joka toteutuu huolenpitona oman yhteisön jäsenistä ja johtaa yhteenkuuluvuuden tuntemuksiin, vastavuoroisuuteen ja identiteetin rakentumiseen. (Rose 2000, 1398–1388.) Edistyneelle liberalismille tyypillinen hallinta näyttäytyy kuitenkin paitsi tapana nähdä ja arvottaa inhimillistä toimintaa, myös laajempaa yhteiskunnallisen kritiikin järjestelmänä (Rose 1999,

137–141). Tällainen kahtiajako viittaa hyvinvointivaltion yhteen suurimpaan ”ristiriitaan”, eli kahden hyvin erilaisen subjektiuden yhteensovittamiseen. Ensinnäkin hyvinvointivaltiollisessa ajattelussa korostuu poliittinen subjekti eli kansalaisuus yksilönoikeuksineen ja vapauksineen, toisaalta taas niin sanottu sosiaalipoliittinen subjekti, jonka hyvinvoinnista tulee huolehtia. (Helén 2004, 216.) Edistyneessä liberaalissa hallinnassa tämä ristiriita pyritään ylittämään kohdistamalla hallinta yksilöihin ja yhteisöihin. Yksilöön ja yhteisöön kohdistuvassa hallinnassa yksilön vastuun, riskin ja vapauden teemat korostuvat yhtäältä arvoina, normeina ja rationaliteetteina, joita tavoitellaan ja toisaalta hallinnan käytäntöjä ohjaavina tekniikoina, joiden avulla riskiryhmiin kuuluvista yksilöistä pyritään tekemään ”vapaita” yksilöitä. (Dean 1999, 165.)

Vastuu

Hyvinvointivaltion kritiikin alkupisteen voi katsoa sijoittuvan 1980-luvulle ja etenkin Brittein saarille Margaret Thatcherin hallintoon. Thatcherin kuuluisa lausahdus ”there is no such thing as society” halusi viestittää, että yksilöiden tulisi ottaa vastuu elämästään, eikä vain tukeutua hyvinvointiyhteiskunnan palveluihin. Etenkin oikeistolainen uusliberalistinen keskustelu kiihtyi ja alkoi vaatia vastuullistamista, jonka tuli yksilön lisäksi kohdistua koko yhteisöön. Tässä diskurssissa yksilöä vastuullistavat hankkeet ja aktiivisuuden korostus nähtiin ehtona holhoavasta yhteiskunnasta vapautumiselle, koska valtiolla ei ole enää velvollisuus vastata kaikkiin yhteiskunnan tarpeisiin, vaan yksilöiden, perheiden, järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan eri toimijoiden tuli myös kantaa kortensa kekoon näiden kysymysten ratkaisemisessa. (Dean 1999, 151–165.) Rosen (1999, 174) mukaan tämä johtaa ristiriitaan vastuun ja autonomian välillä, kun toisaalta puhutaan yksilöllisestä valinnan vapaudesta ja toisaalta yhteisöllisestä vastuusta. Näin myös politiikka palaa yhteiskuntaan, muttei sosiaalisessa, vaan yksilöllisen ja yhteisöllisen moraalien muodoissa (Rose 1999, 174–175).

Myöskään kansalaisuus ei tällöin enää näyttäydä pelkästään yksilön ja yhteiskunnan suhteena tai julkisella alueella toimimisena, vaan monitasoisina etenkin työhön ja kuluttajuuteen iskostuneina käytänteinä. (Rose 1999, 166.) Kansalaisvelvollisuudet ovat siten parhaiten täytettävissä pitämällä huolta omasta ja perheensä toimeentulosta.

Uusliberalistisessa hallinnassa yksilönvastuu ja vapaus sekä yksilöllinen itsehallinta yhdistyvät yhteiskunnan taloudelliseen markkinamalliin (esim. Dean 1999, 150–164; Rose 1999, 139–140). Hallinnan teorian kontekstissa uusliberalismilla ei siten viitata mihinkään tiettyyn ideologiaan, filosofiaan, talousmalliin tai poliittiseen teoriaan, vaan tietynlaisiin hallinnan rationaliteetteihin ja näitä rationaliteetteja ylläpitäviin käytäntöihin. Uusliberalistisessa hallinnassa taloudellista markkinamallia sovelletaan talouselämän lisäksi myös julkisella sektorilla ja kansalaisyhteiskunnan piirissä. Näin markkinamallilla pyritään korvaamaan hyvinvointivaltiolle tyypillistä sosiaalista hallintaa, joka uusliberalistisen kritiikin mukaan tukahduttaa yksilöllisen vastuullisuuden ja riskiottokyvyn. (Dean 150, 163, 205) Uusliberalistiset rationaliteetit pyrkivät siten luomaan uusia normatiivisia käsityksiä siitä, millaisia valintoja yksilöiden tulisi elämässään tehdä. Uusliberalistisen normin mukaiset toimijat saavat siten markkinataloudesta kumpuavia rooleja kuten asiakas, kuluttaja ja yrittäjä.

Autonomia ja vapaus

Edistyneessä liberalismissa yksilöiden tulee täyttää yhteiskunnalliset velvoitteensa pyrkimällä toteuttamaan itse itseään. Psykologisen puhutavan lisääntymisen ja popularisoitumisen myötä on kehittynyt terapeuttinen tapa suhtautua minään. Yksilön tulee jatkuvasti kehittää itseään ja kontrolloida omaa elämäänsä, olla oman elämänsä herra. Psykologisen itsetutkiskelun, itsetunnon ja itseluottamuksen käsitteet ovat osa henkilöhtaisen autonomian rakennusprosessia. Rosen mukaan tällainen, niin sanottu minä-etiikka säätelee ihmisiä uusilla tavoilla, ei ylhäältä aseteltujen velvollisuuksien kautta, vaan markkinamekanismeihin linkittyneinä ”elämäntavan pedagogioina”, jotka välittyvät muun muassa medioiden ja populaarikulttuurin kautta. Tällöin vapaus merkitsee itsensä toteuttamista suhteessa tiettyihin elämänmuotoihin, jotka saattavat olla erilaisten mielikuvien ja merkityksenantojen kautta syntyneitä. (Rose 1995, 45–46; 1999, 269.)

Yksilöllisyyden ihannointi ja kytkeminen vapauden eetokseen voidaan nähdä myös uutena yhteiskunnallisen hallitsemisen tekniikkana eli vapaudella hallitsemisena (Rose 1999). Tällöin valtio häivytetään taka-alalle ja yksilöllä on ”vapaus” päättää itse omista

asioistaan. Etenkin niin sanotussa vapaassa markkinataloudessa vapaudella hallitseminen on osoittautunut tehokkaimmaksi vallan käytön muodoksi (Saastamoinen 2006, 61–62). Vapaudella hallitsemisen ajatus liittyy poliittisen vallan ja yksilöiden henkilökohtaisen autonomian väliseen suhteeseen ja Ilpo Helénin (2004, 228) mukaan hallinnan analytytikot ovat lähestyneet tätä suhdetta kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin ollaan oltu kiinnostuneita vapaudella hallinnan yksilöllistävistä vaikutuksista. Rosen (1999, 87) mukaan nykyajan yksilöt eivät enää ole ”vapaita valitsemaan” vaan velvoitettuja olemaan vapaita ja siten velvoitettuja valitsemaan. Näin yhteiskunnan järjestyksenpito, ohjailu ja menestys tapahtuu vapaiden yksilöiden toimesta, samalla kun tämä vapaus myös luo identiteettejä ja elämäntapojen. Helénin (2004, 228) mukaan vapauden teema onkin osa Foucault'n etiikan geneologiaa. Siinä etiikalla tarkoitetaan niitä käytäntöjä, diskursseja ja tekniikoita, joiden avulla ihmiset taipuvat muokkaamaan itseään moraalisubjekteiksi. Koska diskurssit muotoutuvat uudelleen ja uudelleen eri yhteiskunnallis-historiallisissa valtasuhteissa, ei myöskään vapaus siten ole absoluuttista, vaan näihin samoihin historiallisiin valta-asetelmiin kytkeytyvää. Yksilöllistävien vaikutusten lisäksi hallinnan analytytikot ovat kiinnostuneita niistä ohjelmista ja tekniikoista, joiden avulla ihmisistä pyritään muokkaamaan vapaita ja autonomisia yhteiskunnan toimijoita. (Helén 1994, 309.)

Foucault korostaa, että vapautteen pohjaava vallankäytön tapa ei ole lainkaan uusi keksintö, vaan jo ennen liberalismia etenkin kristillisestä sielunhoidosta lähtöisin oleva käytäntö. Foucault käyttää tästä termiä paimenvalta (pastoral power), jolla hän viittaa biovallan ja liberalismien rinnalla yhä vaikuttavaan hyveelliseen kristilliseen elämäntapaan kannustavaa pelastuspuhetta. Modernissa yhteiskunnassa pastoraalinen valta näyttäytyy yhteiskunnan ottaessa ”sielunpaimenen” roolin laumansa hyvinvoinnista huolehtiakseen. Sielunpaimenen tehtävä on huolehtia sekä laumansa, että sen yksittäisten jäsenten hengellisestä tilasta ja tätä tehtävää varten paimenella on oltava yksityiskohtaista tietoa laumansa jäsenistä. Modernissa yhteiskunnassa hoiva on maallistunut ja politisoitunut sekä jakautunut monen eri instituution ja toimijan kesken. Biovallan ja paimenvallan yhdistyessä yksilöllinen toimijuus ja autonomia ovat nousseet keskeiseksi yhteiskunnan huolenaiheeksi. Ihmisten on pystyttävä hallitsemaan tunteitaan, eleitänsä ja halujaan sopeutuakseen yhteisön vaatimuksiin. (Foucault 1982, 214–215.)

Riski

Etenkin työllistymiseen liittyvät riskit ovat monessa yhteiskunnassa useiden erilaisten toimenpiteiden kohteina johtuen niiden suorasta yhteydestä kansantalouteen ja globaaliin kilpailukykyyn. Työnteko on yksilön velvollisuus ja työttömyys on riski. Riskin käsitteellä on keskeinen rooli edistyneen liberalismiin mukaisessa hallinnan logiikassa, mikä on nähtävissä yhteiskunnallisia riskejä ja vaaroja käsittelevien rationaliteettien ja tekniikoiden moninkertaistumisessa viimeisen vuosisadan aikana (Helén 2004, 222–224). Deanin (1999, 176–177) mukaan edistyneessä liberalismissa onkin kyse juuri yksilöllisestä riskinhallinnasta, siinä missä hyvinvointiyhteiskunnan ajatus pohjautuu nimenomaan yksilöllisten riskien minimointiin. Nykyajan yhteiskunnassa riskeiksi voidaan laskea työttömyyden lisäksi esimerkiksi erilaiset mielenterveyden ongelmat, köyhyys, alhainen koulutustaso ja muut sosiaalista syrjäytymistä aiheuttavat ilmiöt. Aktiivisen kansalaisen pitää täten pystyä hallitsemaan suuri määrä erilaisia riskejä elämänsä aikana, mikä edellyttää laaja-alaisia toimijuuteen liittyviä taitoja. Tällaisina taitoina voi pitää esimerkiksi välttymistä erilaisilta riippuvuuksilta, välttymistä rikollisuudelta tai kykyä kouluttaa itsensä ja lapsensa riittävästi. (Dean 1999, 166–167.)

Hallinnan tekniikat edistyneessä liberalismissa

Mitchell Dean (1999, 173) on eritellyt kahdenlaisia hallinnan tekniikoita, joiden avulla yksilöiden käyttäytymistä pyritään moderneissa yhteiskunnissa ohjaamaan. Niin sanotut toimijuuden tekniikat pyrkivät lisäämään yksilöiden kykyä yksilölliseen vastuunottoon ja riskin hallintaan, kun taas suorituskyvyn tekniikoilla nämä kyvyt tuotetaan mitattavaan ja vertailtavaan muotoon asiantuntijatiedon avulla. Suorituskyvyn tekniikat tähtäävät siten juuri hallinnan toimijoiden suorituskyvyn ja laadun parantamiseen. Toimijuuden tekniikat Dean jakaa edelleen sopimuksellisiin tekniikoihin ja kansalaisuuden tekniikoihin. Sopimukselliset tekniikat viittaavat näennäisjuridisten sopimusten lisääntymiseen. Sopimuksen tekniikoiden avulla hallittava subjekti voi sitoutua muun muassa tietyn ohjelman noudattamiseen. Sopimuksen tekniikoille on tyypillistä konkreettisten sopimusten tai suunnitelmien tekeminen. Kansalaisuuden tekniikoilla puolestaan tarkoitetaan moninaisia itsetunnon, valtaistamisen ja neuvottelun tekniikkoja, joiden

tarkoituksena on tuottaa meistä aktiivisia, vapaita kansalaisia, tietoisia kuluttajia ja yksilöllisiä riskin hallitsijoita. (Dean 1999, 168.)

Barbara Cruikshankin (1999, 1) mukaan kansalaisuuden tekniikat muokkaavat yksilöistä kansalaisia eli poliittisesti aktiivisia ja kykeneviä itsehallintaan. Tällaisia tekniikoita ovat esimerkiksi erilaiset valtaistamiseen tähtäävät ohjelmat, kuten itsetuntoliikkeet ja itseapuryhmät. Yhteistä näille ohjelmille on niiden vapaaehtoinen luonne, demokraattinen hallinta kun ei voi pakottaa yksilöitä itsehallintaan (emt. 35). Ohjelmat ovat usein hyvää tarkoittavia, mutta siitä huolimatta niiden taustalta on löydettävissä tavoite hallita kohteitaan eli erilaisiin riskiryhmiin kuuluvia yksilöitä. Kansalaisuuden tekniikoiden tarkoituksena on saattaa nämä marginaaliset subjektit (työttömät, maahanmuuttajat, syrjäytymisvaarassa olevat nuoret) täysivaltaisen kansalaisuuden piiriin aktivoimalla heidät auttamaan itse itseään.

Niin sanottu kansalaissubjektius on edistyneen liberalismiin mukaisessa hallinnassa kuitenkin hyvin monitasoinen ilmiö. Koska demokraattisessa teoriassa kansalaisuus näyttäytyy ideaalissa muodossa vastakohtana alistamiselle, samaistuu kansalaisuus autonomiaan ja valtaan, kun taas alamaisuus riippuvaisuuteen ja alistamiseen. Cruikshankin (1999) mukaan kansalaisuutta ja toimijuutta on kuitenkin mahdotonta erottaa alistamisesta ja vallan käytöstä, kun ne saavat merkityksensä suhteessa ei-kansalaisuuteen, passiivisuuteen tai riippuvaisuuteen. Täten kansalaisuutta ei voi pitää aitona yhteiskunnallisena toimijuutena, ”passiivisen alamaisuuden” vastakohtana, koska myös kansalaisuus on erilaisten valta- ja alistussuhteiden kautta syntynyttä. Tämä johtuu osittain siitä, että moderneissa liberaaleissa hyvinvointivaltioissa kansalaissubjektuuteen liittyvä muodollinen vapaus on seurausta vallan käytöstä, jolloin kansalaisen itsehallinta on samanaikaisesti hallinnan kohteena (subject to) ja sen toimijana (subject of) olemista. Juuri tämä itsehallinnan ominaisuus osoittaa sen, ettei muun muassa ”passiivista hyvinvointivaltion asiakasta” voi todellisuudessa pitää aktiivisen kansalaisuuden vastakohtana, vaan myös hallinnan kohteena oleminen mahdollistaa toimijuuden elementtejä ja päinvastoin. Kuitenkin niin kauan, kun kansalaisuus määrittyy suhteessa binäärisiin vastakohtiinsa, on todennäköistä, että osalta ihmisistä jää todellinen kansalaisuuden status saavuttamatta. Juuri nämä ihmiset ja ihmisryhmät nähdään siten

keskeisinä hallinnan kohderyhminä, jotka kaipaavat tukea ja ohjeistusta kansalaisuutensa vahvistamiseksi. (Cruikshank 1999, 20–28.)

4.1 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön avulla pyritään tuottamaan nuorten yksilöllistä elämäntilannetta. Teoreettisten lähtökohdieni valossa elämäntilannetta ei siten tarkastella puhtaana yksilön psykologisena ominaisuutena, vaan yhteiskunnallisen hallintavallan tuotteena, jonka avulla yksilöiden käyttäytymiseen ja identiteetteihin pyritään vaikuttamaan. Kuten luvussa 3.2 esittelin, on Mitchell Dean eritellyt hallinnan analytiikasta eri ulottuvuuksia, joiden kautta hallintaa voidaan analysoida. Teoriaosuudessa esittelin näistä kolme oman tutkimukseni kannalta keskeisintä: hallinnan rationaliteetit, hallinnan tekniikat ja hallinnan tuottamat identiteetit. Varsinainen tutkimusongelmani on niinkään kolmiosainen: *Millaisiin rationaliteetteihin nuorten elämäntilannasta lyhytkestoisen EVS-ohjelma pohjaa? Millaisin menetelmin tai tekniikoin nuorten yksilöllistä elämäntilannetta pyritään lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön keinoin tuottamaan? Millaisia identiteettejä nuorille tässä hallinnan prosessissa tarjoutuu?*

Hallinnan ulottuvuuksia voisi käsitellä myös täysin erillisinä tutkimuskohteina (Dean 1999, 30), vaikkakin ne myös linkittyvät toisiinsa (muun muassa tiettyjen hallinnan tekniikoiden voi katsoa tuottavan tai edellyttävän tietynlaisia identiteettejä). Linkittymisestä huolimatta eri ulottuvuuksia ei kuitenkaan voi pitää toisiinsa palautuvina tarkastelutasoina, esimerkiksi niin, että rationaliteetit olisivat perustavanlaatuisin taso, josta tekniikat ja identiteetit olisivat seurausta (vrt. Dean 1999, 23). Täten myös omassa tutkimuksessani elämäntilannan ulottuvuudet voi siinä mielessä määrittää erillisiksi tutkimuskohteiksi, ettei eri ulottuvuuksien välille edes yritetä luoda kaikenkattavaa synteesiä, jossa palaset mukavasti loksahdeltaisivat paikoilleen. Sen sijaan analysoimalla aineistoa eri ulottuvuuksien kautta pyritään luomaan kuvaa siitä moninaisesta ”hallinnan maailmasta”, johon oman tutkimukseni puitteissa syrjäytymisvaarassa oleviksi kategorisoidut nuoret, lyhytkestoisessa EVS:ssä sijoitetaan.

4.2 Aineiston esittely

Tutkimuksen aineistona on käytetty lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä käsittelevää Use Your Hands to Move Ahead -opasta, jonka taustalla on SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre -niminen taho. Inclusion Resource Centre on osa SALTO-YOUTH.net -verkostoa, joka on Euroopan komission vuonna 2000 perustama nuorisotalan verkosto. Verkosto koostuu kahdeksasta eri yksiköstä, joiden toiminnan tavoitteena on lisätä EU:n nuorisotoimintaohjelman tunnettavuutta ja laatua tarjoamalla tietoa ja koulutusta eri nuorisotoimintaohjelman piirissä toimiville tahoille. Inclusion Resource Centren toiminta keskittyy erityisnuorisotyöhön, joten sen kohteena ovat nuoret, joilla on muita vähemmän mahdollisuuksia osallistua EU:n nuorisotoimintaohjelmaan ja sitä kautta kansainvälistyä. (SALTO-YOUTH.net -internetsivut, ks. SALTO 2008)

Use Your Hands to Move Ahead -oppaan kohderyhmää ovat paitsi lyhytkestoisesta EVS-vapaaehtoistyöstä kiinnostuneet organisaatiot (sekä vapaaehtoisia lähettävät että vastaanottavat tahot), mutta myös niin sanotut kansalliset toimistot sekä eri rahoittajat (EVS-ohjelman rakennetta esittelin enemmän luvussa 2.3). Oppaan tavoitteena on innostaa uusia organisaatioita ottamaan osaa lyhytkestoiseen EVS:ään sekä lisätä ohjelman statusta.

Nimensä mukaisesti oppaan tarkoitus on korostaa käytännön tehtävien merkitystä ”muita heikommassa asemassa oleville nuorille” suunnattuna vapaaehtoistyön metodina. Vaikka lyhytkestoisen EVS:n kohderyhmä on hyvin laaja, keskittyy Use Your Hands to Move Ahead -opas julkilausutusti niin sanottuihin sosio-ekonomisessa syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja siten käytännön tehtävien soveltuvuuteen juuri heidän kohdallaan. Kuten aikaisemmin esittelin, katsotaan tähän ryhmään kuuluviksi esimerkiksi nuoret, joilla on ongelmia alkoholin ja huumeiden kanssa, jotka ovat joutuneet rikoskierteeseen tai joilla on havaittu väkivaltaista käyttäytymistä. Toisaalta tähän ryhmään kuuluvat myös nuoret, jotka ovat lopettaneet koulunsa kesken tai jotka ovat olleet työttöminä pidemmän aikaa.

Use Your Hands to Move Ahead -opas sisältää yksityiskohtaisia kuvauksia lyhytkestoisesta EVS-vapaaehtoistyöstä käytännön tasolla, tietoa sen kohderyhmistä,

toimintamalleista, tavoitteista ja niin edelleen (ks. Liite 2). Oppaan valmisteluvaiheessa seitsemän ohjelmassa mukana ollutta eri organisaatioiden edustajaa kokoontui yhteen keskustelemaan lyhytkestoisesta EVS:stä. Oppaassa on paljon lainauksia näiden nuorisotyöntekijöiden puheista, joiden lisäksi siinä esitellään lyhytkestoista EVS:ää yleisemmällä tasolla, sen historiaa, rakennetta ja niin edelleen. Oppaan lopullisesta koonnista vastasi SALTO Inclusionin edustaja. (SALTO 2004.)

Opas on julkaistu joulukuussa 2004 ja siinä on 67 sivua. Opas on englanninkielinen ja se on ladattavissa SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centren kotisivuilta (ks. SALTO 2004).

4.3 Aineiston diskurssianalyttinen luentatapa

Tarkastelen tutkimuksessani diskurssianalyttisesti niitä tapoja, joilla nuorten elämänhallintaa pyritään tuottamaan lyhytkestoisen EVS:n kontekstissa. Diskurssianalyysi on pikemminkin kattokäsite hyvin erilaisille suuntauksille kuin tietty lähestymistapa tai erityinen metodi. Riippuen tutkijasta myös diskurssin sijaan saatetaan puhua muun muassa merkityssysteemeistä tai tulkintarepertuaareista (Jokinen & Juhila 1999, 66–69). Vaikka käsitteiden kirjo onkin laaja, voi diskurssianalyysin eri suuntausten taustalta löytää tiettyjä yhteisiä periaatteita. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan kyseessä onkin lähinnä teoreettinen viitekehys, joka rakentuu neljästä eri lähtöoletuksesta. Ensinnäkin diskurssianalyysin taustalla on ajatus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Toisaalta se korostaa, ettei todellisuus ole yksiselitteinen vaan se koostuu useista rinnakkaisista ja keskenään kilpailevista merkityssysteemeistä joihin eri toimijat kiinnittyvät. Näiden lisäksi se myös kiinnittää huomion merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuuteen sekä korostaa kielen käytön seurauksia tuottavaa luonnetta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17–18.)

Diskurssianalyysin peruslähtökohdista on kuitenkin mahdollista päätyä hyvinkin erilaisiin käytännön sovellutuksiin. Tässä tutkimuksessa on sovellettu foucault'laista diskurssianalyysia sekä retorista diskurssianalyysia. Retorinen ulottuvuus tuli mukaan analyysiin, koska tutkimusaineistoni koostuu puheesta, jonka julkilausuttu tarkoitus on vakuuttaa lukijansa siitä, että lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö on ”hyvä juttu”.

Foucault'lainen diskurssianalyysi

Tässä tutkimuksessa sovellettu diskurssianalyysi pohjaa foucault'laiseen vallan genealogiaan. Vallan genealogialla viitataan näkemykseen, että erilaiset yhteiskunnassamme elävät tietomuodostelmat ja diskurssit ovat historiallisesti, erilaisissa vallan ja tiedon muodostelmissa syntyneistä. Tästä johtuen määrittelen foucault'laisen analyysin ensisijaisesti vallan analyysiksi, jonka avulla edellä mainittuja rakennelmia pyritään dekonstruoimaan. Tässä tutkimuksessa sovellettu analyysi pohjaa siten vahvasti Foucault'n ja hänen seuraajiensa näkemyksiin vallan, tiedon ja identiteetin suhteesta. Esittelin näitä jo laajemmin luvussa 3.1, joten keskityn tässä luvussa pohtimaan niiden merkitystä itse analyysille.

Kun diskursseja tarkastelee erilaisissa valtarakenteissa syntyneinä, ei olla kiinnostuneita niistä ihmisistä tai subjekteista, jotka kyseisiä diskursseja kannattelevat. Foucault'lainen diskurssianalyysi pohjaa ajatukseen, että samoin kuin tiedon kohteet, myös tiedon tuottamisen menetelmät ovat historiallisesti vaihtelevia. Se, mitä pidetään tieteellisenä totuutena vaihtelee aikakaudesta toiseen, joten on mahdotonta selvittää asioiden ”todellista merkitystä”. Sen sijaan mielenkiintoiseksi nousee se, kuinka esimerkiksi tietystä tekstistä on tullut sellaista, kuin se on? (Husa 1995.)

Yhteiskunnallisessa tutkimusperinteessä diskurssianalyysiin kuuluu sisäsyntyisesti tietynasteinen kriittisyys, vaikkakin niin sanottu kriittinen diskurssianalyysi määritellään myös erilliseksi tutkimusperinteeksi. Jokisen ja Juhilan (1999, 85–86) mukaan kriittisen diskurssianalyysin taustalla on yleensä oletus jonkinlaisten alistussuhteiden olemassaolosta. Tällöin on tyypillistä, että tutkimuskohteeksi muodostuu niiden sosiaalisten ja kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla oletettuja alistussuhteita oikeutetaan ja ylläpidetään. Vaikka myös kriittinen diskurssianalyysi pohjaa pitkälti foucault'laiseen ajatteluun, en määrittele omaa tutkimusta kriittiseksi diskurssianalyysiksi, vaan nimenomaan foucault'laiseksi diskurssianalyysiksi. Tämä siksi, että foucault'laisen analyysin tavoitteena on ennemminkin dekonstruoida vallitsevia valta-asetelmia, kuin esimerkiksi tähdätä sosio-poliittisiin muutoksiin. Täten tavoitteena ei ole niinkään muutos, kuin ”itsestäänselvyyksien” kyseenalaistaminen.

Edellä mainittuja ”itsestäänselvyyksiä” tarkastellaan tässä tutkimuksessa ”totuuksina”. Foucault’laisesta näkökulmasta tarkasteltuna nämä totuudet määrittyvät kuitenkin aina tietyissä diskursiivissa rakennelmissa, jolloin totuudet ovat totuuksia vain näiden rakennelmien puitteissa – eivätkä yleismaailmallisesti. Dreyfusin ja Rabinowin (1983, 48) mukaan totuuksia tuotetaan muun muassa erilaisissa vakavissa puheteoissa tai väitelausumissa. Väitelausumat eivät esiinny tyhjiössä, vaan saavat aina merkityksensä siitä kontekstissa, jossa ne esitetään. Foucault’laisesta näkökulmasta väitelausumiin ja niiden tuottamiin totuuksiin liittyy siten aina jokin merkitys ja tavoite, jolloin ne luovat samalla tilaa vallan käytölle.

Foucault’laisen diskurssianalyysin tehtävä on siten etsiä vallan muotoja itsestäänselvyyksistä ja kulttuurisesti hyvin vahvoistakin ”totuuksista”. Määritän tutkimuksellisen näkökulmani siten osittain ”kyynisen vallan hakijan näkökulmaksi” (ks. Vehviläinen & Paju 2001), koska tulen tarkastelemaan aineistoani ja lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä nuoriin kohdistuvana modernin hallintavallan muotona. Koska näkökulma on ”vain” yksi monien joukossa, voisi lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä tarkastella myös muista lähtökohdista käsin. Näitä vaihtoehtoisia tapoja tulen pohtimaan tutkimukseni loppupuolella.

Retorisen ulottuvuuden huomioiminen

Vaikka analyysini tulee pääasiassa pohjaamaan edellä esitelty foucault’laiseen metodiin, pyrin myös pitämään silmällä aineistossa ilmeneviä retorisia piirteitä. Tällöin mielenkiintoisiksi nousevatkin ne keinot, joilla tekstit pyrkivät vakuuttamaan lukijansa vapaaehtoistyön merkityksellisyydestä ja kannatettavuudesta. Retorisessa analyysissä merkityksiä tuottavia kielellisiä prosesseja tarkastellaan siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi (Jokinen 1999b, 126). Kielenkäytön voi kuvitteellisesti asettaa jatkumolle spekulatiivinen-faktuaalinen, riippuen siitä millaisen vaikutelman se antaa. Mitä faktuaalisempaa puhe on, sitä vaihtoehdottomamman kuvan se antaa ja sitä todennäköisemmin se taivuttelee kohdeyleisönsä puolelleen. (Jokinen & Juhila 1999, 79.)

Retorisessa diskurssianalyysissä vakuuttelevaa argumentointia tarkastellaan yleensä faktan konstruointina. Faktan konstruoinnin analyttinen pääkäsite on faktuaalistamisstrategia, jolla tarkoitetaan ”sellaista vakuuttelun muotoa, jota käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestään selvältä ja ainoalta oikealta”. (Jokinen & Juhila 1999, 79.) Vetoaminen yhteen ja oikeaan totuuteen, tuo myös retoriseen tutkimukseen vallankäytön ulottuvuuden ja siten sitä voidaan pitää vakuuttavan retoriikan eräänlaisena äärimuotona. Jokinen (1999b) on eritellyt monia eri faktan konstruoinnin keinoja, samoin kuin Perelmanin *Retoriikan valtakunta* (1996) on laaja esitys erilaisista argumentaatiokategorioista. Diskurssianalyysin tarkoitus ei ole automaattisesti soveltaa valmiita kategorioita sellaisenaan tutkimusaineistoon, vaan retorisen kontekstin vaikutus tulee huomioida vahvasti.

4.4 Johdatus analyysiin

Lopullinen analyysini on yhdistelmä foucault'laista diskurssianalyysia, retorista analyysia sekä Mitchell Deanin (1999) hallinnan analytiikan käsitteitä (rationaliteetit, tekniikat, identiteetit). Aloitin analyysin lukemalla aineistoni läpi useita kertoja. Näiden lukukertojen aikana pyrin luomaan yleiskuvaa tekstin rakenteesta, luonteesta, tyylistä ja keskeisimmistä tavoitteista. Alustavien lukukertojen jälkeen poimin aineistosta lausekokonaisuuksia, sanontoja ja jopa kokonaisia kappaleita, joissa oli havaittavissa niin sanottua nuoria käsittelevää totuuspuhetta. Esimerkkinä tällaisesta totuuspuheesta seuraava aineistosta poimittu lause:

EVS ST (lyhytkestoinen EVS) *also teaches young people to respect others and to take responsibility for their own lives* (s. 13)

Aineistosta löytyvät totuuspuheet siirsin erilliseen taulukkoon. Tämän jälkeen aloin työstämään niitä, pyrkien paikantamaan totuuspuheiden keskeisimmät ”totuudet”. Esimerkiksi aikaisemmin esitellyn totuuspuhe-esimerkin totuuksiksi kirjasin *vastuun* ja *muiden ihmisten kunnioittamisen*. Pidempää lainauksia saatoin myös pilkkoa pienempiin osiin, mikäli niissä selkeästi viitattiin useampiin eri totuuksiin, ilman että asioiden välillä oli kuitenkaan analyysin kannalta mielenkiintoista ristiriitaa. Samalla poistin taulukosta

myös selkeitä toisintoja. Taulukon työstämisen jälkeen ryhdyin luokittelemaan totuuksia muun muassa sen mukaan mitä ne käsittelivät, kehen ne kohdistuivat tai millä ehdoin. Varmistaakseni, etteivät totuuspuheet irtautuisi alkuperäisestä kontekstistaan, luin taulukkoa ja alkuperäistä aineistoa koko ajan rinnakkain. Tämän työvaiheen jälkeen liitin analyysiin vahvemmin Deanin (ks. luku 3.2) hallinnan analytiikan eri ulottuvuudet, esittäen siten aineistolle kysymykset: Miksi nuoria hallitaan? Miten nuoria hallitaan? Ja mitä ”nuorissa” hallitaan? Näihin kolmeen kysymykseen pyrin analyysiluvussa vastaamaan samaisessa järjestyksessä.

Tekemieni johtopäätöksien tueksi olen nostanut aineistosta myös lainauksia. Koska aineistoni on englanninkielinen, jouduin pohtimaan menettelytapojani aineistosta ottamiseni lainausten suhteen. Päädyin jättämään lainaukset alkuperäiseen kieliasuun pääasiassa siksi, että diskurssianalyysini kohde oli nimenomaan englanninkielinen teksti. Tällöin myös aineistostani tekemäni tulkinnat pohjaavat juuri englanninkieliseen tekstiin, joten suomennettuna lainaukset eivät olisi vastanneet alkuperäisiä tulkintojani. Toisaalta tutkimukseni kohde, EU:n lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö, on myös siinä määrin uusi toimintamuoto, ettei siitä ole suomenkielistä materiaalia tai tutkimusta tarjolla. Tästä syystä analyysia tehdessäni minulle ei esimerkiksi tarjoutunut mahdollisuutta ”tarkistaa” mikä tiettyjen käsitteiden ”oikea” suomennos on. Koska analyysissä tein kuitenkin päätelmiä lainauksiin pohjaten, jouduin tämän vuoksi välillä tekemään hyvin omapäisiä suomennoksia toistuvista englanninkielisistä käsitteistä, jääden kuitenkin välillä epävarmaksi siitä, olinko täysin onnistunut tavoittamaan käsitteeseen juuri kyseisessä yhteydessä liitetyt merkityksenannot. Tästä syystä olen analyysissäni mahdollisimman paljon pyrkinyt suomentamaan eri käsitteitä, antaen kuitenkin lukijalle mahdollisuuden myös arvioida tulkintojani alkuperäisen kieliasun pohjalta.

Ennen varsinaiseen analyysin siirtymistä on mainittava, että paikansin aineistosta kaksi hyvin erilaista, mutta jatkuvasti linkittyvää tapaa puhua kohderyhmän nuorista. Ensimmäinen niistä on niin sanottu hoivapuhe. Hoivapuheessa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret nähdään epäsuotuisten olosuhteiden uhreina. Syrjäytymisen syyt eivät siten palaudu suoraan nuoriin, vaan ulkoisiin tekijöihin, joihin nuorten ei katsota voivan vaikuttaa. Toinen puhetapa on niin sanottu kasvatuspuhe, jossa nuorten syrjäytyminen palautuu tiettyihin yksilöllisiin luonteenpiirteisiin, kuten riippuvaisuuteen ja vastuuttomuuteen, joista nuoret tulee kasvattaa pois. Olen valinnut tässä yhteydessä puhutavan käsitteen kuvaamaan näitä erilaisia todellisuuden tuottamisena tapoja, mutta yhtäläillä voisin puhua diskursseista. Hoiva- ja kasvatuspuhe elävät tekstissä rinnakkain, vaikkakin niiden sisältämät merkitykset ovat hyvin ristiriitaisia:

Short Term projects⁹ are meant to respond to the specific needs of young people facing exclusion in their daily lives. (s. 11)

Voluntary service is an excellent way for young people to improve skills like communication and self-discipline. They can increase their self-confidence and gain a sense of independence. (s. 12–13)

Hoivapuheessa nuorten syrjäytyminen näyttäytyy pitkälti seurauksena heidän elämäntilanteistaan, jotka ovat monien eri riskien saartamia. Jos nuorten syrjäytymisvaaran määrittää tiettyjen riskitekijöiden olemassaoloksi (vrt Lämsä 1999, 55), niin aineistossa ilmeneviä riskitekijöitä ovat etenkin työttömyys ja perhetausta. Nämä riskitekijät toimivat lyhytkestoista EVS:ää oikeuttavina tekijöinä, joten niitä voi pitää hallintaa oikeuttavina lainalaisuuksina tai rationaliteetteina.

---

⁹ ”Short term projects” -ilmaisulla viitataan vapaaehtoistyöprojekteihin, joihin nuoret lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä sijoitetaan. Lainauksissa esiintyy myös muita samaan viittaavia ilmauksia, kuten ”hosting/host projects” sekä ”hosting organisations”.

5.1 Elämänhallinnan rationaliteetit

Varsinaisessa analyysissäni tarkastelunkohteena ovat siten aluksi ne nuorten elämäntilanteeseen liitetyt selitysmallit, joiden johdosta lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö näyttäytyy nuorille tarpeellisenä toimenpiteenä. Millaisten ”lainalaisuuksien” katsotaan vaikuttavat nuorten syrjäytymiseen yhteiskunnasta? Hallinnan analyttisen tarkastelun osana tässä luvussa ollaan siten kiinnostuneita nuoriin kohdistuvan elämänhallintapuheen rationaliteeteista, joten se pyrkii vastaamaan kysymykseen ”miksi hallitaan?”. Palaan kuitenkin nyt aikaisemmin mainitsemiini aineistossa esiintyviin elämänhallinnan riskitekijöihin. Työttömyys on näistä selkeästi keskeisin ja otan sen siksi tässä lähempään tarkasteluun.

Työttömyys

Lyhytkestoisen EVS:n tavoite lisätä nuorten työllistävyyttä tiivistyy hyvin seuraavassa eräässä lyhytkestoisessa EVS-projektissa työskentelevän nuorisotyöntekijän puheessa:

From our point of view, the most important aspect of working with these young people in difficulty is to prepare them for a job. Being employed and being useful is so very important to a person's well-being. If they can't find work, other things lead out of that. But this they need to learn. They have no idea how to begin this process.(s. 40)

Lainaus antaa merkityksiä paitsi työlle nykyajan yhteiskunnissa, myös kohderyhmän nuorille. Keskeinen työhön liittyvä rationaliteetti on se, että työllisyys on erittäin tärkeää yksilön henkiselle hyvinvoinnille ja työttömyys puolestaan haitallista. Ajatus on yhteneväinen Rosen (1999) mietteiden kanssa. Hänen mukaansa työmarkkinoista on länsimaisissa moderneissa yhteiskunnissa tullut yhteiskunnallisen sitouttamisen koneisto numero yksi. Työllisyys on hänen mukaansa siten paitsi taloudellinen, myös psykososiaalinen velvollisuus. Yksilön on tultava myös psykologisilta ominaisuuksiltaan mahdollisimman paljon ”työn kaltaiseksi”, voidakseen siirtyä mahdollisimman kitkattomasti nykyajan työmarkkinoille. (Rose 1999, 162–164.) Yksilön vastuu omasta työllistymisestään korostuu myös ilmauksessa ”työn löytämisestä”. Työllistymismahdollisuuksia on, ja nuoren tulee vain löytää ne. Työn etsiminen on

kuitenkin prosessi, jonka etenemisestä nuorilla ei ole välttämättä minkäänlaista käsitystä. Tämä oikeuttaa muun muassa nuoriin kohdistuvat työllistämistoimenpiteet. Ajatuksessa nuorten hoivan ”tarve” siten oikeuttaa heihin kohdistuvat kasvatukselliset toimenpiteet. Toimenpiteet ovat tarpeen, kuten lauseen jatko ”other things will lead out of that”, osoittaa. Lausahdus viittaa näkemykseen, että syrjäytyminen on seurausta työttömyydestä, eikä toisinpäin. Pieni lausahdus sisältää siten vahvan edistyneen liberalistisen eetoksen mukaisen kannanoton, jossa nuorten ongelma paikannetaan juuri nuorten henkilökohtaisten ponnistelujen puutteeseen, sen sijaan että pohdittaisiin esimerkiksi nuorten työmarkkinatilanteita.

Perhetausta

Lyhytkestoiseen EVS ohjelmaan osallistuvien perhetaustan katsotaan myös olevan yksi syy nuorten heikolle elämänhallinnalle. Perhetaustan merkitys yhdistyy paitsi edellä esiteltyyn työttömyyden rationaliteettiin, myös hoivapuheeksi laskettavaan näkemykseen tarpeesta ”suojella nuoria” mikäli nuorilla on esimerkiksi väkivaltainen perhetausta. Näiden lisäksi perhe liittyy myös nuoriin kohdistuvaan itsenäistymispuheeseen. Nuoret tulee vierottaa perheen piiristä, jotta he pystyvät ottamaan itsenäisiä askelia elämässään.

Perheen vaikutus nuoren syrjäytymiseen liittyy vahvasti näkemykseen syrjäytymisen periytyvyydestä: riskinuoret ovat lähtöisin riskiperheistä. Riski yhdistyy aineistossa ensinnäkin työttömyyteen ja työllistymisasenteisiin, mikä näkyy hyvin seuraavassa lainauksessa:

Many of the young people who come to our activity camps have few opportunities to find work where they live. Often their parents have never worked, so this influences how they perceive the idea of finding a job. (s. 29)

Heti alkuun on hyvä huomata, miten myös tässä lainauksessa rakentuu kuva työstä, joka odottaa löytäjänsä. Lainauksessa tälle kuitenkin tarjotaan myös selitys – heidän perhetaustansa. Kamppailussa nuorten syrjäytymistä vastaan, on siten pystyttävä katkaisemaan sukupolvinen kierre ja autettava nuorta löytämään oma tiensä yhteiskunnassa. Perhetaustaan liittyvät kysymykset luovatkin toisen rationaliteettien

kentän, jossa kuvaa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista rakennetaan. Kuten lainauksessa käy ilmi, yhdistyy riski vahvasti työttömyyteen ja siitä seuranneisiin työhön liittyviin asenteisiin. Ajatus perhetaustan merkityksestä nuorten syrjäytymiselle näyttäytyy aineistossa myös kahdessa muussa muodossa. Ensinnäkin perhe saattaa edustaa jopa suoranaista uhkaa nuorelle, jolloin viitataan muun muassa nuoriin, joilla on väkivaltainen perhetausta tai jotka ovat kokeneet hyväksikäyttöä lapsuudessaan. Toisesta hyvin erilaisesta näkökulmasta perhe taas saattaa edistää nuoren syrjäytymistä ehkäisemällä nuoren itsenäistymistä. Riippuvuus perheestä, mutta myös ystävistä ja ”vanhoista kuvioista” on jotain, mitä vastaan nuoret (varmaan itse sitä tiedostamattaan) kamppailevat:

Imagine a young person walking along a path. This path symbolizes the road they are following through life. Behind them are their past experiences in the family, in school, in work and within their peer group. Right beside them are issues which they are struggling to overcome (for example being long-term unemployed, trying to become independent of their family, beating an addiction, avoiding bad influences in their environment, etc.) In front of them are their long-term goals (for instance finding work, finding a place to live, gaining a formal qualification, staying "clean", etc) (...) EVS ST can be used as a tool to help the young person take steps forward along this path and bring them closer to their long term goals. (s. 17–18)

Polun metafora on kaikin puolin kaunis. Ensinnäkin sen voi katsoa kuvastavan nuorten matkaa syrjäytymisestä kohti elämänhallintaa, läpi metsän jossa vaanii erilaisia riippuvaisuuksia ja työttömyyttä. Nuoren on ehdottomasti myös varottava ilkeitä kaveriporukoita, jotka pyrkivät kaikin tavoin houkuttelemaan hänet pois oikealta polulta. Nuoren ei kuitenkaan onneksi tarvitse tehdä tätä matkaa yksin – lyhytkestoinen EVS opastaa häntä polullaan ja auttaa nuorta saavuttamaan pitkäaikaiset tavoitteensa.

Merkille pantavaa on, että sosio-ekonomisessa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten katsotaan olevan jatkuvassa vaarassa altistua monille riippuvaisuuksille elämässään. Oli sitten kyse perheestä tai huumeista, on riippuvuus aina pahasta ja nuoria on pyrittävä ohjaamaan itsenäisiksi yksilöiksi. Lainauksessa on myös vahvoja hoivapuheen elementtejä. Nuoren menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus ovat jotain, mitä tulee tukea.

Selkeästi heidän omat perheensä eivät sitä ole heille pystyneet tarjoamaan, ja siinä projektimainen nuoristyö EVS:n muodossa tulee apuun. Retorisessa mielessä lainaus sisältää siten monia hoivapuheen elementtejä. Lainauksessa on esimerkiksi nuoria ymmärtävä, syyttelemätön sävy, puhuja puhuu kuin puhuisi ”nuorten puolesta” ja näin antaa kuvan ristiriidattomasta, faktuaalisesta tiedosta.

Hoivan vai kasvatuksen tarvetta?

Vaikka nuorten syrjäytymiseen johtavat vaaratekijät näyttäytyvätkin edellisen kaltaisessa hoivapuheessa nuorten ulkopuolisista tekijöistä, kuten sosiaalisesta- ja perhetaustasta johtuviksi, vaikuttaa lopullinen syrjäytyminen kuitenkin olevan enemmän seurausta nuoren sisäisistä tekijöistä, kuten ”negatiivisista” luonteenpiirteistä, joista nuori tulee kasvattaa pois. Siinä missä hoivapuhe keskittyy nuorten syrjäytymiseen johtaviin yhteisöllisiin syihin ja siten nuorten ulkoiseen elämänhallintaan, on kasvatuspuheen implisiitti ajatus se, etteivät nuoret jaa yhteisön normeja, vaan joko aktiivisesti vastustavat näitä tai sitten ovat kykenemättömiä seuraamaan näitä. Kasvatuspuheen tavoitteena on siten nuorten sisäinen elämänhallinta. (ks. esim. Näre 1997, 1) Hoivapuhe kuitenkin sekoittuu aineistossa monessa kohtaa vahvasti kasvatuspuheeseen, mikä on nähtävissä muun muassa seuraavassa lainauksessa:

Clearly, young people from socio-economically disadvantaged backgrounds face personal obstacles which are quite different from others in the "fewer opportunity" group. These obstacles not only block the young people from taking part in EVS projects, they also block them from many other opportunities like living independently, successfully completing a course of study or finding and keeping a job. (s. 15)

Edellisessä lainauksessa on mielenkiintoista ensinnäkin ”opportunity” (mahdollisuus) sanan käyttö. Jos nuorten elämäntilanne estää heitä käyttämästä kaikkia niitä mahdollisuuksia, jotka ovat heille tarjolla, on myös työ mahdollisuus, eikä siten velvollisuus. Ainakin tässä hoivapuheen esimerkissä työ määrittyy vapauden toteuttamisen keinona, yksilön oikeutena ennemminkin kuin velvollisuutena. Huomioni kiinnittyi myös ”block” (estää, torjua) sanan käyttöön, joka vaikutti kontekstissaan kovin deterministiseltä. Jos nuoren sosio-ekonominen tausta kerran estää nuorelta

mahdollisuuden itsenäistyä ja saada muodollisia kvalifikaatioita, niin mitä lyhytkestoinen EVS voi enää asian eteen tehdä? Vastaus kysymykseen löytyy lainauksen jatkosta:

Past experience has shown that voluntary activities can in fact be a dynamic method which can help young people overcome their obstacles. An education approach has been developed which places EVS Short Term inside a framework designed to respond to an individual young person's most urgent learning objectives. (s. 15)

Tässä lainauksessa esteet saavat muodon ”most urgent learning objectives” (akuuteimmat oppimistarpeet). Nuori voidaan siten kasvattaa pois syrjäytymisestä, oli hänen lähtökohtansa kuinka vaikeat tahansa. Myös seuraavassa lainauksessa hoiva- ja kasvatuspuheen samanaikainen ilmeneminen luo hieman ristiriitaisen sanoman:

If you work with young people who need a second start, they may need to be taken out of their local surroundings to get away from bad influences. An EVS ST project in another country can be a good way of doing this. By spending a period abroad, the young people have a chance to start over. EVS ST puts them in a situation where they have no more excuses and they cannot hide. They have to take responsibility for their own actions. (s. 43)

Lainauksen alussa rakentuu ajatus tarpeesta ”huostaanottaa” nuoret pois elinympäristöjensä negatiivisesta vaikutuspiiristä. Lopulta puhe kuitenkin palautuu yksilöllisiin tekijöihin kuten vastuuttomuuteen. Syrjäytyminen ei siten näyttäydy enää sosio-ekonomisista tekijöiden suorana seurauksena vaan ”vääränlaisena” sosiaalistumisena, väriin rooleihin ja väärään minäkuvaan. Lähtemällä yksin ulkomaille, nuori tulee kohtaamaan itsensä, riisumaan pois valheelliset naamarinsa ja saamaan uusia aineksia identiteettinsä rakentamiseksi.

Kuten aikaisemmissa lainauksissa kävi ilmi, saa hoivapuhe lähemmässä tarkastelussa enemmän retorisia, kuin sisällöllisiä piirteitä. Hoivapuheesta voikin mielestäni löytää piirteitä niin sanotusta humanistisesta youth at risk -diskurssista. Humanistisessa diskurssissa riskiryhmiin kuuluvien nuorten katsotaan olevan huolenpidon ja tuen tarpeessa. Niin sanotussa taloudellisessa youth at risk -diskurssissa puolestaan korostetaan

nuorten identiteetin rakentamisen tarvetta kansantaloudellisiin syihin vedoten. Tämä onkin osittain ainakin osittain nähtävissä kasvatuspuheesta, ainakin työttömyyteen liittyvien rationaliteettien osalta. (Withers & Batten 1995, teoksessa Kelly 2001, 24.) Paju ja Vehviläinen (2001) ovat samansuuntaisesti eritelleet hyvinvointipalvelujen kohteina olevista nuorista käytävästä julkisesta keskustelusta kaksi erilaista nuorisokuvaa. Ensimmäisessä niistä nuori nähdään olosuhteiden uhreina, kun taas toisessa keskustelussa korostuu näkemys nuorista kontrollia kaipaavina pinnareina. Eri näkemykset jakavat kirjoittajien mukaan nuoria auttavat asiantuntijat eri leireihin. Siinä missä nuorten kanssa läheisissä suhteissa olevat nuorisotyöntekijät saattavat korostaa uhrinäkemystä, voi virallisen järjestelmän edustaja puolestaan nähdä nuoren kroonisena vastuunpakoilijana. Tällaisessa tilanteessa myös jatkotoimenpiteet eroavat toisistaan huomattavasti. (Paju & Vehviläinen 2001, 123–125.) Tässä luvussa olen pyrkinyt rakentamaan kuvaa siitä, millaisiin näkemyksiin nuorten syrjäytymisestä lyhytkestoinen EVS pohjaa. Miten vapaaehtoistyöllä sitten käytännössä pyritään lisäämään nuorten elämänhallintaa? Tähän kysymykseen pyrin seuraavassa luvussa etsimään vastauksia.

5.2 Elämänhallinnan tekniikat

Tässä luvussa pohdin sitä, millaisin menetelmien tai tekniikoin nuorten yksilöllistä elämänhallintaa pyritään tuottamaan lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön kontekstissa. Tämä luku pyrkii siten vastaamaan kysymykseen: Miten hallitaan? Nuoret eivät suinkaan ole ainut kohde, jonka toimintaan vapaaehtoistyöpuheella pyritään vaikuttamaan, vaan muun muassa nuorisotyöntekijöihin ja organisaatioihin kohdistuu myös paljon hallintaa. Tutkimusongelmani kuitenkin ohjasivat minua keskittymään nimenomaan nuoriin kohdistuvaan hallintaan. Päädyin siten jättämään muut hallinnan kohteet varsinaisen analyysini ulkopuolelle, paitsi silloin kun niillä oli mielestäni välittävä vaikutus myös nuoriin, kuten esimerkiksi seuraavassa ohjelmaan osallistumista käsittelevässä luvussa käy ilmi.

Ohjelmaan osallistuminen

Jo ennen matkaan lähtöään nuorten elämä on monien eri hallinnallisten toimenpiteiden kohteena. Ensimmäisiä näistä ovat itse ohjelmaan osallistumiseen johtavat tekijät. Nuoren

oma-aloitteinen hakeutuminen lyhytkestoisen EVS-ohjelman pariin periaatteessa jo itsessään sulkisi kyseisen nuoren kohderyhmän ulkopuolelle. Kohderyhmän aineistossa oleva määritelmä ”young people with fewer opportunities” lähtökohtaisesti jo viittaa niihin nuoriin, jotka eivät muun muassa informaation puutteen tai henkilökohtaisten ongelmiansa takia ”osaa” hakeutua ohjelman pariin. Koska nuoret eivät itse täten osaa hakeutua ohjelman pariin, eikä heidän vanhemmista tai sosiaalisista verkostoista ole apua, kiinnittyy katse nuorten kanssa työskenteleviin henkilöihin, eli nuorisotyöntekijöihin. Nuorisotyöntekijöiden tehtävänä on ymmärtää EVS:n nuorille tarjoamat mahdollisuudet sekä aktiivisesti kannustaa nuoria ottamaan osaa lyhytkestoiseen EVS:ään.

Young people with fewer opportunities often have difficulty understanding the sense of spending a period abroad. They do not see the benefits of leaving the safety of family and friends to go abroad to ”work for free” (...) In fact it is often the youth workers and youth leaders working with this target group who first recognise the potential benefits of EVS Short Term. (s. 16–17)

Lyhytkestoisen EVS:n rekrytointiprosessissa onkin selkeitä piirteitä niin sanotusta etsivästä nuorisotyöstä, jolla viitataan tavoitteisiin luoda kontakteja perinteisten julkisten ohjausjärjestelmien, kuten sosiaali- ja työvoimapalveluiden ulkopuolelle jääviin nuoriin (esim. Paju & Vehviläinen 2001). Etsivän nuorisotyön keskeisiä toimijoita ovat juuri nuorisotyöntekijät, koska heidän toimintansa on jo lähtökohtaisesti sijoittunut nuoren yksityiselle elämänalueelle, kuten vapaa-aikaan. Kun vastuu lyhytkestoiseen EVS:ään rekrytoinnista säilytetään nuorisotyöntekijöille, kohdistuu hallinta heihin. Nuorten tulevaisuus on heidän vastuullaan.

Kontrolloitu riski

EVS-vapaaehtoistyö ei ole suinkaan itsestäänselvä tie autuuteen, vaan sen eteen on tehtävä työtä ja otettava riskejä. Kehoitusta kohdistuu nuorten lisäksi myös nuorisotyöntekijöihin ja vapaaehtoistyötä koordinoiviin organisaatioihin. Kaikkien on uskallettava ottaa riskejä, joka näyttäytyy teksteissä suoranaisena ehtona EVS-ohjelmaan osallistumiselle.

Going abroad is always risky for these young people. (...) But risk can be positive; it is what lead the young people to new challenges and opportunities. A large amount of the risk can be reduced or controlled by anticipating problems before they come up and by having a reliable partner organisation abroad that you know well, who you can trust and who you can count on. But in spite of this, there is always risk involved in EVS Short Term. You have to accept that as part of the package. If an organisation and their young person can accept a controlled amount of risk, then a project can go forward. If not, then this type of activity is not the right choice. (s. 15)

Erään nuorisotyöntekijän sitaatissa sovelletaan jopa sodan metaforaa, jonka taustalla on ajatus nuorisotyöntekijöistä taistelemassa yhteisen ongelmamme – nuorten syrjäytymisen puolesta:

Youth workers need to see EVS Short Term as an extra weapon in their arsenal against exclusion and not as extra workload. (s. 18)

EVS-vapaaehtoistyö on ensisijaisesti riski itse nuorelle, mutta tämän riskin hallinta on nuorisotyöntekijöiden ja vapaaehtoistyötä koordinoivien järjestöjen vastuulla. Nuorten ottamia riskejä tulee kontrolloida, etteivät nuoret palaa kotiin vieläkin ”epätasapainoisempina” kuin lähtiessään (s. 17). EVS:n mahdollisesti mukanaan tuomia riskejä pyritään jo projektin valmisteluvaiheessa kontrolloimaan monin eri tavoin. Ensinnäkin nuoren mahdollisesti kohtaamat riskit tulee jo ennen maailmalle lähtöä huolellisesti kartoittaa. On tunnettava nuoren lähtökohdat, kuten perhetausta ja muut mahdolliset nuoren syrjäytymistä edesauttavat riskitekijät. Riskien kartoituksen tarkoituksena on myös varmistaa, että lyhytkestoinen EVS tulee olemaan nuorelle realistinen haaste. Realistisuudella ei niinkään viitata siihen, että nuori saattaisi jättää projektin kesken, kuin siihen, että vapaaehtoistyökokemus saadaan liitettyä olennaiseksi osaksi nuoren elämäntulkua. Jotta oppiminen ei tapahtuisi ”tyhjiössä” (s. 17) tulee sitä arvioida suhteessa nuoren menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuden haaveisiin. Tämä on mahdollista vain kartoittamalla nämä tekijät jo ennen lähtöä. Kartoitus ei ole yksin nuorisotyöntekijän tehtävä, vaan se edellyttää monien eri asiantuntijoiden, kuten lääkärin, psykologin ja työvoimatoimiston edustajan yhteistyötä.

In order to find suitable hosting project, the Sending and Hosting organisations require some information about the volunteer's personal situation. We try to get to know our volunteer's home environment, the family situation, and the kind of difficulties the volunteer is facing. It is useful to know what they have done in their life up to this point (...) Collecting this information can take some time. It is not only up to the youth worker to find answers to all these questions. Youth workers need to focus on the fact that a youngster preparing to take part in voluntary service is taking a big risk to change their life, therefore it is important to work together with the other professionals involved in an individual's general educational process (like a doctor, a psychologist, a representative from the unemployment agency, etc.) (s. 19–20)

Riskien kartoituksen tarve pohjaa ajatukseen nuorten moniongelmaisuudesta. Mikäli nuorella nähtäisiin olevan yksi ainut ongelma, kuten työttömyys, olisi lyhykestoinen EVS todennäköisesti tarpeeton ja jopa työllistymistä estävä toimenpide ja nuorelle pyrittäisiin yksinkertaisesti etsimään töitä. Koska moniongelmaisuusdiskurssi sen sijaan näkee työttömyyden osana laajempaa ongelmakimppua, katsotaan siihen voivan vaikuttaa kohdistamalla interventiot muihin mahdollisiin osa-ongelmiin, kuten käyttäytymishäiriöihin ja epäsosiaalisuuteen. Nuorten riskipuhe onkin vahvasti yksilöivää, vaikkakin kohderyhmän virallisessa määrittelyssä nuorten ongelmat näyttävät ennemminkin yhteiskunnallisina ongelmina. Kyseisenlainen riskien yksilöityminen on keskeinen piirre edistyneen liberalismiin mukaisessa hallinnassa. Esimerkiksi Judith Bessant (2001) liittyy puheet nuorten riskien lisääntymisestä liberaalin individualismin nousuun, jonka taustalla ovat hallinnan rationaliteetit pohjaavat yhteiskunnan hallintaan laskemisen ja mittaamisen kautta. Näiden soveltaminen sosiaalitieteisiin tarkoittaa siten riskikerrointen laskemista eri ihmisryhmille. Määrittelemällä nuoret riskiryhmäksi hallituksen on siten mahdollista kohdistaa heihin toimenpiteitä ja strategioita jo ennaltaehkäisevässä mielessä. Mitä tarkempaa tietoa hallituksella on potentiaalisista riskeistä, sitä kohdistetumpia interventiot voivat olla. (emt. 35–39.) Bessant (2001) mukaan on kaksi tapaa ”tietää” riskeistä. Ensimmäinen on suora omakohtainen kokemus ja toinen erilaisten sosiaalteknikoiden, kuten tieteellisen tutkimuksen, kautta tuotettu tieto. Tieto nuorten riskeistä kuuluu lähinnä jälkimmäiseen tapaan, joka tarkoittaa erilaisten asiantuntijoiden verkostoissa syntyvää tietoa. Asiantuntijoiden pyrkimykset vaikuttaa yksilöiden elämänhallintaan ovat yksi

valtaistamisen muoto, jolle on tyypillistä asetelma, jossa asiantuntijan rooli on puuttua riskiryhmään paikannetun ”asiakkaan” elämään. Tällainen toiminta ei ole seurausta vain yhdestä asiantuntijuuden- tai tieteenalasta, vaan moninainen verkosto erilaisia valtaistamiseen pyrkiviä toimenpiteitä. Poliittisessa mielessä uudet riskin hallinnan menetelmät mahdollistavat siten tehokkaan, mutta hallinnollisesti edullisen tavan hallinnoida nuoria. Niiden hienovaraisuuden ja näkymättömyyden takia ne myös kohtaavat vain vähän vastustusta. Ennaltaehkäisyyn tähtäävät nuorten riskinhallinnan menetelmät ovat poliittisessa mielessä kovassa huudossa juuri siksi, että ne pystyvät ominaisuuksiensa puolesta läpäisemään niin monia sosiaalisen elämän osa-alueita. (emt. 33–40.)

Pois maasta, pois syrjäytymisestä

Syrjäytymiseen johtavien riskitekijöiden sijoituessa hoivapuheessa nuoren ”ulkopuolelle”, nähdään syrjäytymistä ehkäisevä toiminta näiden riskitekijöiden minimointina tai ehkäisyinä. Lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö osallistuu tähän ensisijaisesti siirtämällä nuoren pois riskirympäristöstä ja mahdollistamalla näin hänelle uuden alun. Tässä muodossa lyhytkestoisen EVS:n tapa katkaista nuoren vaarallisesti syrjäytymistä kohti suunnistava elämäntilanne toimii jo itsessään yhtenä hallinnan tekniikkana, jolla nuorten elämään pyritään vaikuttamaan. Toisaalta matkalla toiseen maahan on myös paljon kasvatuksellisia merkityksiä. Nuori itsenäistyy, oppii monenlaisia uusia käytännöntaitoja, tapaa uusia ihmisiä ja saa tätä kautta itsevarmuutta. Kaikilla näillä tekijöillä on paljon merkitystä nuoren tulevaisuuden kannalta. Seuraavista lainauksista ensimmäisessä on havaittavissa hoivapuheelle tyypillinen näkemys ulkomaille lähtemisestä, jälkimmäisessä puolestaan korostuu EVS-kokemuksen kasvatukselliset intressit.

EVS can be used as a way for young people to ”take a break” from their regular lives; a period abroad can help them step away from difficult situations at home. (s. 13)

A project like ours should be seen as a first step on a road to mobility. Three or four weeks in our project gives young people a basis to discover what it is like to live abroad. In some cases, a project like this one can give a young person enough self-confidence to

go abroad alone at a later stage. So our project is a stepping stone that can lead to bigger things at a later stage. (s. 39)

Kun tätä lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön keskeistä piirrettä, fyysistä toiseen maahan siirtymistä, tarkastelee kyynisen vallan hakijan näkökulmasta, voi siinä nähdä merkkejä nuoren ruumiiseen kohdistuvasta vallankäytöstä. Vallankäyttö ei ole luonnollisesti fyysistä tai sortavaa, vaan toteutuu ennemminkin eristämällä nuori vanhoista piireistään, ystävistään ja muista ”huonoista vaikutteista”. Siirtämällä nuori ulkomaille on häntä huomattavasti helpompi valvoa, ohjeistaa ja arvioida kuin kotiympäristössään, jossa nuoren mielenkiinto saattaa helposti suuntautua kilpaileviin kohteisiin.

Tällainen kohteiden fyysinen eristäminen muusta maailmasta tuo nuorisoprojekteihin totaalisen instituution piirteitä (Vehviläinen & Paju 2001, 214). Etenkin Erving Goffman on klassisissa kirjoituksissaan pohtinut totaalisia instituutioita, kuten vankiloita ja mielisairaaloita. Totaalisilla instituutioilla hän viittaa yksilöiden elämäntapoja sääteleviin laitoksiin tai yksiköihin, joissa tiettyjen sosiaalisten erityisryhmien toimintaa seurataan, ohjataan ja rajoitetaan yleensä fyysisesti rajatussa ympäristössä. Totaalisille instituutioille on tyypillistä myös selkeä päivärhythmi ja tiukka sosiaalinen kontrolli. Totaaliset laitokset ovat viimesijaisia kontrolli- ja auttamisinstituutioita, koska niissä asuvien ihmisten katsotaan poikkeavan ”normaalikansalaisen” urasta joko aktiivisen poikkeavuutensa tai avuttomuutensa vuoksi. Tämän vuoksi instituutioilla on vahva määrittelyvalta niissä asuviin ihmisiin. (Goffman 1961.)

Lyhytkestoisen EVS:n piilo-opetussuunnitelma

Lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä toiminnan lähtökohdat vaikuttavat aineiston perusteella pohjaavan totunnaistamisen ajatukseen. Kuten luvussa 2.2 esittelin, on totunnaistaminen nuorisoprojekteille tyypillinen periaate, jossa nuorille annettavat tehtävät pyritään sovittamaan yhteen nuorten henkilökohtaisten kykyjen ja mielenkiinnon kohteiden kanssa. Nuorisoprojektien toimintamuotona totunnaistaminen saa pedagogisia merkityksiä, koska sen avulla tuttu ja turvallinen ”puuhastelu” saa loppujen lopuksi vaativampia oppimismerkityksiä. Paikansin aineistosta kolme eri osatekijää, joiden kautta totunnaistamisen prosessin voi katsoa lyhytkestoisen EVS:n puitteissa toteutuvan.

Ensimmäistä näistä on roolien määrittely, toinen itse toiminta ja kolmas toiminnasta seuraava piilo-oppiminen. Kun totunnaistamista tarkastelee hallinnan tekniikkana, ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia vallan käytön muotoja se pitää sisällään. Olen siten pyrkinyt analysoimaan eri totunnaistamisen osa-alueita siitä näkökulmasta, millaisia vallankäytön muotoja, kuten kategorisointeja, niissä ilmenee.

Roolien määrittely

Koska totunnaistaminen lähtee liikkeelle nuoren henkilökohtaisista taidoista ja mielenkiinnon kohteista, on nämä ensiksi selvitettävä. Ennen projektin alkua nuorelle tulee määritellä rooli sen mukaan, miten nuoren katsotaan voivan osallistua projektin toimintaan.

The terms "do'er", "user", and "observer" provide a way of categorizing a volunteer according to their general skill level. (s. 41)

Aineiston (s. 37) mukaan "do'er" (tekijä) on henkilö, jolla on kyky jossain määrin aktiivisesti osallistua projektin toimintaan. "User" (käyttäjä) on puolestaan nuori, joka tarvitsee tekijää enemmän tukea ja ohjaamista arjen askareissaan, mutta pystyy kuitenkin esimerkiksi osallistumaan projektin eri toimintamuotoihin muiden nuorten kanssa. "Observer" (havainnoitsija, seuraaja) on sen sijaan nuori, joka on hyvin "varhaisessa vaiheessa" henkilökohtaista kehitystään, eikä heidän voi olettaa edes ottavan osaa kaikkiin projektin toimintamuotoihin. Observer-nuoriin liitetty varhaisen vaiheen ilmaus antaa viitteitä siitä, että eri roolit nähdään myös eri kehitystasoina. Samanlaisen ajatuksen pitää sisällään näkemys nuorten mahdollisuuksista kasvaa roolista toiseen projektin aikana:

However, these roles are not fixed. The lines between them can often be blurred. Naturally, a volunteer will grow and change during their time abroad, so it quite normal for them to grow from one role into another over time. (s. 41)

Roolien määrittely on seurausta riskien kartoituksesta. Kuten aikaisemmin mainitsin, on riskien kartoituksen tavoitteena varmistaa, että lyhytkestoinen EVS-kokemus saadaan

liitettyä osaksi nuoren elämäntulkua. Jotta tämä onnistuisi, on ensin selvitettävä nuoren lähtökohtaiset kyvyt ja akuuteimmat oppimistarpeet ja sen jälkeen muokata projekti näihin tarpeisiin vastaavaksi:

There is a great deal of room for flexibility within EVS Short Term. This is to allow Hosting Organisations to shape their projects so as to meet the specific learning needs of individual volunteers. Depending on the capacities of the individual, a hosting project can be structured so as to provide the volunteer with a distinct role. (s. 37)

Edellä kuvailtu yksilölähtöinen lähestymistapa on erittäin tyypillistä projektimuotoiselle nuorisotyölle. Nyssölän ja Pajalan (1999, 94) mukaan yksilöllisyyden ja joustavuuden painotukset ovat tyypillisiä etenkin niin sanotuille jälkimoderneille vaihtoehdoille koulutusmalleille, joissa sen sijaan, että seurattaisiin keskitettyjä opetussuunnitelmia, pyritään nuorille luomaan yksilöllisiä polkuja kohti työelämää. Teoreettisten näkökulmien valossa tämä yksilöllisyys on kuitenkin enemmän keino, kuin itseisarvo kohderyhmän nuorten sosiaalistamisessa osaksi ”normaalia” yhteiskuntaa. Roolien määrittely voi siten riskien kartoitusten tapaan nähdä yhdenlaisena vallankäytön muotona, joka mahdollistaa entistä kohdistetummat interventiot yksittäisen nuoren elämään (ks. Bessant 2001, 39).

Käytännön tehtävät – puuhastelua ja imitointia

Käytännön tehtävillä on keskeinen merkitys lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä. Verrattuna pitkäkestoisille EVS-projekteille tyypillisiin sosiaalisiin tehtäviin, käytännön tehtävien katsotaan olevan sopivampia kohderyhmän nuorille monista eri syistä. Ensinnäkin ne ovat tarpeeksi konkreettisia, että nuori jaksaa motivoitua niiden tekemiseen. Toisaalta niiden ei katsota edellyttävän niin sanottuja pääntaitoja, eikä myöskään vahvoja sosiaalisia taitoja:

Practical tasks can be more attractive to young people from socio-economically disadvantaged backgrounds than social tasks. This is largely because practical tasks (at least at first glance) require aptitude of the hands rather than of the head. This can be appealing for young people who have had bad experiences in school or who have gone

through life being told they "are not smart enough". (...) Practical tasks do not require strong communication skills. Simple activities like using a shovel, a hammer or a paintbrush are easily understood through signs and non-verbal communication. (s. 24–25)

Edellisessä lainauksessa ilmenee monia esimerkkejä kategorisoinnista, joka on tyypillinen piirre aineistoni kaltaiselle suostuttelevalle retoriikalle. Käytännön tehtävien soveltuvuutta kohderyhmän nuorille perustellaan vanhoilla kulttuurisilla kategorioilla kuten pää/käsi- jaottelulla. Pään kategoriaan liitetään tällöin piirteitä kuten älykkyys ja koulumenestys, mutta tässä yhteydessä myös sosiaaliset taidot. Nuorten huonot koulukokemukset oikeuttavat sijoittamaan heidät pään kategorian vastapooliin, eli käden kategoriaan. Kategorisointi on hyvin tyypillinen retorinen strategia, koska sen tehokkuus pohjaa syvällä yhteiskunnassa eläviin ajatusmalleihin. Vaikka edellä esitetyn kaltaiset jaottelut ja dikotomiat näyttävät päältä päin hyvin vaarattomilta ja jopa luonnollisilta, voi niitä teoreettisten lähtökohtieni valossa tarkastella hierarkisina valta-asetelmina, jotka asettavat kohteenaan olevat toimijat eriarvoisiin kategorioihin ja hierarkioihin (ks. Juhila 2004, 21–22). Sosiaalisten ja käytännön tehtävien välinen hierarkia näyttäytyy selkeästi muun muassa seuraavassa lainauksessa:

The majority of hosting projects with a socio-cultural theme are looking for "do'ers" – that is to say for volunteers who are in a position to concretely contribute to their local-level projects. Many projects are not set up to accommodate young people who are at a much earlier stage of their profession and personal development. (s. 24, alleviivaus lisätty)

Näin kategorisointi luo eroja. Kulttuurisille kategorioille on tyypillistä, että ne yksinkertaistavat eron ja luovat näin stereotyyppisiä ihmiskuvia. Koska stereotypiat perustuvat vastakohtapareihin, kuten työssäkäyvät/työttömät, syrjäytyneet/ei-syrjäytyneet, on erojen tekeminen vallankäyttöä, sillä erojen määrittely tapahtuu yleensä etuoikeutettujen kategorioiden ehdoilla. (Juhila 2004, 21–23) Seuraavan lainauksen alussa kategorisointia horjutetaan hyvin klassisen liberaalilla maininnalla kaikkien yksilöiden tasa-arvoisista mahdollisuuksista:

It is not true to say that all young people from disadvantaged backgrounds are incapable of taking part in socio-themed projects. It is important to keep in mind that an individual's level of ability is not determined by their background. If a volunteer has enough confidence, maturity and life experience, they may well be suited for social tasks in socio-cultural projects. However, this type of profile is several steps more advanced than the target group under discussion here. (s. 33)

Lainauksen alussa kohderyhmän nuorille myönnetään liikkumavaraa eri kategorioiden välillä – sosiaalinen tausta ei määrittele yksilön kykyjä, vaan jokaisella on mahdollisuus yltää ”korkeammalle”. Lopussa näille mahdollisuuksille kuitenkin osoitetaan ehtoja, kuten itseluottamus ja kypsyyt, ja korkeamman tason sosiaaliset kyvyt suljetaan taas kohderyhmän nuorten ulkopuolelle. Näin klassisen liberalismiin ideaalit yhtyvät edistyneen liberalismiin riskiajatteluun. Kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet, mutta tietyt ryhmät eivät vielä osaa hyödyntää näitä mahdollisuuksia. Nämä tietyt ryhmät tarvitsevat siten apua, eivät hyvinvointivaltiollista hoivaajaa, vaan liberaalia yksilösubjektia vahvistavaa ”personal traineria”, joka tarjoaa kohderyhmän nuorille toimijuutta muun muassa käytännön tehtävissä:

Virtually every young person from socio-economic target group has some kind of practical skill whether it be experience as a plumber, a talent for cooking or experience in making hand puppets. (s. 25)

Paitsi, että aineistossa näyttäytyy hierarkkinen asetelma sosiaalisten ja käytännöllisten tehtävien välillä, näkyy siinä myös hierarkkinen asetelma eri vapaaehtoisroolien välillä. Otollisimmassa asemassa ovat do'ers nuoret, vaikkakin aineistossa myös heidän toimijuuden tasoonsa liitetään ehtoja:

A do'er may have the life experience and maturity to take on certain (limited) amounts of responsibility within a host project. (s. 37, alleviivaus lisätty)

Siinä, missä do'er-nuorten katsotaan pystyvän jo melko aktiivisesti osallistumaan vastaanottavan projektin toimintaan, on tilanne hyvin erilainen etenkin observer-nuorten

kohdalla. Seuraavassa lainauksessa eräs observer-nuorille suunnatun vapaaehtoistyöprojektin työntekijä kuvaa toiminnan tavoitteita:

It is important to remember that in this context the word "skills" does not mean learning how to work in a shop or run heavy machinery. This is already too advanced for our young people. They need to learn the first steps: getting out of bed in the morning, taking a shower, eating breakfast, getting to work on time, saying hello to your colleges... these things are best learned through example and that is exactly what is happening when the young people observe how regular working people behave and interact. (s. 40)

Käytännön tehtävät saavat siten observer-nuorten kohdalla hyvin erilaisia merkityksiä kuin esimerkiksi do'er-nuorten kohdalla. Observer-nuorten ei edes odoteta osallistuvan projektin varsinaiseen toimintaan. Sen sijaan jo siinä, että he seuraavat "tavallisten työtätekevien ihmisten" päivittäisiä rutiineja, on tarpeeksi aktiviteettia näille nuorille. Edellisessä lainauksessa nuorten toimijuus on täysin poiskarsittu ja sen sijaan korostuu kahtiajako kasvattaja–kasvatettava, jossa kasvatettavan rooli on imitoida kasvattajan toimia. Kasvattajan esimerkit toimivat normatiivisina "normaalin elämän malleina", jotka nuoret on opittava sisäistämään. Lyhytkestoisen EVS-projektin nuorisotyöntekijä saa siten keinoemon roolin, jolla pyritään paikkaamaan nuoren keskeneräistä sosialisatiota elämän perustoimintoihin.

Kaiken tavoite: pehmeiden taitojen oppiminen

Käytännön tehtävien kautta kehittyvät pehmeät taidot edustavat totunnaistamisen tekniikan viimeistä, mutta lyhytkestoisen EVS:n piilo-opetussuunnitelman keskeisintä osa-aluetta. Lyhytkestoisessa EVS:ssä pehmeiden taitojen katsotaan kehittyvän käytännön työtehtävien ohella. Käytännön tehtävät ovat siten oppaan mukaan metodi, jonka avulla lyhytkestoinen EVS vastaa nuorten akuuteimpiin oppimistarpeisiin. (s.21). Pitkäkestoisen EVS:n tarjotessa nuorille pääasiassa sosiaalialan töitä, nähdään lyhytkestoisessa EVS:ssä konkreettiset käytännön tehtävät kohderyhmälleen sopivampana toimintamuotona. Opitut käytännön taidot eivät siten yksistään riitä pärjäämään todellisessa elämässä, vaan siksi tärkeämpään rooliin nousevatkin ne pehmeät taidot, joita näiden yksinkertaisten

käytännöntehtävien kautta on nuorten mahdollista oppia. Käytännön tehtävät kehittävät nuorten pehmeitä taitoja kuin salaa:

The secret strenght of practical tasks is that they offer a two-sided learning experience. On one level, practical tasks give volunteers the opportunity to try out different kinds of hand-on activities. Through these tasks they can learn many types of practical skills which can be used later in life. On another level, the practical skills gained through these tasks are accompanied by a wide variety of soft skills. (...) This two-sided learning is particularly beneficial to young people in the socio-economic target group. Improving their soft skills is often the first step in a larger process to help them reach longterm goals. (s. 25–26)

Siinä, missä käytännön taidot ovat itse vapaaehtoistyössä opittuja uusia taitoja, kuten veneen rakentaminen tai käsinukkien valmistus, ovat pehmeät taidot puolestaan käytännön taidoista seuraavia taitoja, kuten kyky kommunikoida ja toimia ryhmässä, mutta myös laaja sfääri itsehallinnan taitoja. Nuorten pehmeiden taitojen kehittäminen korostaa vapaaehtoistyön merkitystä epämuodollisena *kasvatuksena* puhtaimmillaan. Oppimisen salamyhkäisyyden korostus saa kuitenkin pohtimaan, onko itse *oppiminen* (nuoren näkökulmasta) enää epämuodollista vaiko informaalia piilo-oppimista (vrt. luku 2.3.). Pehmeitä taitojahan ei varsinaisesti opetella, vaan ne opitaan, kuin vaivihkaa, käytännön puuhastelun ohessa. Epämuodollinen oppiminen sen sijaan pohjaa selkeisiin itsenäisesti määriteltäviin tavoitteisiin ja korkea-asteiseen itsekontrolliin suhteessa oppimiseen ja sen tuloksiin (Rinne & Salmi 1998, 150). Tämä ristiriita pyritään lyhytkestoisessa EVS:ssä ylittämään korostamalla sitä, että nuorten tulee, viimeistään vapaaehtoisjakson päätyttyä, tiedostaa, että oppimista on tapahtunut:

..it is important for youth workers to make the link from manual activities to the long-term learning plan and the individual's pathway. They must help each individual recognize the link between the tasks and the learning on practical as well as on social level. (s. 34)

Puuhastelun kautta oppiminen näyttäytyy siten keinona, jolla kohderyhmään kuuluvat kouluallergikot saadaan mukaan epämuodollisen oppimisen piiriin. Vaikka itse oppiminen tapahtuukin salaa, on ohjelman kokonaisuuden kannalta erittäin tärkeää, että

yksilö ymmärtää EVS-vapaaehtoistyössä tapahtuneen epämuodollisen oppimisen ja osaa linkittää sen omaan elämänsäkuuluunsa:

If a young person cannot recognize how the EVS ST experience directly relates to their needs and their situation, then there is a danger that the Short Term project will take place in a vacuum with no link to the individual's real life: past, present, or future. (s. 17)

Pehmeiden taitojen oppiminen edustaa siten totunnaistamisen tekniikan viimeistä, mutta kaikista keskeisintä osa-aluetta johon roolien määrittelyllä ja käytännön tehtävillä pyritään. Tällaisen oppimismenetelmän katsotaan sopivan erityisen hyvin kohderyhmän nuorille, joilla saattaa olla huonoja kokemuksia muodollisesta opiskelusta eikä mielenkiintoa teoreettisten asioiden pohdiskelulle. Kun muodollinen koulutus liitetään teoreettisuuteen, yhdistyy epämuodollinen oppiminen käytäntöön, omaehtoisuuteen ja hauskanpitoon. Epämuodollisen oppimisen kautta kehittyviä pehmeitä taitoja, kuten itsetuntoa, ei kuitenkaan pidetä itseisarvona sinänsä, vaan keinona ylittää esteitä, joita nuorilla on sijoittumisessaan koulutus- ja työmarkkinoille.

EVS short term can be a dynamic and fun learning experience. It is a unique alternative to formal learning settings (e.g. schools or institutes) which may have little to offer young people in the fewer opportunity target group. (...) This development of soft skills is quite different from what is learned in more formal settings like vocational training, This form of personal development is especially useful for young people from the "fewer-opportunity" target group whose professional development may be blocked by their lack of social and inter-personal skills. (s. 12–13)

Kuten edellisessä lainauksessakin kävi ilmi, ollaan nuorten sosiaalisista taidoista kovin huolissaan. Lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä nuorten sosiaalisten taitojen kehittymiseen pyritään etenkin vertaisoppimisen keinoin. Nuoret työskentelevät ryhmissä saavuttaakseen jonkun yhteisen tavoitteen. Hallinnan analytiikan näkökulmasta tätäkin yhteisöllisyyttä voidaan kuitenkin tarkastella muun muassa normatiivisen vallan käytön näkökulmasta. Yhteisöllisyyteen kätkeytyä hallinta tulee esille selkeästi muun muassa seuraavassa lainauksessa, jossa kuvaillaan Saksassa sijaitsevaa Sealand -nimistä projektia.

Projektin tehtävänä on opettaa nuoret purjehtimaan. Lisäksi vapaaehtoiset rakentavat oman pienen veneen.

When you are on a ship, it is not possible to avoid your responsibilities. For example, if you choose not to obey the authority of the captain, then you endanger the ship and the crew. You have to learn to play your role, carry out your duties, and be part of the crew.
(s. 28)

Lainaus rakentaa kuvaa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista vastuuta pakoilevina yksilöinä, joiden vastuuttomuus näyttäytyy jopa hengenvaarallisena uhkana muulle miehistölle (yhteisölle). Nuoriin kohdistuu veneessä normatiivista valtaa, koska selviytyäkseen tehtävästä on nuoren opittava hahmottamaan ja noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Sääntöjen noudattamisen lisäksi nuori oppii kunnioittamaan auktoriteettia sekä hoitamaan ne vastuut, jotka hänelle on annettu. Koska nuoret ovat laivalla keskenään, on vallan käyttö siirtynyt selkeästi pois muun muassa projektin vastuuhenkilön käsistä nuorten sosiaalisessa toinen toisiaan.

5.3 Hallinnan kohteena olevat identiteetit

Olen lähestynyt tutkimusongelmaani ”Miten lyhytkestoinen EVS pyrkii lisäämään nuorten elämänhallintaa” tähänastisessa analyysissä kahdesta eri näkökulmasta. Analyysin ensimmäisessä luvussa pohdin millaisiin rationaliteetteihin tai lainalaisuuksiin lyhytkestoinen EVS pohjaa. Toisessa analyysiluvussa kävin aineiston pohjalta läpi niitä hallinnan tekniikoita ja menetelmiä, joiden avulla nuorten käyttäytymiseen pyritään lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä vaikuttamaan. Tässä analyysiluvussa siirrytään tarkastelussa nuorten elämänhallinnan yksilöpoliittiselle tasolle. Millaisia identiteettejä lyhytkestoinen EVS kohderyhmän nuorille tarjoaa? Millaiset nuorten identiteetit ovat muutoksen kohteena ja millaisen muutoksen? Olen tässä tutkimuksessa valinnut identiteetin käsitteen kuvaamaan hallinnan seurauksena nuorille syntyviä eri kategorisointeja. Yhtäläillä voisi puhua esimerkiksi subjektipositioista, joita käytetäänkin usein analysoitaessa valtasuhteissa (esim. Wetherell & Potter 1992, 78). Olen kuitenkin päättänyt käyttämään identiteetin käsitettä käsillä olevassa analyysissä, koska se tarjoaa enemmän liikkumavaraa teoreettisten lähtökohtieni puitteissa.

Kuten aikaisemmissa luvuissa on käynyt ilmi, ei lyhytkestoisen EVS:n kohderyhmä ole homogeeninen, vaan siihen osallistuvat nuoret saattavat tulla hyvin eri lähtökohdista, saattavat kamppailla hyvin erilaisten ongelmien kanssa ja siten heihin myös kohdistetaan hyvin erilaisia toimenpiteitä elämänhallinnan parantamiseksi. Paikansin aineistosta kolme eri identiteettiä, joihin liitetyt huolet vaihtelivat suuresti. Nämä identiteetit ovat *eksynyt lammas*, *vastuuton karkulainen* ja *ennakkoluuloinen erakko*. Identiteeteistä ensin mainittuun, eksyneeseen lampaaseen, yhdistyi selkeästi eniten hoivapuhetta, siinä missä muihin identiteetteihin kohdistuvat toimenpiteet saivat enemmän kasvatuksellisia piirteitä.

Esittelen tässä luvussa edellä mainittuja identiteettejä ja vertailen samalla niiden suhdetta edistyneen liberalistisen hallinnan ihanteellisiin subjektikategorioihin. Millaisia ovat ne kohderyhmän nuoriin kiinnitetyt ominaisuudet, joista nuoret tulee ”vapauttaa”? Moderneille länsimaisille yhteiskunnille tyypillinen hallinnallisuuden eetos perustuu ajatukseen vapaista yksilöistä eli yksilösubjekteista, jotka hallinnoivat ja normalisoivat itse itseään. Tämä hallinnointi ja normalisointi toteutuu niin sanottujen hallinnan minätekniikoiden kautta. Minätekniikoiden tavoitteena on vahvistaa nuoren yksilösubjektia, karsimalla pois nuoren identiteetin epäsuotuisia ominaisuuksia, kuten vastuuttomuutta ja riippuvaisuutta. Minätekniikat ovat siten käytäntöjä, joiden avulla yksilöt pyritään saamaan kiinnittämään minäänsä ”positiivisia” ominaisuuksia. Käytännössä hallinnan tekniikoiden ja minätekniikoiden erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa, koska hallinnan perustuessa yksilöiden vapauteen, voi minätekniikoita pitää myös hallinnan tekniikoiden edellytyksenä (Burchell 1996, 21).

Eksynyt lammas

Eksynyt lammas on nuori, joka vaeltaa maailmassa ilman turvaa ja määränpäättä. Nuoren katsotaan olevan eksynyt paitsi laumastaan (yhteiskunnasta) myös omasta itsestään, johon viittaa muun muassa seuraava lainaus:

These are young people who lack direction and have almost no sense of identity. They don't know who they are or what they can do. (s. 32)

Itsetuntemus on itsehallinnan edellytys. Pystyäkseen hallitsemaan elämäänsä nuoren on ennen kaikkea tunnettava itsensä, tai kuten Paju ja Vehviläinen (2001, 114) sen muotoilevat: oltava oman itsensä asiantuntija. Itsetuntemuksen korostus pohjaa ajatukseen vapauttaa minästään siihen kuulumattomia ”virheellisiä” elementtejä, kuten riippuvaisuutta ja vastuuttomuutta, joiden sijaan yksilön tulee osata kontrolloida itseään niin, että hänen valintansa kuvastavat hänen todellista sisäistä minuuttaan (ks. esim. Rose 1995, 44–45). Pajun ja Vehviläisen (2001, 114) mukaan nyky-yhteiskunnassa eläminen edellyttääkin kaikilta yksilöiltään ja etenkin nuorilta jatkuvaa identiteettityötä. Elämänhallinnan peruspilareita ovat siten esimerkiksi vahva itsetuntemus, itseluottamus ja perustavan tasoinen tunne turvallisuudesta. Yksilön on pystyttävä vastaamaan kysymyksiin, kuten ”kuka minä olen?” ja ”mikä minusta tulee?” Lyhytkestoisen EVS:n nuorten kohdalla tehtävä ei ole kuitenkaan helppo, koska heiltä puuttuu luottamus yhteiskuntaan ja sen tarjoamiin tukipalveluihin, kuten seuraavassa lainauksessa käy ilmi:

Many youngster find voluntary service at a time when they are already in deep difficulties. At this stage, they have often lost faith in general social programmes.(s. 19)

Elämänhallinta edellyttää siten myös tämän luottamuksen palauttamista. Eksynyt lammas ei palaa laumansa ja paimenensa tykö, ellei luota näihin. Lyhytkestoisen EVS:n yhtenä tehtävänä voidaan siten nähdä tämän luottamuksen palauttaminen. Luottamus on tärkeää, koska muuten nuori vetäytyy itseensä tai ”vääriin” sosiaaliin ympäröihinsä. Rosen (1995, 45) mukaan edistyneelle liberalismille tyypillistä minän vapautusta ei saavuteta vetäytymällä yhteiskunnasta, vaan jatkuvasti työstämällä itseään suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan muun muassa itsetutkiskelun ja minätekniikoiden avulla. Itseään toteuttava kansalainen on siten samalla sosiaalinen kansalainen. Muun muassa seuraavassa lainauksessa itsensä toteuttaminen yhdistyy siihen, että yksilö löytää sosiaalisen kansalaisen itsestään:

EVS ST gives young people a chance to do something they can take pride in. They can help others, feel needed, and discover that they too have something to contribute to society. (s. 12)

Yksilön tulee siten osata arvostaa itseään ja tämä arvostus syntyy juuri vapaaehtoistyön kaltaisessa osallisuudessa yhteiskunnan toimintaan. Kaikki osallisuus ei siten ole minän rakentumisen kannalta yhtäläisen arvokasta, vaan on osattava erottaa oikeat tavat vääristä. Myös tässä suhteessa itsetunnon kehitys on tärkeää. Vahva itsetunto auttaa yksilöä erottamaan jyvät akanoista. Itsetunnon kehittyessä nuoren kyky vastustaa sosiaalista painetta kasvaa, joka kohderyhmän nuorten kohdalla tarkoittaisi välttymistä ajautumiselta muun muassa rikollisuuden, huumeidenkäytön ja muun yhteiskunnallisesti epätoivotun toiminnan piiriin. Itsetunnon vahvistumisen myötä nuoret pystyvät myös korvaamaan vanhaan minäänsä liitettyjä virheellisiä rakennusaineita uusilla, mikä näkyy hyvin seuraavissa lainauksissa:

Doing practical tasks gives the young people a feeling of accomplishment. They are no longer "a nothing"; practical tasks teach them skills. They are no longer "just an alcoholic" or "a worthless criminal"; thanks to the practical tasks they know how to sail, they can make boats, they can tie knots, they can speak German, and so on. (s. 33)

Such projects (lyhytkestoinen EVS) offer a unique chance to discover who you are as an individual away from your home situation and the old labels you may have carried with you for years. (s. 43)

Lainauksissa on vahvoja hoivapuheen elementtejä. Nuorissa nähdään potentiaalia vaikka mille, kunhan vanhat nuorten minäkuviin liitetyt ominaisuudet saadaan karsittua pois, tai kuten edellisissä lainauksissa ilmeni, korvattua muilla ”paremmilla” ominaisuuksilla. Lainauksissa korostuu näkemys nuorista ympäristönsä uhreina, jotka ovat kulkeneet elämänsä ”väärin kyltitettyinä”. Siirtämällä nuori toiseen ympäristöön, kyltit jäävät taakse ja nuori pystyy aloittamaan minänsä rakentamisen puhtaalta pöydältä. Nuoriin liitetyt kyltit eivät pelkästään viittaa epäsosiaaliseen käyttäytymiseen vaan myös passiivisuuteen:

Practical tasks take young people out of the role of passive consumers by giving them a change to feel useful and an opportunity to make their own form of active contribution to society. (s. 49)

Edellisestä lainauksesta poikkeuksellisen tekee se, että se on ainoa aineistosta löytynyt kohta, jossa näkyy passiivinen-aktiivinen jaottelu. Tämä oli mielestäni yllättävää, koska EVS:n (niin pitkäkestoisen kuin lyhytkestoisenkin) tavoitteena on julkilausutusti nuorten aktiivisen kansalaisuuden lisääminen. Aktiivisesta osallistumisesta aineistossa toki puhutaan paljon, mikä on näkynyt tässäkin luvussa. Vaikuttaakin siltä, että aktiivisen osallistumisen vastakohtana näiden nuorten kohdalla ei ole osallistumattomuus tai passiivisuus, vaan vääränlainen osallistuminen ja vääränlainen aktiivisuus. Edellisessä lainauksessa mielenkiintoisen vivahteen antaa myös viittaus ”omanlaiseen aktiiviseen osallistumiseen” (*own form of active contribution*). Viittaus saa enemmän sisältöä seuraavan lainauksen valossa, jossa eräs nuorisotyöntekijä pohtii lyhytkestoisen EVS:n pitkän tähtäimen merkityksiä siihen osallistuville nuorille:

In our organisation, we are very realistic. A three week artistic programme does not achieve the high abstract aims of the EVS programme like active citizenship. However, we are the step into active citizenship and such we play a very important role. (s. 39)

Lyhytkestoiseen EVS:ään osallistuvien nuorten aktiivinen osallisuus ei siten aineiston valossa vaikuta viittaavan aktiiviseen kansalaisuuteen demokraattisena osallistumisena, vaan aktiiviseen toimintaan, joka kyllä kohdistuu vapaaehtoistyössä ympäröivään yhteisöön, mutta jonka tarkoituksena on ennemminkin saada nuori osallistumaan aktiivisesti oman itsensä kehittämiseen. Tällainen itsensä kehittäminen ja sen avulla katsottu työllistymismahdollisuuksien lisääntyminen näyttäytyvät siten edellytyksinä korkeamman tason aktiiviselle kansalaisuudelle.

Eksyneen lampaan identiteetti saattaa ensisilmäyksellä saada hyvin kirjavan skaalan erilaisia merkityksiä. Punaisena lankana on kuitenkin näkemys nuorista, joilla on minäkäsitys kateissa ja tarvitsevat siten apua tämän uudelleen löytämisessä. Eksyneen lampaan identiteetti on siten samalla hukassa oleva identiteetti. Eksyneen lampaan käsitteessä näkyvä kristillinen vivahde ei myöskään ole sattumaa. Kuten luvussa 3.3 esittelin, voi edistyneen liberalismiin mukaisesta hallinnasta löytää myös kristillisestä sielunhoidosta kumpuavia aatteita. Näkemys pelastumisesta ei kuitenkaan Foucault'n (1982, 215) mukaan viittaa tässä yhteydessä kuoleman jälkeiseen olotilaan, vaan pelastumiseen ”tässä ja nyt”. Tällaista pelastumisajatusta tukee aineistossa näkyvä

huolehtimisen eetos, joka pyrkiin ohjaamaan nuoria kohti terveellisempiä (niin fyysisesti kuin psyykkisestikin) ja turvallisempia elämäntapoja.

Vastuuton karkulainen

Vastuuton karkulainen on nuori, joka ei osaa ottaa vastuuta itsestään, muista ihmisistä eikä siitä ympäristöstä jossa elää. Vastuunoton tarve omasta itsestään korostuu muun muassa puheissa, joissa nuorilta katsotaan puuttuvan itsekuria, pitkäjännitteisyyttä ja tavoitteellisuutta. Sen sijaan he päätyvät kerta toisensa jälkeen karkaamaan elämän eteen tuomista haasteista:

Some individuals have started training courses, only to quit them before gaining any official qualification. This is a common pattern – starting something but not having the will, discipline or capacity to finish it. (s. 26)

Kuten edellisessä lainauksessa käy ilmi, nuorilta katsotaan puuttuvan joko halua tai kykyjä saattaa aloittamansa tehtävät päätökseen. Sen sijaan nuoret päätyvät kerta toisensa jälkeen karkaamaan tilanteista, tietämättä kuitenkaan minne mennä:

These young people are often trying to escape from negative situations. In practice it seems they are eager to leave their situation behind, but at the same time they don't know where to go. (s. 26)

Itsekurin käsite liittyy vahvasti vapauden käsitteeseen, koska edistyneen liberalismien mukainen hallinta pohjaa ajatukseen vapaista itseään hallitsevista yksilöistä. Hallinta kuitenkin ei luo vapautta, vaan antaa sille vain muodon (Dean 1999, 13). Vapautta voi siten pitää yhtenä hallinnan strategiana, joka pyrkii sisällyttämään kurinpitovallan osaksi yksilöiden luonnollista toimintaa. Vaikka moderni identiteetti pohjaa vapauteen, on kaaoksen välttämiseksi hallinnan minätekniikoiden tehtävä tuottaa käyttäytymismalleja, jota auttavat hallitsemaan tätä vapautta. Elämänhallinnan voi siten nähdä yksilön kykyä ”pitää itsensä kurissa” sen sijaan että lankeaisi aina ympäristön eri houkutuksiin. Vastuuttomalta karkulaiselta tämä kyky puuttuu, joten hänen katsotaan olevan

kykenemätön suunnistamaan tässä vapauden yhteiskunnassa, kuten edellisen lainauksen viimeinen lause ”they don't know where to go” antaa ymmärtää.

Ellei nuori osaa käsitellä vapautta, voi se olla hänelle jopa ahdistavaa. Tästä antaa viitteitä muun muassa seuraava lainaus, jossa eräs nuorisotyöntekijä pohtii sitä, miksi jotkut sosiaaliset tehtävät (tässä tapauksessa nuorisotalolla työskentely) voivat olla nuorille liian vaativia verrattuna konkreettisiin käytännön tehtäviin:

A youth centre environment is too open for these young people and that puts them under a lot of pressure. Consequently, it is too easy for the young people to keep running away in a project of this kind. In contrast, working on practical tasks is something they can do at their own pace. If they spend an entire day working quietly to fit one plank of wood, that's fine because the volunteer can see what they are doing and they see the direct result of their efforts. (s. 33)

Edellisessä lainauksessa oleva ilmaus ”something they can do at their own pace” antaa viitteitä siitä, että myös käytännön tehtäviin liittyy tietynasteinen vapaus. Tällöin vapauden harjoittamisen kenttä on kuitenkin nuorisotaloa huomattavasti kapeampi ja kontrolloidumpi. Tämä viittaa siihen, että nuorille pyritään antamaan vain se määrä vapautta, joka heidän katsotaan voivan realistisesti hallita.

Vastuuttoman karkulaisen puutteellinen itsekuri heijastuu monessa kohtaa puheessa vapaaehtoistyön kautta kehittyvistä pehmeistä taidoista. Muun muassa Sealand- nimisen vapaaehtoistyöprojektin kautta kehittyviksi pehmeiksi taidoiksi luetellaan ”*self-discipline; to work without taking a break*” ja ”*to complete a task from start to finish*” (s. 27). Yksi Everything's possible -nimisessä vapaaehtoistyöprojektissa kehittyvä pehmeä taito on puolestaan ilmaistu seuraavasti: ”*An understanding that hard work now will pay off later*” (s. 29). Kaikki nämä taidot viittaavat vahvasti näkemykseen itsekurin tärkeydestä yksilön elämänhallinnalle. Edellisissä lainauksissa itsekuri kohdistuu nimenomaan työhön ja tuokin vahvasti mieleen protestanttisen työetiikan eetoksen, jossa korostuu juuri kurinalainen ajankäyttö ja mahdollinen palkkiosta pidättäytymisen ihanne. Työ on itseisarvo ja jo sellaisenaan hyvää ja arvokasta. (esim. Airaksinen 1993.) Varsinkin viimeinen lainauksista on kuitenkin vahvassa ristiriidassa nykyajan työn todellisuuden

kanssa. Työmarkkinat ovat epävakautuneet, jo pitkän työuran tehneitä ihmisiä pistetään kilometritehtaalle, eikä edes pitkälle kouluttautuminen takaa työllistymistä.

Paitsi, että vastuuttomalta karkulaiselta puuttuu tarvittava määrä itsekuria, puuttuu häneltä myös haluja tai kykyjä ottaa vastuu muista ihmisistä:

The programme is a means to encourage young people to take responsibility for themselves and for their own communities. (s. 12)

Lainauksessa heijastuu edistyneelle liberaalille hallinnalle tyypillinen näkemys siitä, että yksilön on osattava ottaa vastuu paitsi itsestään, myös lähimmäisistään. Koska yhteiskunnan ei enää katsota olevan velvollinen vastaamaan kaikista yksilöiden tarpeista, muodostuu yhteisöstä merkittävä tukiverkko yksilöiden elämänhallinnan kannalta. Rose (1999, 100) viittaa tähän hallintakäytäntöjen muutokseen puhuessaan ”sosiaalisen kuolemasta”. Tällä hän viittaa sosiaalisten vastuiden ja velvollisuuksien siirtymään yksilö-yhteiskunta -suhteesta yksilö-yhteisö -suhteeseen, jolloin myös yksilöitä on mahdollista hallita yhteisöjen kautta (Rose 1999, 176).

Yhteisön lisäksi nuorten tulee oppia ottamaan vastuu ympäristöstä. Vapaaehtoistyön kautta kehittyviksi pehmeinä taitoina pidetään siten myös ympäristön huomioonottamista (s. 29) ja luonnon kunnioittamista (s. 27). Teoreettisten lähtökohtieni valossa myös tällaista puhetapaa voi tarkastella yksilöllisenä vastuullistamisena, joka on hyvin tyypillistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. Tällaista, yksilölliseen asennemuutokseen perustuvaa lähestymistapaa on kritisoitu muun muassa siitä, että ympäristöongelmien yhteiskunnallinen perusta ja historiallisuus jää tällöin helposti huomioimatta (esim. Matthies 1992, 28).

Ennakkoluuloinen erakko

Ennakkoluuloinen erakko on nuori, joka on elänyt ”irrallaan muusta maailmasta” ja jolla saattaa tästä syystä olla kehittynyt hyvinkin vahvoja ennakkoluuloja erilaisia ihmisiä ja elämäntapoja kohtaan.

Young people from socio-economically disadvantaged backgrounds often have never had a chance to meet people from abroad, hear foreign languages, or even taste foreign food. It is therefore no surprise that they mistrust foreigners or anyone who is not like them. Although a volunteer can learn different practical tasks in a workcamp, this is absolutely not the main objective. It is far more important to start the process of building up mutual understanding and breaking down prejudices. (s. 31)

Nuorten tulee oppia kunnioittamaan erilaisuutta, suvaitsemaan erilaisia elämäntapoja ja luottamaan uusiin ihmisiin. Lainauksen viesti kuvastaa monikulttuurisuuskasvatuksen periaatetta, jossa kulttuuristen ennakkoluulojen nähdään olevan seurausta tietämättömyydestä. Tietoa, tässä tapauksessa kokemuksellista tietoa, lisäämällä pyritään siten helpottamaan erilaisten ihmisten yhteiseloä monikulttuuristuvissa yhteiskunnissa. Monikulttuurisuuskasvatuksen käsite kattaa monia näkökulmia, mutta etenkin niin sanotun interkulttuurikasvatuksen ominaisuudessa se viittaa juuri aktiiviseen kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta syntyvään keskinäisen ymmärryksen lisääntymiseen, josta myös edellisessä lainauksessa oli kyse (esim. Räsänen 2000). Suvaitsevaisuuspuheen läsnäolo kansainvälistä vapaaehtoistyötä käsittelevässä tekstissä ei ole suinkaan yllätys. Merkillepantavaa kuitenkin lyhytkestoisen EVS:n kohderyhmän kannalta on se, että suvaitsevaisuus näyttäytyy vain nuorilta puuttuvana ominaisuutena, ennemmin kuin nuoriin itseensä kohdistuva puheena. Nuorten täytyy oppia suvaitsemaan muita elämäntapoja, mutta nuorten omia elämäntapoja ei silti tarvitse suvaita. Tämä voi olla seurausta ainakin kahdesta tekijästä. Ensinnäkin suvaitsevaisuuspuhe tässä yhteydessä todennäköisesti ”unohtaa” erot nuorten välillä ja keskittyy eroihin kulttuurien välillä. Toisaalta, osittain edellisestä seuraten, nuoret saatetaan tässä kontekstissa määrittää valtakulttuurinsa edustajiksi, joiden tulee oppia suvaitsemaan vähemmistökulttuurien edustajia, kuten maahanmuuttajia. Tällaisenaan diskurssi sulkee siten esimerkiksi maahanmuuttajanuoret kyseisen lyhytkestoisen EVS:n kohderyhmän ulkopuolelle, vaikkakin he ovatkin yksi EU:n nuoriso-ohjelman inklusiopolitiikan kohderyhmä.

Siinä, missä aikaisemmin esitelty 'eksynyt lammas' oli nuori, jonka yksilöllisyyttä tuli kehittää, on 'ennakkoluuloinen erakko' nuori, jonka yksilöllisyys pitää saattaa tasapainoon ympäröivän yhteisön kanssa. Liika yksilöllisyys ei siten ole hyvästä, vaan nuoren tulee

myös osata sopeutua. Ennakkoluuloisella erakolla minän suhde muihin ihmisiin vaatii siten tasapainottamista, kuten seuraavassa lainauksessa käy ilmi:

Going abroad has profound impact on a person's own identity. It changes their place in relation to others. They start to realize that Life is not all about them and it's not all for them. The experience changes their reality. (s. 43)

Edellisessä lainauksessa ennakkoluuloisuus ei siten palaudu suvaitsemattomuuteen, vaan itsekkyyteen. Nuorilla ei ole kykyä ja halua kunnioittaa erilaisuutta, koska he näkevät itsensä jumalan kaltaisina – koko maailman keskipisteinä. Tällainen näkemys nuorista on jyrkässä ristiriidassa hoivapuheen kaltaisen uhripuheen kanssa. Sen sijaan, että nuoria tulisi ohjeistaa ottamaan omat ohjat elämästään, tulee heidät palauttaa maan pinnalle ja nöyryyttää. Tässä muodossa elämönhallinta saa vahvoja sosiaalisia ulottuvuuksia. Yksilön ei tule vain hallita omaa elämäänsä, vaan jatkuvasti arvioida omaan minäänsä suhteessa muihin ympärillä eläviin. Löydettyään tasapainon minän ja sosiaalisen välille, heidän eteensä avautuu suorastaan uudenlainen maailma:

The young people discover difference and that there is new colour in the world. They discover that other people are rich for them, and that they can be rich for others. (s. 43)

Tällainen puhetapa vastuullistaa nuoria vahvasti. Nuori nähdään omien ennakkoluulojensa vankina, joista vapautumisen katsotaan olevan ensisijaisen tärkeää nuorten elämönhallinnan kannalta. Seuraavassa lainauksessa, joka on otettu VIA-nimisen Belgialaisen vapaaehtoistyöprojektin kuvauksesta, lyhytkestoisen EVS:n mahdollistama nuorten välinen monikulttuurinen keskustelu saa jopa paatoksellisia piirteitä:

By living and working together, volunteers can gain new insight into other cultures and other ways of life. VIA believes that this contact leads to mutual understanding and forms the basis for peaceful co-existence, solidarity and justice for all people. (s. 30)

Hieman karrikoiden edellisen lainauksen voi lukea myös toisin: Globaali eriarvoisuus ihmisten välillä on nuorten vastuulla. Suvaitsevaisuus on kaiken a ja o. Lainauksen

pohjalta herää ajatus: onko kaikki kuitenkin niin yksinkertaista? Onko globaali tasa-arvoisuus ja rauhanomainen yhdessäelö vain yksilöiden tahdon asia?

5.4 Kokoavia ajatuksia

Kuten aikaisemminkin on tullut ilmi, puhutaan aineistossa tiheään ”nuorten akuuteista oppimistarpeista” (most urgent learning objectives). Näin tutkimuksen loppuvaiheessa on hyvä palata tähän käsitteeseen ja pohtia, mitä näillä oppimistarpeilla on oikein tarkoitettu. Nuori voi oppia lyhytkestoisessa EVS:ssä monia eri asioita kuten käytännön taitoja, sosiaalisia taitoja, uuden kielen ja niin edelleen. Akuuteimmat oppimistarpeet kuitenkin menevät paljon syvemmälle ja paikantuivat aineistosta vasta analyysin viimeisissä vaiheissa, eli pohtiessani nuoriin liitettyjä eri identiteettejä. Identiteetit eivät teoreettisten lähtökohtieni valossa ole ”yksilöiden omaisuutta”, vaan nuorten elämänhallintapuheen tuottamia asemia, joihin liitetyt oppimistarpeet vaihtelevat suuresti. Olen koonnut eri identiteetteihin liitetyt akuutit oppimistarpeet taulukkoon 2.

TAULUKKO 2. Nuorten akuutit oppimistarpeet lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä

<i>Eksynyt lammas</i>	<i>Vastuuton karkulainen</i>	<i>Ennakkoluuloinen erakko</i>
Itsetuntemus	Itsekuri	Suvaitsevaisuus
Itseluottamus	Tavoitteellisuus	Sopeutuvaisuus
Luottamus muihin	Vastuu itsestä, muista ja ympäristöstä	Nöyryys ja kohtuus
Itsearvostus		

Eksyneen lampaan tulee muun muassa vahvistaa ”oman itsensä asiantuntijuutta” ja sitä kautta luottamusta itseensä ja muihin ihmisiin. Vastuuttoman karkulaisen puolestaan tulee kehittää kurinalaisuuttaan sekä oppia ottamaan vastuu itsestään ja ympäristöstään. Ennakkoluuloisen erakon akuutein oppimistarve oli ymmärtää ”oma pienuutensa” ja oppia suvaitsemaan erilaisia kulttuureja ja elämäntapoja. Näiden eri oppimistarpeiden ja niitä edistävien tekniikoiden kautta nuoriin pyritään iskostamaan normatiivisia näkemyksiä siitä, mitä on olla ”kunnon kansalainen”. Näin lyhytkestoinen EVS pyrkii käytännön puuhastelun ja mukavan yhdessäolon keinoin vahvistamaan nuorten ”aitoa”

yksilösubjektia, joka on samalla normalisaation ideaali lopputulos. Aineistosta paikantamissani akuuteissa oppimistarpeissa on siten vahvoja hallinnan minäteknisiä piirteitä, koska niiden tavoitteena on saada nuori hallitsemaan itse itseään. Sisällöltään nämä oppimistarpeet myös vastaavat pitkälti psykologialähtöisestä coping-teoriasta tuttuja sisäisen elämähallinnan elementtejä (ks. luku 3), mikä kertoo siitä, ettei governmentality- ja coping-elämähallintaa todellakaan voi pitää toisilleen vastakkaisina. Analyysini mielestäni kuitenkin kyseenalaistaa näiden ominaisuuksien luonnollisuuden ja itsestäänselvyyden osana nuoriin kohdistuvaa elämähallintapuhetta. Tätä luonnollisuutta olen purkanut etenkin pyrkimällä paikantamaan aineistosta edistyneelle liberaalille hallinnalle tyypillisiä piirteitä. Voiko lyhytkestoisen EVS:n katsoa tukevan edistyneen liberalismiin mukaisen yksilösubjektin kehittymistä? Entä miten paikantamani hallinnan tekniikat suhteutuvat teoriaosuudessa esittelemiini edistyneelle liberaalille hallinnalle tyypillisiin tekniikoihin? Vastasin osittain näihin kysymyksiin jo analyysin yhteydessä, mutta pieni yhteenveto on silti tarpeen.

Edistyneen liberalismiin mukaista hallintaa?

Katson, että edistyneen liberalismiin mukainen hallinta on hyvin voimakkaasti läsnä lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoisuudessa. Esimerkiksi teoriaosuudessa esittelemäni kyseiselle hallinnalle tyypilliset autonomian, vapauden, vastuun ja riskin rationaliteetit olivat kaikki paikannettavissa myös aineistostani. Riskin rationaliteettia puoltaa jo lähtökohtaisesti se, että kohderyhmän nuoret nähdään lyhytkestoisen EVS:n kaltaisen väliintulon tarpeessa olevana riskiryhmänä. Nuorten riskit kartoitetaan tarkasti ennen maailmalle lähtöä moniammatillisen verkostoitumisen avulla ja sitä kautta mahdollistetaan tehokkaat ja yksilölliset toimenpiteet. Tällaisessa menettelytavassa on merkkejä edistyneelle liberalismille tyypillisistä suorituskyvyn tekniikoista. Kuten luvussa 3.3 esittelin, on suorituskyvyn tekniikoiden tarkoituksena juuri parantaa hallinnan eri toimijoiden tehokasta ja laadukasta työskentelyä. Toinen, nuorten riskeihin liittyvä edistyneelle liberalismille tyypillinen piirre, on riskien yksilöityminen. Yksilön on itse oltava valmis kohtaamaan elämän eteen tuomia vastoinkäymisiä ja siten myös kehitettävä niitä henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka mahdollistavat maksimaalisen tehokkaan riskintorjunnan.

Myös samaisessa luvussa 3.3 esittelemistäni kansalaisuuden tekniikat ovat selkeästi mukana lyhytkestoisen EVS:n pyrkimyksissä lisätä nuorten elämänhallintaa. Tämä korostui etenkin nuorten akuuteissa oppimistarpeissa, joista kaikki tähtäävät kansalaisuuden tekniikoiden tapaan muokkaamaan yksilöistä itsehallintaan kykeneviä yksilösubjekteja. Kansalaisuuden tekniikoihin kuuluvia, niin sanottuja valtaistamiseen pyrkiviä tekniikoita vastaavat ensinnäkin autonomiaa ja vapautta korostavat akuutit oppimistarpeet, jotka saivat identiteetistä riippuen hyvin eri muotoja. Esimerkiksi 'eksyneen lampaan' kohdalla autonomia ja vapaus olivat tavoitteita, jotka nuoren tuli vain ensin itse löytää, muun muassa itsetuntemustaan kehittämällä. 'Eksyneen lampaan' identiteetissä korostui siten vahvimmin yksilöllisyys, joka oli jotain tavoiteltavaa ja positiivista. 'Ennakkoluuloisen erakon' kohdalla yksilöllisyys näyttäytyi sen sijaan enemmänkin negatiivisena tekijänä, jonain, mitä nuorella saattaa olla jopa liikaa. Nuoren täytyy siten oppia myös kohtuullisuutta ja tasapainoa. Vastuun rationaliteetti korostui oletetusti vahvimmin 'vastuuttoman karkulaisen' identiteetissä. Kunnan kansalaiseksi tullakseen nuoren on opittava ottamaan vastuu paitsi itsestään myös lähimmäisistään ja ympäristöstään. Eniten aineistossa korostui vastuu itsestään ja itsensä kehittämisestä kohti kurinalaisempaa elämäntapaa.

Etenkin ”vastuuttoman karkulaisen” kohdalla korostunut vapauden kontrollointi sai pohtimaan, onko tässä kyse edistyneen liberalismien mukaisesta hallinnasta. Samoin nuoren fyysinen maasta toiseen siirtäminen tuntui saavan välillä jopa kurivallan muotoja. Onko ilmiselvästi rajoitettu vapaus vapautta lainkaan? Mitchell Deanin (1999, 132–134) mukaan myös liberaalista hallinnasta saattaa kuitenkin löytyä ei-liberaaleja piirteitä. Näin voi esimerkiksi olla asianlaita silloin, kun yksilö ei täytyä niitä kriteerejä, joiden nojalla hänet voitaisiin pitää autonomisena ja vastuullisena subjektina. Tällöin häneen saatetaan kohdistaa jopa kurinpidollisia toimenpiteitä, jotta hänet saataisiin nopeasti palautettua ”kunnan kansalaiseksi”. Näin yksilön vapautteen puuttutaan, jotta hän oppisi käyttämään sitä oikealla tavalla. Syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistuvana toimenpiteenä tässä vapautteen puuttumisessa voi siten nähdä ei-liberalistisia piirteitä, joiden tavoitteena kuitenkin on varmistaa, että tämä riskiryhmäksi luokiteltu väestöryhmä ottaisi omakseen edistyneen liberalismien mukaisen yhteiskuntanormin.

6.1 Kolme argumenttia

Analyysini pohjalta olen muotoillut kolme, osittain keskenään linkittyvää argumenttia liittyen tutkimusongelmaani: Miten lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön avulla pyritään tuottamaan nuorten yksilöllistä elämäntilannetta?

Argumentti numero 1: *Lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön diskursseissa nuorten yksilöllistä elämäntilannetta pyritään tuottamaan implisiittisesti rakennetuilla käsityksillä normatiivisesta kansalaisuudesta.*

Nuorten käyttäytymisen ja identiteettien muokkaaminen pohjaa vallan käyttöön tuottavana mekanismina. Vallan tuottavuus on foucault'laisen vallan käsityksen yksi keskeisimmistä piirteistä. Täten nuoriin kohdistuvaa normatiivista vallan käyttöä ei voi automaattisesti pitää riittävänä tai sortavana, vaan sen tavoitteena on nuorten omaksumat uudet tiedot ja taidot vallan käytön seurauksena (ks. Foucault 1982, 221). Argumentti kuitenkin haastaa pohtimaan nuoriin kohdistuvaa vallankäyttöä ainakin kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan pohtia esimerkiksi sitä, miten implisiittisyys tässä yhteydessä eroaa manipulaatiosta? Kuten analyysin yhteydessä jo pohdiskelin, voi lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä kuvata epämuodolliseksi kasvatukseksi, jonka puitteissa tapahtuva oppiminen on kuitenkin nuorten osalta informaalia. Siinä missä informaaliin oppimiseen kuitenkin liitetään yleensä (esim. Rinne & Salmi 2000, 151) ajatus sattumanvaraisesta asenteiden, taitojen ja tietojen omaksumisesta, kyseenalaistuu tämä "sattumanvaraisuus" lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön puitteissa vahvasti. Manipulaatio on vallankäytön muoto, jonka lähtökohtana on vallan kohteen ja vallan käyttäjän erilaiset intressit. Manipulaatio eroaa suorista vallankäytön muodoista, kuten pakottamisesta, vain siinä, ettei manipulaation kohde itse tiedosta intressien välistä ristiriitaa. (Kusch 1993, 100–101.) Lyhytkestoiseen EVS-vapaaehtoistyöhön osallistuvien omat intressit saattavat periaatteessa olla hyvinkin erilaisia esimerkiksi akuuttien oppimistarpeiden suhteen. Todennäköisesti näitä oppimistarpeita pidetään kuitenkin edistyneen liberaalin valtakäytön puitteissa oikeutettuina, jokaisessa meissä "syvällä

sisimmässämme" olevina, eikä niiden sen takia katsota olevan yksilön intressien kannalta ristiriitaisia.

Toisaalta myös argumentin sisältämä normatiivisen kansalaisuuden tavoite herättää paljon kysymyksiä. Rakentaessaan implisiittistä kuvaa normatiivisesta kansalaisuudesta, diskurssit myös tuottavat näkemystä siitä, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on yhtäläiset mahdollisuudet tämän statuksen saavuttamiseen. Tällaisen ajattelutavan takana on näkemys kansalaisuudesta annettuna juridispoliittisena statuksena (vrt. Harinen 2000). Kansalaisuus on kuitenkin paljon muuta, kuin yksilön juridinen asema suhteessa valtioon. Yksilön on myös jatkuvasti neuvoteltava ja uudelleenmääriteltävä omaa asemaansa osana erilaisia sosio-kulttuurisia käytäntöjä, joten kansalaisuus ei näyttäydy enää itsestäänselvänä yksilön ominaisuutena, vaan kiistanalaisena ja jatkuvan neuvottelun kohteena olevana asiana. Täten muun muassa yksilön sosiaalinen asema saattaa vahvasti vaikuttaa niihin mahdollisuuksiin, joita yksilöllä on toteuttaa juridis-poliittiseen kansalaisuuteen kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Tällöin kansalaisuudessa ei enää ole kyse toimijoiden vapaasta itsemäärittelystä, vaan määrittelyyn vaikuttavat myös yhteiskunnalliset vallan ja hallinnan punokset. (Harinen 2000, 42, 60–118.)

Argumentti numero 2: Asemoimalla eri identiteettien kautta nuoret erilaisiin hierarkisiin asemiin suhteessa kansalaisuuden normiin, diskurssit tuottavat moniin eri suuntiin hajautuvaa toiseutta.

Lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön kaltaisen nuorisoprojektin diskursiivinen tarkastelu on osoittanut sen, että puhe ”syrjäytymisvaarassa olemisesta” on todellakin hyvin suhteellista. Diskursseista paikantamani erilaiset identiteetit puhuvat sen puolesta, että nuoriin kohdistuvat yhteiskunnalliset odotukset ovat hyvin ristiriitaisia: Toisilla nuorista katsotaan esimerkiksi olevan liikaa aktiivisuutta ja omapäisyyttä, kun taas toisilla liian vähän. Projektimaisen toimenpiteen tarkoitus on opastaa nuoria löytämään se ”kultainen keskite”, jota pitkin kulkea kohti itsenäistä elämäntilannetta. Teoriaosuudessa (luku 2.2) esiteltynä "toiseus" saa siten analysoimani diskurssin puitteissa hyvin monenkirjavia merkityksiä. Nuoret määrittyvät toisiksi paitsi suhteessa yhteiskunnalliseen osallisuuteen, myös suhteessa omaan itseensä. Lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön akuuttien oppimistarpeiden tavoitteet vahvistaa yksilön "aitoa" yksilösubjektia asettavat nuoren

”oman identiteetin” ”toisen” asemaan suhteessa tavoiteltavaan uuteen minään. Näin nuoren tulee kamppailla itse itseään vastaan. Analyysini perusteella voi sanoa, että lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö pyrkii lisäämään aidon yksilöminän pelivahvuutta etenkin *eristämällä* ja *normaalistamalla*. Eristäminen viittaa paitsi lyhytkestoisen EVS:n tapaan siirtää nuoret pois maasta ja vanhoista ympyröistä, myös tapaan, jolla nuorista pyritään karistamaan pois ”vanhat kyltit” ja identiteetin epäsuotuisat ominaisuudet. Edistyneen liberalismien mukaisen eetoksen ohjaamana edellämainitun karistamisen tulee tapahtua pitkälti nuoren omasta toimesta ja ennen kaikkea halusta. Tämän takia normaalistamalla erilaisia elämäntapoja ja käyttäytymismalleja lyhytkestoisen EVS:n taustalla voi nähdä pyrkimyksen saada nuoret hallitsemaan elämäänsä normatiivisten oletusten mukaisesti.

Argumentti numero 3: Ristiriitaisista asemoinneista huolimatta, lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön tuottamat identiteetit ovat koherenteja edistyneen liberalistisen hallinnan eetoksen puitteissa.

Vaikka lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön diskurssista paikantamani identiteetit ovat keskenään hyvin erilaisia, etenkin niihin kohdistuvien akuuttien oppimistarpeiden suhteen, on niistä jokaisesta löydettävissä tietty edistyneen liberalistisen hallinnan mukainen logiikka. Oli kyse sitten eksyneen lampaan puuttuvasta itsetuntemuksesta, vastuuttoman karkulaisen itsekurin puutteesta tai ennakkoluuloisen erakon suvaitsemattomuudesta, pohjaavat kaikki nämä oppimistarpeet yhtäläillä ajatuksella "jostain ylimääräisestä", josta nuoren tulee aidon yksilösubjektinsa vapauttamiseksi päästä eroon. Lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö pyrkii siten tuottamaan nuorten yksilöllistä elämänhallintaa iskostamalla heihin edistyneen liberalismien mukaisia minätekniikoita, kuten itsekuria sekä itsensä jatkuvaa tarkkailua ja arviointia.

6.2 Vaihtoehtoisia näkökulmia?

Kuten olen aikaisemminkin maininnut, kuvaa analyttistä otettani Jukka Vehviläiseltä ja Petri Pajulta (2001) lainaamani ”kyynisen vallan hakijan näkökulma”. Voisiko olla, että valitsemani näkökulma jättää varjoonsa joitain muita, yhtäläillä oikeutettuja tapoja tarkastella lyhytkestoista EVS-vapaaehtoistyötä? Yksi vaihtoehto olisi esimerkiksi pohtia

sitä, miten lyhytkestoinen EVS mahdollistaa jo pelkästään taloudellisesti kohderyhmän nuorille kansainvälistymiskokemuksen, johon heillä muuten ei olisi välttämättä mahdollisuutta. Nuoruuteen liittyy, ainakin keskiluokkaisessa valtakurssissa, vahvasti ajatus ajanjaksosta, jolloin tulee ”nähdä maailmaa”. Vakinaisen työsuhteen ja perheenperustamisen jälkeen tämän katsotaan olevan vaikeampaa, joten sitä ennen tulee reppumatkailla, opiskella ulkomailla, käydä ”Roskiksessa” ja ”Verbarissa”¹⁰ ja niin edelleen. Tällainen nuorisokulttuurin muoto kuitenkin sulkee tietyt nuorisoryhmät ulkopuolelleen jo pelkästään taloudellisista syistä, joten lyhytkestoisen EVS:n mahdollistamaa 7000 euron ”matkabudjettia” (vrt. luku 2.3) voi pitää myös runsaskätisenä tasa-arvoa tuottavana eleenä sosio-ekonomisesti huono-osaisten nuorten kohdalla.

Sen lisäksi, että lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö tarjoaa nuorille mahdollisuuden matkustella ja kansainvälistyä, tarjoaa se myös nuoriin kohdistuvaa intensiivistä huomiota. Esimerkiksi Vehviläinen ja Paju (2001) ovat pohtineet tätä ja nostaneet ilmaan kysymyksen siitä, kumpi oikeastaan on näiden nuorten kannalta merkityksellisempää - tietyt nuorisoprojektien soveltamat tekniikat ja pedagogiset sisällöt, vai se, että nuorelle pystytään projektien puitteissa antamaan niin paljon aikaa (Vehviläinen & Paju 2001, 217). Myös lyhytkestoisessa EVS-vapaaehtoistyössä nuori varmasti saa osakseen paljon huomiota. Hänen kanssaan keskustellaan, häntä opastetaan erilaisissa tehtävissä ja hän saa suoraa rakentavaa palautetta tekemistään töistä. Nuoren viettäessä jopa useampia kuukauksia tällaisessa ilmapiirissä, kattaa häneen ”satsattu aika” moninkertaisesti sen, mitä erilliset tukitoimenpiteet, kuten koulukuraattorit, työvoimaneuvojat ja psykologit pystyisivät tarjoamaan.

Ajankäytöllinen näkökulma kuitenkin mielestäni kyseenalaistaa sen, onko nuorisoprojekti tarpeen sijoittaa ulkomaille. Vaikka lyhytkestoisen EVS:n kaltainen toimenpide tarjoaakin juuri kansainvälisen kontekstinsa puitteissa nuorille paljon elämyksiä, on se kuitenkin kertaluontoista ja nuoren palatessa kotiin vanhat ongelmat saattavat taas ympäröidä hänet, oli hän kuinka ”uudelleen kyltitetty” tahansa. Mikäli lyhytkestoisen nuorisoprojektin hyötyä siten tarkastelee nuoreen panostetun ajan suhteen, voisi opitun

---

¹⁰ Puhekielisiä ilmaisuja, joilla viitataan Tanskassa kerran vuodessa järjestettäviin Roskilden musiikkifestivaaleihin ja sveitsiläiseen Verbierin laskettelukeskukseen.

jatkuvuuden kannalta olla tarkoituksenmukaisempaa lisätä resursseja paikallisille nuorisotyöntekijöille nuoren kotimaassa. Tällöin toimenpiteet pystyttäisiin vahvemmin liittämään nuoren todelliseen elinympäristöön ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin (tai niiden puutteeseen), jonka lisäksi nuoren kipuamista elämänhallinnan rappusilla pystyttäisiin tukemaan huomattavasti pidemmälle kuin lyhytkestoisen EVS-vapaaehtoistyön puitteissa.

Elämänhallintaprojektien irrallisuus nuoren todellisesta elinympäristöstä on myös Vehviläisen ja Pajun (2001) mukaan yksi nuorisoprojektien suurimmista ongelmista. Erilaisten elämänhallintaprojektin määrällisessä kasvussa on kirjoittajien mukaan piirteitä *syрjäytymisen markkinoiden* synnystä, jolloin syrjäytymistä ehkäisevistä toimenpiteistä on tullut kauppatavaraa. Kuten millä tahansa markkinoilla, myös syrjäytymisen markkinoilla, toimenpiteitä myös kilpailutetaan, joka johtaa siihen, etteivät ”voittajaprojektit” välttämättä sijoitu nuoren omalle kotipaikkakunnalle, puhumattakaan vaikka tutulle nuorisotalolle. Myös lyhytkestoinen EVS-vapaaehtoistyö pyrkii kilpailemaan samoilla syrjäytymisen markkinoilla. Aineistona käyttämäni Use Your Hands to Move Ahead -opasta voi pitää jopa suoranaisena markkinointipuheena tai mainoksena, jolla esimerkiksi nuorisotyöntekijät ja rahoittajat (EU) pyritään vakuuttamaan tuotteen toimivuudesta. Syrjäytymisen markkinoiden voi mielestäni katsoa eroavan normaaleista markkinoista siinä, että niiden tavoitteena ei ole niinkään lisätä riippuvaisuutta tuotteesta, kuin tehdä tuote itsessään tarpeettomaksi. ”Tuotteen toimivuus” tarkoittaa siten sitä, että eri projekteihin osallistuneet nuoret oppivat hallitsemaan elämänsä niin, ettei heitä tarvitse jatkossa opastaa kyseisenlaisten, yhteiskunnalle kalliiden palveluiden piiriin.

Nuoriso- ja vapaaehtoistyöjärjestöjen sijoittuminen tällaisille markkinoille herättää kuitenkin myös kysymyksiä. Ensinnäkin voidaan pohtia sitä, miten paljon lyhytkestoiseen vapaaehtoistyöhön osallistuvien järjestöjen ja organisaatioiden toimintaan kohdistuu tätä kautta hallinnointia. Rahoituksen saamiseksi tahojen tulee hyväksyä suuri määrä ”yhteisiä periaatteita”, kohdistaa toimintansa juuri tiettyjen kohderyhmien nuoriin ja arvioida toimintaansa annettujen kriteerien perusteella. Järjestöjen rahoituksellinen sitominen muun muassa nuorten työllistymistä lisäävään epämuodolliseen oppimiseen ei siten ole ongelmatonta. Esimerkiksi Marion Fieldsin (2005) mukaan vapaaehtoistyössä opitun

hyötykäytön lisääntyminen saattaa johtaa jopa kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen suhteen muuttumiseen. Kansalaisyhteiskunnassa toimimista ja oppimista kun on ensinnäkin lähtökohtaisesti kuvattu altruismin käsitteellä, jolloin oppimistoiminnan rationalisointi saattaa muuttaa huomattavasti myös vapaaehtoistyön eetosta. Toisaalta kansalaisyhteiskunnassa toimimiseen on perinteisesti liitetty vahvasti myös vastarinnan mahdollisuus, jonka realistisuus kuitenkin kyseenalaistuu esimerkiksi erilaisten EU:lta tulevien ”suuntaviivojen” ja niihin pohjaavien rahoitusten puitteissa. (Fields 2005, 269–270.)

6.3 Paluu tietämättömyyteen vai uusia haasteita?

Voiko tutkimukseni pohjalta sanoa, että nuoruudesta, syrjäytymisestä tai elämähallinnasta tiedetään jotain uutta? Olenko onnistunut ylittämään ne "umpikujat", joihin esimerkiksi nuorten elämähallinnasta puhuminen mielestäni usein johti? Vastaukseni on: kyllä ja ei. Kyllä-vastausta tukee se, että olen osoittanut, miten moninainen elämähallinnan diskurssi on ja miten mahdotonta siihen on edes löytää "oikeita" vastauksia. Diskursiivisen analyysin anti on ollut osoittaa miten vaikeaa on erottaa toisistaan esimerkiksi tuottava ja esimerkiksi sortava vallan käyttö, jonka osalta voi myös kysyä: entäs sitten? Mikäli nuoret palaavat maailmalta hymyssä suin, uusin elämäkokemuksin varustettuina, mitä väliä sillä on, millaista valtaa heihin on maailmalle kohdistettu. Vaikka foucault'laisen tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan välttämättä kohteen kritisointi tai uudistusten ajaminen, voi siitä silti saada ideoita ja haasteita toisin ajatteluun. Jos jotain ehdotuksia tutkimuksen pohjalta tulisi antaa, niin yksi olisi kannustus avoimuuteen ja turhan implisiittisyyden purkamiseen. Käytännössähän tämä myös saattaa jo olla arkipäivää. Se olisi ehkä selvinnyt haastatteleamalla lyhytkestoiseen EVS-vapaaehtoistyöhön osallistuneita nuoria, heidän kanssaan työskenteleviä nuorisotyöntekijöitä ja niin edelleen. Tämän tutkimuksen pohjalta siihen ei valitettavasti pysty ottamaan kantaa. Mitä väliä sillä on, onko muun muassa vapaaehtoistyössä tehdyt ryhmätoiminnat "edustaneet normatiivista vallankäyttöä, jossa nuoret sosiaalistavat toinen toisiaan", mikäli nuorella on sen seurauksena syntynyt joukko uusia ystävyssuhteita, joista osaa saatetaan vaalia koko lopun elämää. Paatuneinkaan "kyyninen vallanhakija" ei voi siten olla näkemättä tässä kaikessa myös nuorten kannalta potentiaalista hyvää.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Aho, Simo & Vehviläinen, Jukka (1997). Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. Helsinki: Työministeriö.
- Airaksinen, Timo (1993). Moraalifilosofia. Helsinki: WSOY.
- Anheier, Helmut, Glasius, Marlies & Kaldor, Mary (2001), Introducing Global Civil Society. In Helmut Anheier, Marlies Glasius & Mary Kaldor (ed.) Global Civil Society 2001. New York: Oxford University Press, 3–22.
- Anttonen, Saila (1998). Valta, moraalit ja yhteiskunnallis-historiallinen oppiminen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Arnett, Jeffrey Jensen (1997). Young People's Conceptions of the Transition to Adulthood. *Youth & Society* 29(1), 3–21.
- Beck, Ulrich (1992). Risk Society. Towards a New Modernity. London: Sage.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994/1966). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.
- Bessant, Judith (2001). From sociology of deviance to sociology of risk. Youth homelessness and the problem of empiricism. *Journal of Criminal Justice* 29, 31–43.
- Brudney, Jeffrey L. (2005). Introduction. Teoksessa: Brudney, Jeffrey L. (toim) Emerging Areas of Volunteering. ARNOVA Occasional Paper Series. 1:2. Indianapolis: ARNOVA, 7–11.
- Burchell, Graham (1996). Liberal government and techniques of the self. In Barry, Andrew, Osborne, Thomas & Rose, Nikolas (ed.) Foucault and political reason. London: UCL Press, 19–36.
- Cruikshank, Barbara (1999). The will to empower: Democratic citizens and other subjects. Ithaca NY: Cornell University Press.
- Davis Smith, Justin, Ellis, Angela & Brewis, Georgina (2005). Cross-national volunteering: a developing movement? Teoksessa: Brudney, Jeffrey L. (toim) Emerging Areas of Volunteering. ARNOVA Occasional Paper Series. 1: (2). Indianapolis: ARNOVA, 63–75.
- Dean, Mitchell (1999). Governmentality. Power and rule in Modern Society. Lontoo: Sage.

- Dreyfus, Hubert L & Rabinow, Paul (1983). Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. Second edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fields, Marion (2005). To Educate, Empower or Economise? Lifelong Learning in Civil Society Organisations. A comparative study of Finland and Great Britain. Turku: Turun yliopisto. Koulutusosiologian tutkimuskeskus. Raportti 66.
- Foucault, Michel (1982). "The subject and power". In Dreyfus, Hubert L & Rabinow, Paul (ed.) Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. Second edition. Chicago: The University of Chicago Press, 208–226.
- Foucault, Michel (1988/1981). The political technology of individuals. In Martin, Luther H. & Gutman, Huck & Hutton, Patric H. (ed.) Technologies of the self: a seminar with Michel Foucault. London: Tavistock, 145–162.
- Foucault, Michel (1991/1978). Governmentality. In Burchell, Graham, Gordon, Colin & Miller, Peter (ed.) The Foucault effect. Studies in governmentality. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 87–104.
- Foucault, Michel (1998/1976). Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto. Helsinki: Gaudeamus, 10–114.
- Foucault, Michel (2000). Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.
- Frazer, Elisabeth & Emler, Nicholas. 1997. Participation and citizenship: A new agenda for youth politics research? In Bynner, John & Chisholm, Lynne & Furlong, Andy (ed.) Youth, Citizenship and Social Change in a European Context. Aldershot: Ashgate.
- Goffman, Erving (1961). Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates. New York: Doubleday Anchor.
- Harinen, Päivi (2000). Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Harju, Aaro (2003). Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Helén, Ilpo (1994). Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 270–315.
- Helén, Ilpo (2004). Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucault'lainen hallinnan analytiikka. Teoksessa: Rahkonen, Keijo (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 206–235.
- Helne, Tuula (2002). Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: STAKES. Tutkimuksia 2002, 123.
- HS 17.3.2008. Syrjäytyneet nuoret pitää etsiä. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 17.3.2008.
- Husa, Sari (1995). Foucault'lainen metodi. Niin & Näin 2(3), 42–48.

- Hustinx, Lesley (2001). Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical exploration. *Voluntary Action* 3(2), 57–76.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997). Johdanto. Teoksessa: Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- Igin, Engin & Wood, Patricia (1999). *Citizenship and identity*. London: Thousand Oaks.
- Jokinen, Arja (1999b). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–159.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Juhila, Kirsi (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa: Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaeita*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Kaldor, Mary (2006). *Globaali kansalaisyhteiskunta*. Helsinki: Like.
- Kelly, Peter (2001). Youth at risk: processes of individualisation and responsabilisation in risk society. *Discourse: studies in the cultural politics of education*. 22(1), 23–33.
- Komonen, Katja (2001). Koulutusyhteiskunnan marginaalissa. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kusch, Martin (1993). Tiedon kentät ja kerrostumat: Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat. Oulu: Kustannus Pohjoinen.
- Kuure, Tapio (2007). Nuorisopolitiikka Euroopan Unionissa – aktiivista osallistumista vai nuorten hallinnointia? Teoksessa: Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 373–383.
- Lemke, Thomas (2001). 'The birth of biopolitics': Michel Foucault's lecture the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy & Society*. 30(2), 190–207.
- Lämsä, Anna-Liisa (1999). Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.): *Holtittomasta hortoiluusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. Helsinki: Nykypaino Oy. NUORAn julkaisu 14, 49–59.

- Macduff, Nancy (2005). Societal Changes and the Rise of Episodic Volunteer. Teoksessa: Brudney, Jeffrey L. (toim.) *Emerging Areas of Volunteering*. ARNOVA Occasional Paper Series. 1:2. Indianapolis: ARNOVA, 49–61.
- Martti, Sirpa (1999). Koulutus, työmarkkinat ja elämäntilanne: ”Käymme yhdessä ain, käymme aina rinnakkain...” Teoksessa Linnakangas, Ritva (toim.) *Koulutus ja elämäntilanne. Näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 287–311.
- Matthies, Jürgen (1992). Ympäristökasvatus kyynisessä postmodernissa. Teoksessa: Kinttula, Outi & Parviainen, Tarja (toim.) *Ojasta allikkoon? Puheenvuoroja ympäristökoulutuksen itseäänselvyyksistä*. SYL-julkaisu 3, 27–58.
- Matthies, Aila-Leena (1994). Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden tarkastelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (2005). Vapaaehtoisuuden anti arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa: Nylund, Marianne & Yeung Anne Birgitta (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Nyysölä, Kari & Pajala, Sasu (1999). Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Näre, Sari (1997). Sisäinen ja ulkoinen elämäntilanne edellyttävät toisiaan. Pääkirjoitus. *Nuorisotutkimus* 15(2), 1–3.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001). Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Perelman, Chaïm (1996). Retoriikan valtakunta. Tampere: Vastapaino.
- Peters, Michael A & Burbules, Nicholas C. (2004). *Poststructuralism and educational research*. Lanham, MD : Rowman & Littlefield Publishers.
- Pohjola, Anneli (2001). Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) *Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 187–204.
- Pyykkönen, Miikka (2007). Integrating Governmentality: Administrative Expectations for Immigrant Associations in Finland. *Alternatives* 32, 197–224.
- Raitakari, Suvi (2004). Nuoren elämäntilanne: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa: Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaeita. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.
- Riihinen, Olavi (1996). Elämäntilanne-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa: Raitasalo, Raimo (toim.) *Elämäntilannetta etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia* 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 16–34.

- Rinne, Risto & Salmi, Eeva (2000). *Oppimisen uusi järjestys*. Tampere: Vastapaino.
- Roos, J. P. (1988). *Elämäntavasta elämäkertaan – Elämäntapaa etsimässä 2*. Tutkijaliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Rose, Nikolas (1995). Eriarvoisuus ja valta hyvinvointivaltion jälkeen. Teoksessa: Eräsaari, Risto & Rahkonen, Keijo (toim.) *Hyvinvointivaltion tragedia: Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Helsinki: Gaudeamus, 19–56.
- Rose, Nikolas (1999). *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas (2000). Community, Citizenship, and the Third Way. *The American Behavioral Scientist*. 43:9, 1395–1411.
- Räsänen, Rauni (2000). The Global Village as a Challenge for Teacher Education. Teoksessa: Sunnari, Vappu & Räsänen, Rauni. (toim.) *Ethical Challenges for Teacher Education and teaching. Special focus on gender and multicultural issues*. E 45. Oulun yliopisto. Oulu: University Press, 115–130.
- Saastamoinen, Mikko (2006). Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne. Teoksessa: Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Pekka (toim.). *Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 53–84.
- Silvennoinen, Heikki (2002). *Koulutus marginalisaation hallintana*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vehviläinen, Jukka & Paju, Petri (2001). Meil on metsässä nuotiopiiri. Nuorisoprojektit yhteiskunnallisen vallan käyttäjinä. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) *Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 205–222.
- Walters, William & Haahr, Jens Henrik (2005). *Governing Europe. Discourse, governmentality and European integration*. London: Routledge.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992). Mapping the language of racism. *Discourse and the legitimation of exploitation*. Cornwall: Harvester.
- Withers, Graeme & Batten, Margaret (1995). *Programs for at-risk youth: a review of the American, Canadian and British literature since 1984*. Camberwell: Australian Council for Educational Research.
- Wyn, Johanna & White, Rob (1997). *Rethinking Youth*. St Leonards: Allen & Unwin.
- Ylistö, Sami (2006). *Vastuussa omasta elämästä: Elämänhallinta sosiologisena näkökulmana jälkimodernin ihmisen elämään*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Amorim, Luis & Geudens, Tony (2002). Reasons for International Voluntary Service. Teoksessa: Geudens, Tony (toim.) T-Kit on International Voluntary Service. Council of Europe and European Commission. Luettavissa osoitteessa: http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/T_kits (luettu 23.3.2008)
- Cieźka, Beata & Ratajczak, Justyna (2004). Report on the survey of participants of EVS projects. Warsaw, Polish National Agency for the YOUTH. Luettavissa osoitteessa: www.youth.org.pl/s/p/artykuly/34/343/2004%20Raport%20z%20badania%20wolontariuszy%20EVS%20v.en.doc (luettu 23.3.2008)
- CIMO (2006). CIMOn vuosi 2006. Toimintakertomus. Luettavissa osoitteessa: <http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/esitteet.htx> (luettu 23.3.2008)
- Costanzo, Simona (2002). Introduction. Teoksessa: Geudens, Tony (toim.) T-Kit on International Voluntary Service. Council of Europe and European Commission. Luettavissa osoitteessa: http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/T_kits (luettu 23.3.2008)
- Hofmann, Peter (2002). Background of International Voluntary Service. Teoksessa: Geudens, Tony (toim.) T-Kit on International Voluntary Service. Council of Europe and European Commission. Luettavissa osoitteessa: http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/T_kits (luettu 23.3.2008)
- KOM (2001). Euroopan komission Valkoinen kirja. EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. Euroopan yhteisän komissio. Luettavissa sivulla: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2001/com2001_0681fi01.pdf (luettu 23.3.2008)
- KOM (2001b). Commission of the European Communities (2001). "Youth for Europe" and "European Voluntary Service" - evaluation report. Brussels, Commission of the European Communities.
- KOM (2007a). European Voluntary Service – fact sheet. European Commission, DG Education and Culture. Luettavissa osoitteessa: www.forum-ids.org/forumsitecontent/reports/Euro%202007/Present/EVS%20Fact.pdf (Luettu 24.3.2008)
- KOM (2007b). Inclusion strategy of the Youth in Action programme 2007 –2013. European Commission, education & culture. Luettavissa osoitteessa: http://ec.europa.eu/youth/focus/focus260_en.htm. (Luettu 23.3.2008)

- KOM (2008). Euroopan komission kotisivut. Työllisyys- sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosasto. http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/vulnerable_groups_en.htm (luettu 23.3.2008)
- SALTO (2008). SALTO-YOUTH.net -internetsivut www.salto-youth.net
- VN (2007). Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus. Poliitiikkaohjelman sisältö. Luettavissa osoitteessa: <http://www.vn.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/fi.jsp>. (luettu 23.3.2008)
- Williamson, Howard, Hoskins, Bryony & Boetzelen, Philipp (2006). Charting the landscape of european youth voluntary activities, Council of Europe. Luettavissa osoitteessa: www.eurodesk.it/politiche/doc_pol/2005_charting_landscape_voluntary_coepub.pdf (luettu 23.3.2008)
- YIA (2007). Youth in Action -nuorisotoimintaohjelman ohjelmaopas 2007–2013. Ohjelmaopas. Euroopan komissio/ koulutuksen ja kulttuurin pääosasto. Luettavissa osoitteessa: http://ec.europa.eu/youth/index_en.html. (luettu 23.3.2008)

Aineisto

- SALTO 2004. Use your hands to move ahead. SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre. Luettavissa osoitteessa <http://www.salto-youth.net/inclusionpublications/> (luettu 23.3.2008)

LIITE 1: Yhteenveto tutkimuksessa esiintyvistä lyhenteistä

EN	Euroopan neuvosto
EU	Euroopan unioni
EVS	European Voluntary Service - Euroopan unionin rahoittama nuorten vapaaehtoistyöohjelma
EVS ST, EVS Short Term (analyysiosuudessa esiintyviä)	Lyhytkestoinen EVS-ohjelma
YIA	Youth In Action. EU:n nuorisotoimintaohjelma, jonka yksi toimi EVS-vapaaehtoistyö on.

TABLE OF CONTENTS

Introduction	4
Understanding EVS Short Term	6
The History of EVS	7
The Creation of EVS Short Term	9
Benefits and Limitations of EVS Short Term	12
A Specific Target Group	14
An Approach for this Target Group	16
The Pathway Approach	17
An Example of the Pathway	18
A Methodology for this Target Group	22
Practical Tasks	24
The Educational Value of Practical Tasks	25
Practical Tasks in Practice – Examples	26
The Function of Practical Tasks	31
Issues Linked to Practical Tasks	34
A Role for this Target Group	36
Different Roles for a Volunteer	37
The Three Roles in Practice – Examples	38
Growing From One Role to Another	41
The Impact of EVS Short Term	42
Taking the Next Steps	46
The Project Cycle	46
Tools	47
Conclusion	48
Annex	50
Annex I - Information on Participating Organisations	51
Annex II - Methods for Pre-Departure Preparation	54
Annex III- Methods for Evaluation and Follow-Up	58
Author	62
Further Reading	64
Books and reports	64
Online Resources	66
Editorial Info	68